

TAMPEREEN YLIOPISTO

Mia Ylönen

”TOISET OLIVAT ENKELEITÄ JA TOISET PAHOLAISIA.”

Haastattelututkimus suomalaisten ulkomaantoimittajien
objektiivisuuskäsityksestä ja myötätunnosta journalismissa.

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Heinäkuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

YLÖNEN, MIA: ”Toiset olivat enkeleitä ja toiset paholaisia.”

Haastattelututkimus suomalaisten ulkomaantoimittajien objektiivisuuskäsityksestä ja myötätunnosta journalismissa.

Pro gradu -tutkielma, 102 s., 3 liites.

Tiedotusoppi

Heinäkuu 2008

Tämä pro gradu -tutkimus tarkastelee ulkomaantoimittajien käsityksiä objektiivisuudesta ja myötätunnosta journalismissa. Objektiivisuus on sotajournalismin perinteisimpiä ja keskeisimpiä arvoja, ellei keskeisin. Sen määrittely on kuitenkin osoittautunut hankalaksi. 1990-luvulla kansainväliseen keskusteluun nousut ihmisoikeuksien ja myötätunnon diskurssi haastoi perinteiset tavat tehdä ulkopoliittisia päätöksiä ja harjoittaa journalismia. Tässä työssä eritellään, kuinka suomalaiset ulkomaantoimittajat suhtautuvat objektiivisuuteen sekä myötätuntoon ja muihin tunteisiin raportoidessaan sota- ja kriisialueilta. Tutkimus selvittää, millaisia tunteita toimittajilla on uhreja kohtaan, ja kuinka niiden sallitaan vaikuttaa uutisointiin.

Tutkimus perustuu seitsemän suomalaisen ulkomaantoimittajan teemahaastatteluun. Tarkastelun kohteena ovat myös toimittajien näkemykset niin kutsutusta sitoutuneesta journalismista. Ajatuksen esitti BBC:n toimittaja Martin Bell 1990-luvulla Bosnian sodan jälkeen. Idean keskipisteessä on toimittajan vastuu ja oman roolin tiedostaminen konfliktiraportoinnissa. Bellin mukaan toimittajan tulee asettua uutisoinnissaan heikomman osapuolen puolelle ja pyrkiä vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon uhrin tilanteen parantamiseksi.

Työssä selvitetään myös, kuinka sotilaiden kanssa työskentely vaikuttaa toimittajien puolueettomuuteen heidän oman näkemyksensä mukaan. Kaikki tutkimushaastateltavat ovat uutisoineet vuonna 2003 alkaneesta Irakin sodasta paikan päältä joko joukkoihin sijoitettuna tai itsenäisesti. Teemahaastattelujen avulla kartoitetaan sijoitettujen toimittajien näkemyksiä puolueettomuudesta, kansallisuudesta ja tunteista sotilaita kohtaan.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että osa ulkomaantoimittajista on hylännyt objektiivisuuden periaatteen liian monimutkaisena ja etäisenä, kun taas toiset luottavat siihen yhä. Myötätuntoinen tapa tehdä journalismia haastaa perinteisen ”etäisen” tavan lähestyä tapahtumia. Osa haastateltavista piti sitoutuneen journalismin periaatetta oikeana tapana tehdä journalismia, enemmistö leimasi sen epäilyttäväksi ja liian puolueelliseksi. Osa haastateltavista luonnehti myös sotilaat uhreiksi – mutta eivät kuitenkaan soveltaisi sitoutuneen journalismin periaatteita heihin. Haastateltavien puheesta erottuvat myös ihmisoikeusdiskurssin keskeiset periaatteet. Työssä esitetään lopuksi objektiivisuuden ja sitoutuneen journalismin käsitteiden kehittämistä edelleen.

Asiasanat: Sotajournalismi, ulkomaantoimittaja, objektiivisuus, sitoutunut journalismi, Irakin sota, joukkoihin sijoittaminen.

SISÄLTÖ

1. Johdanto	1
2. Tutkimuksen lähtökohdat	5
2.1. <i>Nykyajan sotatoimittajat</i>	6
2.1. 1. Myyttinen ammattikulttuuri	6
2.1.1. Motivaatio ryhtyä sotatoimittajaksi	7
2.1.2. Työn riskit	9
2.1.3. Kirjeenvaihtajasta laskuvarjotoimittajaan	10
2.2. <i>Sodan luonne</i>	12
2.2.1. ”Uudet sodat”	13
2.2.2. Sodan arkkitehdit ja uhrin	14
2.2.3. ”Uusi humanitarismi”	15
2.3. <i>Sotajournalismin vaikutukset</i>	16
2.3.1. CNN-vaikutus	17
2.3.2. Kolme esimerkkiä vaikutuksesta	19
2.3.3. Sota- ja kriisiuutisoinnin ongelmia	21
3. Objektiivisuus journalismissa	22
3.1. <i>Myytti ja käytäntö</i>	23
3.2. <i>Objektiivisuuden historia</i>	25
3.2.1. Objektiivisuuden angloamerikkalainen historia	25
3.2.2. Eurooppalaisia näkökulmia	27
3.2.3. Objektiivisuus suomalaisessa journalismissa	28
3.3. <i>Sijoittaminen joukkoihin ja objektiivisuus</i>	29
3.3.1. Sijoittamisen erilaisia muotoja	30
3.3.2. Irakin sota	31
4. Sitoutunut journalismi	33
4.1. <i>Bosnian sota</i>	33
4.1.1. Journalismin puolueellisuus Bosniassa	36
4.1.2. Martin Bell	37
4.2. <i>Määritelmä</i>	39
4.2.1. Idean kannatus	40
4.2.2. Kriittikki	42
5. Tutkimuksen metodi	44
5.1. <i>Haastateltavana seitsemän toimittajaa</i>	45
5.2. <i>Haastattelujen tekeminen</i>	46
5.3. <i>Haastattelututkimuksen ongelmia</i>	47
5.4. <i>Aineiston analysointi</i>	49

6. Tutkimustuloksia.....	51
6.1. <i>Taustatiedot.....</i>	51
6.1.1. Kokemukset sota- ja kriisialueilta	52
6.1.2. Motivaatio	53
6.1.3. ”Normaali” journalismi.....	54
6.2. <i>Objektiivisuuden määrittelyä</i>	55
6.2.1. Kaukainen päämäärä.....	56
6.2.2. Todellisuuden heijastelun ongelmat	58
6.2.3. Journalismin subjektiivisuus	60
6.2.4. Ideaalin ja käytännön ristiriita	61
6.3. <i>Tunteet ja puolueettomuus</i>	62
6.3.1. Inhimillinen tekijä.....	62
6.3.2. Etäisyys ja myötätunto	64
6.3.3. Puolueettomuuden pohdintaa	67
6.3.4. Tasapaino ja tapahtumien suhteellisuus	70
6.4. <i>Sitoutunut journalismi</i>	71
6.4.1. Puolueellisuuden riskit	72
6.4.2. Poikkeuksellisen tilanteen ehdot	75
6.4.3. CNN-vaikutus ja sitoutuminen	76
6.4.4. Epäilyttävä humanitarismi	78
6.5. <i>Sijoittaminen ja puolueettomuus</i>	79
6.5.1. Rajoittava tekijä.....	80
6.5.2. Vaikutus puolueettomuuteen.....	81
6.5.3. Kansalliset intressit	82
6.5.4. Tunteet sotilaita kohtaan	85
7. Yhteenvetoa ja pohdintaa	87
7.1. <i>Tutkimustulosten tiivistystä.....</i>	87
7.2. <i>Uusia tulkintoja objektiivisuudesta ja sitoutumisesta</i>	89
8. Keskustelua.....	91
Lähteet.....	94
Liitteet	103

“Man is no Aristotelian god contemplating all existence at one glance. He is the creature of an evolution who can just about span a sufficient portion of reality to manage his survival, and snatch what on the scale of time are but a few moments of insight and happiness. Yet this same creature has invented ways of seeing what no naked eye could see, of hearing what no ear could hear, of weighing immense masses and infinitesimal ones, of counting and separating more items than he can individually remember. He is learning to see with his mind the vast portions of the world that he could never see, touch, smell, hear, or remember. Gradually he makes himself a trustworthy picture inside his head of the world beyond his reach.”

Walter Lippmann, 1922.

Saatteeksi

Tämä pro gradu -tutkimus pohjautuu kirjoittajan opintoihin *Erasmus Mundus Journalism* -maisteriohjelmassa, joka sijoittui Århusin yliopistoon Tanskassa, Amsterdamin yliopistoon Hollannissa ja Walesin yliopistoon Isossa-Britanniassa vuosina 2006–2008. Pro gradun kirjoittaminen on osittain rahoitettu Suomen kulttuurirahaston ja Alfred Kordelinin säätiön apurahoilla.

1. Johdanto

Journalists, good and bad, are also travellers between moral worlds. They go from where you must not kill people to where you have to.

(Seaton 2006, 200.)

Sodat ovat kansainvälisen politiikan kulmakiviä ja sotajournalismi on journalismin kulmakivi. Sota- ja kriisijournalismin kulttuuria määrittävät erilaiset eettiset ja ammatilliset arvot ja normit, joita tässä pro gradu -työssäni haluan tarkastella.

Journalististen arvojen kansainvälistyminen on tehnyt niistä samankaltaisia yli maarajojen. Tumberin (2006, 449) mukaan ”eturintaman toimittajilla on vakaa pyrkimys kertoa asiat ’niin kuin ne ovat tapahtuneet’ takertumalla objektiivisuuden ideaan”. Tapahtumia todistetaan ja niistä raportoidaan neutraalisti ja puolueettomasti, jotta toimittajan ei nähdä asettuvan jonkun osapuolen puolelle. Tämänkaltainen ajattelutapa on herättänyt paljon kritiikkiä. Esimerkiksi Seaton (2006, 295) esittää, että sotauutisointi on värityntä, koska toimittajilla on aina jokin asia ajettavana ja he ovat aina puolueellisia ja valikoivia. Monen nykysotatoimittajan esikuva James Cameron – veteraanitoimittaja, jonka ammatilliset huippuhetket ajoittuivat Korean ja Vietnamin sotiin – määritteli objektiivisuuden eturintaman näkökulmasta vuonna 1967:

I still do not see how a reporter attempting to define a situation involving some kind of ethical conflict can do it with sufficient demonstrable neutrality to fulfil some arbitrary concept of ‘objectivity’. It never occurred to me, in such a situation, to be other than subjective, and as obviously so as I could manage to be. I may not always have been satisfactorily balanced; I always tended to argue that objectivity was of less importance than the truth, and that the reporter whose technique was informed by no opinion lacked a very serious dimension.

(Cameron 1967, 71–72)

Tähän lainaukseen tiivistyy journalistisen objektiivisuuden monimutkaisuus, avainsanoina etiikka, puolueettomuus, subjektiivisuus, tasapaino, mielipiteiden merkitys ja lopulta – totuus. Sotien ja konfliktien aikana nämä journalistiset arvot – kuten objektiivisuus ja toimittajan etäisyys kohteesta – ja hyvän maun kaltaiset eettiset kysymykset joutuvat puntariin (ks. esim. Tumber 2002, Tumber&Prentoulis 2003, Williams 1992). Ollako etäisesti tapahtumia raportoiva tarkkailija vai aktiivisesti asioihin vaikuttava osapuoli? Sotajournalismin perinne työntää toimittajia ensimmäisen vaihtoehdon kannalle, kun taas sotien muuttunut luonne ja journalismin mielipiteellistyminen ovat luoneet uudenlaisia tapoja tehdä journalismia ja suhtautua sodan eri osapuoliin. Allan ja Zelizer (2004, 3) näkevät sotajournalismin lakmustestinä, joka mittaa ja paljastaa koko ammattikuntaa askarruttavat ongelmat. Niitä ovat lojaalisuus toisaalta yleisöä ja toisaalta omaa ammattikuntaa kohtaan, toimittajan vastuu, tietojen totuudenmukaisuus ja uutisoinnin tasapainoisuus.

Oma kiinnostukseni journalismin etiikkaan ja sotajournalismin puolueettomuuteen sai minut tarttumaan tähän pro gradu -aiheeseen. Koska en ole itse raportoinut sotatoimialueelta, se, kuinka työnteke ääriolosuhteissa haastaa objektiivisuuden ja puolueettoman tarkkailun perinteiset arvot, kiehtoo minua. Suomessa ulkomaantoimittajia ja erityisesti sota- ja kriisiuutisointiin keskittyneitä toimittajia on tutkittu suhteellisen vähän. Haastatteleamalla toimittajia, jotka ovat raportoineet sodista – ja jotka ovat todennäköisesti joutuneet puntaroimaan kysymyksiä yhtäältä myötätunnosta ja sitoutumisesta ja toisaalta objektiivisuudesta ja etäisestä tarkkailusta – toivon voivani edistää alan tutkimusta.

Tutkimus tarjoaa myös aineistoa suomalaisesta ulkomaan-journalismista käydylle keskustelulle, jota ei mielestäni käydä kattavasti. Motiivinani on saada ajatuksenaiheita omaan työhöni ulkomaantoimittajana ja tarjota sitä myös alan opiskelijoille ja ammattilaisille. Tärkeimpiä havaintojani muiden toimittajien kanssa aiemmin käymistäni keskusteluista on elämys siitä, kuinka eri tavoin samoista asioista voi ajatella, ja miten erilaisten arvojen ja periaatteiden pohjalta samaa työtä voi tehdä. Pro gradu -työlläni on myös käytännön motiivi: se vetää yhteen sotauutisoinnista tehtyä angloamerikkalaista ja suomalaista tutkimusta. Työn lähdeluettelo tarjoaa alan opiskelijalle hyvän katsauksen sotajournalismista tehtyyn tutkimukseen.

Tutkimus siitä, kuinka sotatoimittajat arvottavat ja pohtivat eettisiä kysymyksiä erikoisissa olosuhteissa, voi avartaa näkemyksiä myös ammattikunnan yleisestä suhtautumisesta objektiivisuuteen ja sitoutumiseen. Kuten Williams (1992, 158) kirjoittaa, “sotia ei tulisi pitää erikoistapauksina siitä, kuinka media toimii. Sota korostaa ja voimistaa monia niistä asioista, jotka tapahtuvat rauhanaikana”. Tämä on tärkeää, koska arvot, joiden perusteella journalismia tuotetaan, vaikuttavat sen sisältöön, ja siten niillä voi olla vaikutus myös journalististen tekstien vastaanottoon ja tulkintaan. Tarkkaileva, puolueeton uutisointi herättää lukijassa ja katsojassa todennäköisesti erilaisen reaktion kuin heittäytyvä, sitoutunut journalismi. Kuten Moeller (1999, 5) kirjoittaa, “me median kuluttajat olemme niin keskittyneitä siihen, mitä meille kerrotaan, että emme pysähdy kysymään, miten ja miksi meille kerrotaan ja näytetään juuri tätä”. Tätä tutkimusta voi siten pitää matkana ulkomaantoimittajien ajatteluun, oppaana heidän omat sanansa.

Journalismin etiikka nousee keskeiseksi käsitteeksi keskusteltaessa sotajournalismin objektiivisuudesta. Frost (2000, 1, xiii) määrittelee etiikan “tavaksi tutkia moraalialueita, jonka mukaan yksilöt tekevät päätöksiä joutuessaan erikoisen tilanteen tai moraalisin dilemman eteen”. Hän kuvailee, kuinka toimittajat pohtivat eettisiä kysymyksiä jatkuvasti, usein tietoisesti, osana normaalia työntekeä. Tämä on tuttua kaikille toimittajille, myös itselleni. Mitä kertoa, mitä jättää kertomatta? Ketä haastatella, kenen lausunnon jättää pois? Kuinka kuvailla tapahtumia ja taustoja,

jotta asiasta välittyisi mahdollisimman totuudenmukainen kuva? Vedotako yleisön tunteisiin, jotta sanoma menee paremmin perille – vai onko se manipuloimista ja oman mielipiteen ajamista?

Sotajournalismin ongelmakohtia voidaan lähestyä esimerkiksi toimittajan velvollisuuksien kautta. Seib (2002, 3–4) luettelee neljä toimittajan velvollisuutta. Ensinnäkin, toimittajalla on velvollisuus tiedottaa ja kertoa totuus, kohteena erityisesti suuri yleisö. Tämä on perinteisesti ollut yleisradiotoiminnan vastuulla esimerkiksi Suomessa ja Isossa-Britanniassa. Tiedottamisen velvollisuus asettuu kuitenkin ristiriitaan Seibin listan toisen kohdan kanssa: toimittajien on tunnistettava ”kansalaisen vastuu” ja kansallisten intressien merkitys – kaikkea ei välttämättä pidä kertoa. Tämä dilemma on ilmeinen erityisesti sotaa käyvien maiden uutisoinnissa. Voiko toimittaja kertoa asioita, jotka vaarantavat sotilasoperaation onnistumisen ja sotilaiden turvallisuuden? Saako uutisoinnissa olla kriittisiä sävyjä, jotka voivat herättää yleisön vastustuksen sotaoperaatiota kohtaan? Suomalaiset toimittajat eivät näitä seikkoja joudu pohtimaan yhtä laajalla skaalalla kuin esimerkiksi amerikkalaiset ja brittiläiset kollegansa, koska Suomi ei ole vuosikymmeniin ollut sotaikäyvä osapuoli missään konfliktissa. Kriittikitöntä suhtautumista voidaan kuitenkin nähdä muun muassa suomalaisten rauhanturvaoperaatioiden sangen myötäsukaisessa tarkastelussa. Vasta viime vuosina suomalaisen rauhanturvatoiminnan puutteisiin – kuten sotilaiden psyykkisiin ongelmiin – on alettu kiinnittää huomiota.

Kolmanneksi, Seib painottaa sävyn merkitystä: aggressiivinen, kyyninen tai skeptinen raportointi saattaa auttaa viestin perillemenoaa, toisaalta raportoinnista ei saa tulla puolueellista. Ongelmaksi tulevat rajanvetokohdat. Kuinka erottaa aggressiivisuus kiihkoilusta ja skeptisyys ennakkoluuloista? Tulisiko uutisointi riisua kaikista sävyistä, jotka voidaan tulkita oman mielipiteen ajamiseksi, vai pitäisikö oma mielipide tuoda avoimesti ja selkeästi julki? Näihin kysymyksiin tässä työssä pureudutaan. Neljänneksi Seibin mukaan toimittajien täytyy tunnistaa oma roolinsa tekijöinä, ei vain tarkkailijoina. ”Sinne minne kamerat menevät”, hän kirjoittaa, ”huomio ja kansainvälinen apu seuraavat” (2002, 4). Tämä vie toimittajat jälleen uuden dilemman äärelle. Jos uutisoinnilla on vaikutus mielipiteisiin, poliittisiin päätöksiin ja koko yhteiskuntaan, voiko toimittaja vetäytyä objektiivisuuden verhon taakse sanomalla raportoivansa vain sen, mitä näkee ja kokee? Saako toimittaja yrittää työllään aktiivisesti vaikuttaa näkemiinsä epäkohtiin? Näitä ongelmakohtia on yrittänyt ratkaista muuan Martin Bell lanseeraamalla sitoutuneen journalismin idean.

Sitoutunut journalismi, eli *journalism of attachment*, kuten BBC:n arvostettu entinen toimittaja Martin Bell idean määritteli Bosnian sodan aikana, on kunnianhimoinen yritys haastaa perinteinen, jäykkäkin tapa raportoida sodista puolueettomasti, objektiivisesti ja tietoisesti. On tärkeää huomioda, että Bellin käyttämä termi ei käänny yksiselitteisesti suomen kielelle. *Attachment* kääntyy suomen kielellä kiintymykseksi, mutta Bellin idean takana on myös ajatus

myötätunnosta ja sitoutumisesta journalismissa. *Attachment*-sanan vastakohta on *detachment*, eli etäisyys ja irrallisuus – journalismista puhuttaessa *detachment* voisi suomentua puolueettoman tarkkailun ideaaliksi. Bellin lanseeraamasta termistä voidaan käyttää suomennoksena kiintymyksen, myötätunnon tai sitoutuneisuuden journalismia. Tässä tutkimuksessa ideasta käytetään järjestelmällisesti suomennosta sitoutunut journalismi¹.

Halusin esitellä tämän idean suomalaistoimittajille, jotka eivät ole brittiläisen ajattelutavan vaikutuspiirissä ja tarkastella, näkevätkö he siinä mitään mieltä omaa työtään ajatellen. Lähestyn aihetta kolmella tasolla. Ensin tutkin ulkomaantoimittajien suhtautumista objektiivisuuteen, siihen, kuinka he määrittelevät käsitteen ja kuinka he soveltavat eettisiä kysymyksiä käytännön työssä. Toiseksi, tarkastelen, kuinka toimittajat suhtautuvat sitoutuneeseen journalismiin ja ovatko he ylipäänsä tietoisia aiheesta. Käytän Bellin kantaaottavaa teoriaa lähtökohtanani. Kolmanneksi, tarkastelen oliko niin kutsutulla sijoittamisella (*embedding*) vaikutusta siihen, kuinka viimeisimmästä Irakin sodasta raportoineet toimittajat suhtautuvat objektiivisuuteen. Haluan tietää, tunsivatko nämä toimittajat kiintymystä sotilaita kohtaan, ja voisiko tätä kiintymystä pitää sitoutuneena journalismina Bellin määritelmän mukaan.² Tutkimusaineistonani on toimittajien puhe: tarkastelen sekä sitä, *mistä* toimittajat puhuvat että sitä, *miten* he puhuvat.

Ensisijaiset tutkimuskysymykseni ovat:

- Kuinka ulkomaantoimittajat määrittelevät journalistisen objektiivisuuden?
- Kuinka toimittajat suhtautuvat sitoutuneeseen journalismiin?
- Millaisin puhetavoin he näitä asioita lähestyvät?

Lisäksi vastaan näihin toissijaisiin tutkimuskysymyksiin:

- Millaisia tunteita ulkomaantoimittajilla on sodan uhreja kohtaan?
- Millaisia tunteita sijoitetuilla toimittajilla on sotilaita kohtaan?
- Voivatko tunteet sotilaita kohtaan johtaa sitoutuneeseen journalismiin?

Työni jakautuu kahdeksaan lukuun. Tässä luvussa olen esitellyt sotajournalismin eettisiä kysymyksiä, oman motiivini tutkia tätä aihetta ja aiheen yleisen merkittävyyden. Luvussa 2 esittelen tutkimuksen lähtökohdat. Esittelen sotatoimittajista tehtyä aiempaa tutkimusta ja ammattikunnan nykyistä asemaa globalisoituneessa maailmassa. Erittelen kuinka sekä sotatoimittajien että uhrien

¹ Haastateltaville esittelin ajatuksen myötätunnon tai kiintymyksen journalismina, koska kattavin käänös muotoutui vasta työn kirjoittamisen aikana.

² Tällainen tulkinta venyttää Bellin määritelmää. Keskustelen aiheesta myöhemmin luvussa 6.5.4.

rooli on vuosikymmenien saatossa muuttunut ja kuinka kansainvälinen yhteisö on erään näkemyksen mukaan astunut ”uuden humanitarismin” aikakaudelle. Lisäksi käyn läpi näkemyksiä sotajournalismin vaikutuksesta mielipiteisiin ja poliittiseen päätöksentekoon. Tämän keskustelun yksi keskeisimmistä käsitteistä on CNN-vaikutus, jota valaisen kolmen esimerkin avulla.

Luvussa 3 käyn tiiviisti läpi objektiivisuuden historiaa Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Esittelen myös lyhyesti objektiivisuuden määrittelystä käytyä keskustelua, mikä paljastaa käsitteen monimutkaisuuden. Keskustelen tässä yhteydessä myös joukkoihin sijoittamisen vaikutuksesta sotajournalismin puolueettomuuteen. Luvussa 4 esittelen sitoutuneen journalismin idean, kuten Martin Bell ajatuksen Bosnian sodan jälkeen määritteli. Määrittelen niitä seikkoja, jotka saivat toimittajat Bosnian sodan aikana kyseenalaistamaan omat periaatteensa puolueettomasta journalismista. Esittelen myös Bellin idean kannattajat ja sen pääasialliset kriitikot.

Luvussa 5 esittelen tutkimusmetodini, haastateltavani ja tiedonkeruumenetelmäni. Pohdin haastattelututkimuksessa kohtaamiani ongelmia ja esittelen, kuinka analysoin aineiston. Luvussa 6 erittelen tutkimustuloksiani. Kerron ensin haastateltavien taustoista ja ammatillisesta kokemuksesta. Esittelen sen jälkeen tapoja, joilla he suhtautuvat objektiivisuuteen ja sitoutuneeseen journalismiin ja millaisia tunteita heillä on sodan uhreja kohtaan. Lisäksi käyn läpi sen, kuinka sijoitetut toimittajat suhtautuivat sotilaisiin, joiden kanssa työskentelivät Irakin sodan aikana. Pohdin, voiko myötätunto sotilaita kohtaan johtaa sitoutuneeseen journalismiin Bellin määritelmän mukaan.

Luvussa 7 keskustelen tulosten merkityksestä yleiselle tutkimukselle journalistisesta objektiivisuudesta ja sitoutuneesta journalismista ja esittelen vaihtoehtoisen näkemyksen, jonka avulla niitä voidaan kehittää ja nykyaikaistaa. Lopuksi, kappaleessa 8 vedän keskustelun yhteen ja pohdin, kuinka tutkimus onnistui ja kuinka merkittäviä sen tulokset ovat. Lisäksi ehdotan aiheita jatkotutkimukselle.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tarkastelemalla ulkomaantoimittajien tapoja käsitellä eettisiä kysymyksiä työssään voidaan paljastaa myös sen, kuinka he eroavat muista toimittajista – jos eroavat. Suomessa sotatoimittajia ei ole tutkittu laajasti, mikä motivoi osaltaan tämän tutkimuksen tekoa. Joitakin pro gradu -tutkimuksia on tehty³. Angloamerikkalaisessa tutkimuksessa sotatoimittajia on tarkasteltu laajasti.

³ Tämä saattaa heijastella sitä, että toimittajaopiskelijat ovat aiheesta kiinnostuneita, mutta ylemmällä akateemisella tasolla tutkimus keskittyy enemmän journalistisiin sisältöihin tai sen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin kuin toimittajien henkilökohtaisiin arvoihin tai työtapoihin.

Suomalaisen sota- ja kriisiraportoinnin luonne voi osaltaan vaikuttaa tutkimukseen vähyyteen – suuri osa raportoinnista on niin sanottua “laskuvarjoraportointia”, joka perustuu lyhytaikaisille komennuksille kriisialueille. Niin kutsuttua erikoistunutta, pysyvää sotatoimittajien ”heimoa” ei Suomessa juurikaan ole. Sotatoimittajat ovat ulkomaantoimittajia, joiden työhön kuuluu myös sota- ja kriisialueraportointi.

2.1. Nykyajan sotatoimittajat

Airports: they were like decompression chambers where I sought to balance my mind for a coming immersion, either into war or out to peace. I always seemed to float off into narcissistic death dreams somewhere between customs and the tarmac. Would I die? Did I want to die? Or, if outgoing, why was I alive? Did I want to live?

(Loyd 2000, 194.)

Kuvaavasti nimetyn *My War Gone By, I Miss It So* -muistelmateoksen kirjoittaja Anthony Loyd edustaa perinteistä brittiläistä mielikuvaa sotatoimittajasta: entisestä sotilaasta tuli toimittaja, joka vietti viikkokausia sotatoimialueella samassa juoksuhaudassa sotilaiden kanssa. Kuolema on Loydin kirjoituksissa jatkuvasti läsnä, mutta jokin vetää miehen takaisin rintamalle yhä uudestaan. Mielikuva sotatoimittajista vaihtelee brittitoimittaja Loydin kaltaisista romantisoiduista “sotanarkkareista” ja adrenaliininhimoisista huimapäistä empaattisiin ihmisystäviin ja historiantutkijoihin. Sotatoimittajia on kutsuttu “onnettomaksi/epäonniseksi heimoksi”, jonka “surkeaksi vanhemmaksi” itsensä nimesi irlantilainen William Howard Russell. Hänen raportointiaan Krimin sodasta brittiläiselle *The Timesille* pidetään ensimmäisenä järjestäytyneenä raportointina sotatoimialueelta (McLaughlin 2002, 3–4, Allan&Zelizer 2004, Knightley 2003)⁴. Sotatoimittajista kertovat klassikkokirjat (kuten Ernest Hemingwayn *Jäähyväiset aseille* ja Michael Herrin *Dispatches*) ja elokuvat (esimerkiksi *Salvador* ja *Kuoleman kentät*) ylläpitävät mielikuvaa yksinäisistä susista, jotka tekevät työtään henkensä uhalla. Ammatista on tullut myytti, jota toimittajat itsekin pitävät yllä.

2.1.1. Myyttinen ammattikulttuuri

Vaikka sotatoimittajat eivät ole homogeeninen ryhmä, joitakin yleistyksiä ammattiryhmästä voidaan tehdä. Tumber ja Prentoulis (2003, 220) nimeävät kolme aluetta, joiden ympärille sotatoimittajien sosiaalinen identiteetti rakentuu: yleisön palvelu, ammattiyhteisö ja konfliktiraportoinnin arvojen kansainvälistyminen. Viimeistä kohtaa lukuun ottamatta kyseiset arvot voidaan yleistää koskemaan

⁴ Muun muassa McLaughlin (2002) ja Knightley (2003) tarjoavat kattavan sotatoimittajien ammattikunnan historiikin.

kaikkia toimittajia, joten tarkempia määreitä tarvitaan. Pedelty (1995) havainnoi Nicaraguan konfliktista vuosina 1989–1991 raportoinutta toimittajaryhmää (*press corps*). Hänen mukaansa sotatoimittajat muodostavat oman kulttuurinsa, koska heillä on yhteiset myytit, rituaalit ja käyttäytymisnormit. Tämä saattaa johtaa ”lauma-ajatteluun”, jonka seurauksena toimittajat raportoivat samoista tapahtumista käyttäen samoja lähteitä ja samoja uutiskehyksiä kuin muut.

Pedelty kuvailee kuinka jotkut – erityisesti miespuoliset – sotatoimittajat käyttivät tiettyjä rituaaleja pitääkseen yllä ammattimyyttiä ja uusintaakseen identiteettiään. Näitä rituaaleja ovat ”mielipide- ja tarinankerrontarituaali”, jota käytetään ystävien ja kollegoiden läsnäollessa, ”seksuaalisuuden rituaali”, johon voidaan lukea seksuaalinen kanssakäynti rakastajien, kollegoiden ja prostituoitujen kanssa, ja ”rituaalinen päihtyminen” alkoholilla tai huumeilla, jonka avulla toimittaja rauhoittaa itsensä ja pakenee ”epävarmuuden ja ristiriitojen, pelon ja kiehtovuuden demoneja ja unia” (1995, 128–141).

Nämä rituaalit kuulostavat pitkältikin vanhentuneilta nykypäivän uutiskierron vaatimuksissa. Silti ne elävät mielikuvissa perinteisistä sotatoimittajista. Tarinankerrontarituaali on yhä jäänyt elämään näistä kolmesta voimakkaimmin – ulkomaantoimittajien kanssa keskustellessa ei voi välttyä juttumatkoihin liittyvistä mielenkiintoisista anekdooteista ja tarinoista, ja kokemusten vertailu on tärkeä osa ammatti-identiteetin muovautumista. Tarinoilla voidaan osoittaa myös toimittajien välistä hierarkiaa siitä, kenellä on mittavin ura ja jännittävimmät kokemukset. Seksuaalisuuden ja päihtymisen rituaali sen sijaan lienee suurimmaksi osaksi mennyttä maailmaa, erityisesti sähköisissä viestimissä, joissa uutisia on tuotettava jatkuvasti. Täysin kadonnut ilmiö ei kuitenkaan ole: sotatoimittajille tehtyjen psykologisten tutkimusten mukaan heillä on muita toimittajia suurempi taipumus masennukseen ja alkoholismiin (Feinstein 2001).

Sotatoimittajista puhuttaessa on tärkeää ottaa huomioon se, että angloamerikkalaisessa tutkimuksessa kuvaillusta sotatoimittajan ideasta ei voi vetää suoraa yhdysmerkkejä suomalaisiin sota-alueilta raportoiviin ulkomaantoimittajiin. Joitakin yhtymäkohtia voidaan kuitenkin löytää, kuten toimittajien motivaatio erikoistua sota- ja kriisijournalismiin.

2.1.1. Motivaatio ryhtyä sotatoimittajaksi

Käytännössä sotatoimialueella työskentelevien toimittajien työ koostuu jatkuvan deadlinen aiheuttamasta paineesta, ikävystymisestä, jota katkovat satunnaiset toiminnan hetket, rutiinin ja stressin yhdistymisestä, sosiaalisesta eristymisestä ja eristäytymisestä, sekä onnettomuuksien, sairauksien ja mielenterveysongelmien uhasta. Lisäksi toimittajia saatetaan syyttää

puolueellisuudesta, tietyn asian ajamisesta ja jopa vakoilusta (Pedelty 1995, 112–115; Tumber 2002, 248). Mikä sitten ajaa toimittajat tähän raskaaseen työhön?

Sotatoimittajaksi ryhtymisen motivaatio vaihtelee – ja joidenkin kohdalla voidaan puhua ryhtymisen sijaan ajautumisesta. Niinivaara (2004, 36–38), joka haastatteli Helsingin Sanomien ulkomaantoimittajia, listaa useita motiiveja: kiinnostus kansainväliseen politiikkaan, mahdollisuus puolustaa demokratiaa ja sananvapautta, sosiaalinen vastuu ja halu “parantaa maailmaa”, henkilökohtaiset luonteenpiirteet – kuten vahva temperamentti – ja halu puhua vieraita kieliä ja matkustella. Pedelty (1995, 5) puolestaan luettelee erilaisia houkuttimia: palkka, ylenemis- mahdollisuudet, työn pahamaineisuus, oma identiteetti ja mahdollisuus käyttää mielikuvitusta. Joidenkin kohdalla työ tyydyttää näyttämisen halun (tai näyttäytymisen halun), himon saada ensimmäisenä skuuppi tai merkittävä tarina. Toiset haluavat yksinkertaisesti seikkailla tai kokea sotilaselämää (McLaughlin 2002, 6–8).

Sotajournalismi mielletään arvokkaaksi työksi. Sitä pidetään ”tehostuneena, elinvoimaisen tärkeänä” jokapäiväisen journalismin muotona (Allan&Zelizer 2004, 4), “ammatillisena myyttinä” siitä, millaista on olla toimittaja (Boyd-Barrett 2004, 26). Sotatoimittajat ovat siellä missä tapahtuu, ja mihin ”tavallisilla” ihmisillä ei ole asiaa. Tumberin (2006, 449) mukaan etulinjan toimittajat määrittävät todellisuutta kotiyleisöille, koska muuta tietoa eturintamalta ei tule. Tämä myös kasaa suuren vastuun toimittajien harteille: heidän kontollaan on se, millainen on yleisön mielikuva sodasta. Joitakin ulkomaantoimittajia ajaa moraalinen tarve muuttaa maailmaa tai tavoitella ”totuutta” – vaikkakin alkuaikojen idealismi voi rapistua taisteluväsymyksen myötä (McLaughlin 2002, 13, 154).

Jotkut toimittajat vertaavat sodista raportoimista seksin, huumeiden ja hulluuden aiheuttamaan hekumaan sekä pelon tuottamaan adrenaliinihyökyyn (McLaughlin 2002, 7–8). Pedelty (1995, 2) kuvailee, kuinka sotatoimittajat ovat lähes riippuvaisia väkivallasta, ja kuinka tässä ”hybriditilassa” voyeurismi ja suora osallistuminen yhdistyvät. Tämän näkemyksen mukaan raakuudet vetävät sotatoimittajia puoleensa, aivan kuten auto-onnettomuudet keräävät ringin katsojia ympärilleen. Huumorista tulee makaaberia, ruumiita nimitetään raadoiksi, ja seuraavaa pommi-iskua odotetaan, jotta edes jotain tapahtuisi. Nora Ephronin kuuluisa lainaus yhdistää sotatoimittajat hemingwayläiseen machokulttuuriin: “– – kauhea totuus on se, että sotakirjeenvaihtajille sota ei ole helvettiä. Se on hauskaa” (lainattu teoksessa Knightley 2003, 448).

Näkemykset sotatoimittajista väkivaltaintoilijoina ovat jokseenkin yksinkertaistavia, sillä monet sotatoimittajat vastustavat väkivaltaa, eikä heillä ole erityistä tarvetta nähdä sitä – se on vain yksi työn haittapuolista. Musta huumori on tapa käsitellä työn kauheuksia. Silti väite väkivallan addiktoivasta vaikutuksesta ei ole täysin perätön. Nigerian sisällissodan jälkeen brittiläisen ITN-

televisiokanavan reportteri Mike Nicholson kuvaili poltetta palata sotatoimialueelle: ”Kun se on kerran tullut veriin, siitä on vaikea päästä eroon” (lainattu teoksessa McLaughlin 2002, 8).

2.1.2. Työn riskit

Mahdollisen hekuman kääntöpuolella on vaara. Sotatoimittajan työstä on tullut entistä vaarallisempaa aiempiin vuosikymmeniin verrattuna. Siinä missä 1970- ja 1980-luvuilla toimittajien suojaksi saattoi riittää ”TV”-kirjainten teippaaminen auton ikkunaan, nykysodissa toimittajat ovat maalitauluja ja haluttuja kidnappauksen kohteita.

Tilastojen mukaan toimittajia kuolee suorassa tai ”ystävällisessä” tulituksessa sekä poliittisen ja jengiväkivallan seurauksena. Toimittajat haavoittuvat konfliktitilanteissa, heitä hakataan ja ahdistellaan. Seurauksena jotkin viestimet – kuten BBC, CNN, ITN ja Reuters – ovat ryhtyneet antamaan toimittajille turvallisuuskoulutusta, suojavaikkeitä, traumaterapiaa ja vakuutuksia (McLaughlin 2002, 9–11, Tumber 2002, 258). Kansainvälisen toimittajajärjestön CPJ:n mukaan 65 toimittajan kuolema vuonna 2007 oli suoraan yhteydessä heidän työhönsä. Luku on suurin vuosikymmeneen. Viiden vuoden ajan Irak on ollut maailman vaarallisin paikka toimittajille – 32 toimittajaa kuoli siellä vuonna 2007 (CPJ 2008). Jotkut toimittajat ryhtyvät jopa kantamaan asetta turvatakseen oman selustansa – samalla sumentaa sotilaan ja siviilin välistä rajaa (ks. esim. Ricchiardi 2005).

Sotatoimittajia uhkaavat myös psyykkiset riskit. Turhautuminen ja uupumuksen tunne ovat yleisiä toimittajien keskuudessa. Joidenkin kohdalla tämä johtaa irtisanoutumiseen, toiset sairastuvat burn-outiin. Jatkuva altistuminen väkivallalle saa monet turtumaan psyykkisesti ja kyynistymään, minkä seurauksena väkivalta aletaan mieltää ”normaaliksi, luonnolliseksi ja väistämättömäksi” (Pedelty 1995, 143). Sotatoimittajille tehtyjen psykologisten tutkimusten mukaan jotkut kärsivät niin sanotusta rajatilapersoonallisuudesta, jolle ovat ominaisia mielialanvaihtelut ja tyhjyyden tunne. Kuten jo aiemmin viitattiin, osa sairastuu masennukseen, alkoholismiin tai traumaperäiseen stressisyndroomaan (Feinstein 2001, Ghaffar&Feinstein 2005).

Näistä vaaratekijöistä huolimatta monet toimittajat vähättelevät sotatoimialueella työskentelyn vaaroja. Toimittajat ovat oman vapaan tahtonsa uhreja – he voivat aina lähteä, kun taas sodan kärsivät osapuolet eivät voi:

We were not heroes but just journalists doing our job and sometimes in harm's way more than was good for us. But we had so many advantages that real people, facing equal dangers, did not. We were there of our free will, they were not. We could escape, they could not.

(Bell 1996, 82)

2.1.3. Kirjeenvaihtajasta laskuvarjotoimittajaan

Pysyvästi ulkomailla työskentelevien toimittajien määrä on laskenut niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suomalaisilla viestimillä on tällä hetkellä noin sata pysyvästi ulkomailla työskentelevää kirjeenvaihtajaa tai avustajaa, joista suurin osa Yhdysvalloissa (15 toimittajaa), Ruotsissa (11), Saksassa (10), Ranskassa (9), sekä Venäjällä ja Virossa (8 kussakin) (Luomaaho&Pylväs 2008). Aittokosken (2008) mukaan suomalaisten ulkomaantoimittajien työ on hyvin samankaltaista verrattuna muihin Pohjoismaihin, mutta poikkeaa edukseen esimerkiksi itäeurooppalaisista välineistä. Sen sijaan jos verrataan esimerkiksi yhdysvaltalaisen ja suomalaisen median toimintaa Irakissa, ero on suuri erityisesti resurssien osalta.

Joidenkin arvioiden mukaan ulkomaankirjeenvaihtajien perinteinen ”heimo” on häviämässä uuden teknologian ja internetin luomien paineiden vuoksi. Muina syinä ovat jatkuvat deadlinet (ei aikaa omille ”seikkailuille”), taloudelliset rajoitteet ja omistuksen keskittyminen, matkustamisen, henkilökunnan ja varusteiden kalleus sekä nykyajan kriisien monimutkaisuus ja globalisaatio yleensä (Hamilton&Jenner 2004, 313; Seib 2002, 10–21; Seaton 2006, xviii). William Howard Russellin, James Cameronin ja Martha Gellhornin kaltaisia perinteisiä sotakirjeenvaihtajia ei enää ole. Esimerkiksi Hamilton ja Jenner (2004) pitävät kehitystä kuitenkin positiivisena: ulkomaantoimittajien rooli kehittyy jatkuvasti sen sijaan, että ammattikunta olisi häviämässä.⁵

Seaton (2006) esittää, että niin kutsutut ”laskuvarjotoimittajat” (*parachute journalists*) hoitavat yhä suuremman osan raportoinnista ulkomailta. Tämän termin voisi sopivammin suomentaa sanalla ”pätkäkirjeenvaihtajuus”. Sen sijaan, että toimittaja asuisi pysyvästi maassa, josta hän raportoi, paikalle lähetetään lyhyellä varoitusajalla väliaikaistoimittaja, joka raportoi tilanteesta nopeasti. On tärkeää huomioida, että tämänkaltaisen raportointi ei ole täysin uudentyyppistä, ainoastaan yleisempää verrattuna aiempiin vuosikymmeniin johtuen muun muassa matkustamisen ja viestinnän teknisestä kehityksestä (Moeller 1999, 26). Näillä toimittajilla on kansallinen agenda, jonka mukaan he lähestyvät tapahtumia ja raportoivat niistä (Seaton 2006, 263).

Laskuvarjojournalismin kritisoijat nimittävät kyseisiä toimittajia yleismiehiksi, jotka tietävät vähän monesta asiasta. ”Entisajan” sotakirjeenvaihtajat olivat maantieteellisesti lähellä kohteitaan pitkiäkin aikoja – vaikkakin kulttuurisesti etäällä – kun taas nykyajan sotatoimittajilla ei ole aikaa tottua uuteen ympäristöön ja nähdä, mikä sille on tyypillistä, mikä poikkeavaa. Laskuvarjotoimittajat joutuvat siten luottamaan fikserien ja muiden kontaktihenkilöiden

⁵ Hamilton and Jenner (2004, 313–314) listaavat seitsemän ”uutta” ulkomaankirjeenvaihtajatyyppeä (joiden suomentaminen sumentaiksi alkuperäiset merkitykset): *traditional foreign correspondent*, *parachute journalist*, *foreign foreign correspondent*, *local foreign correspondent*, *foreign local correspondent*, *in-house foreign correspondent*, *premium service foreign correspondent* ja *amateur correspondent*.

vilpittömyyteen (Moeller, 1999, 26; Pedelty 1995, 109–110, 114). Pedelty (1995) pitää näiden toimittajien tietojen rajallisuutta vakavana puutteena – toimittajat lähestyvät kriisejä “etnosentrisestä” näkökulmasta, heijastaen omia kulttuurisia arvojaan tapahtumien tulkinnassa. He kokevat ”huimausta”, jonka aiheuttaa jatkuva “hajanaisuuden ja epävarmuuden” tunne. Siksi he saattavat turvautua nopeimpiin ja helpimpiin tiedonhankintamenetelmiin, jotka tekevät raporteista pinnallisia ja alttiita propagandalle (Pedelty 1995, 109–112). Niin kutsuttu ”hotellin katto” -journalismi on esimerkki laskuvarjojournalismin epäonnistumisesta: jotkut toimittajat eivät vaivaudu tai eivät ehdi tutustua tilanteeseen paikan päällä, koska heidän täytyy jatkuvasti syöttää raportteja kotitoimitukseen – ja helpoin ja turvallisin lähetyspaikka on hotellin katto. Tällainen journalismi on tyypillisempää ympärivuorokautisilla uutiskanavilla Yhdysvalloissa ja Britanniassa kuin suomalaisessa journalismissa.

Pätkäkirjeenvaihtajuudella on myös myönteisiä vaikutuksia. Sen ansiosta sota- tai kriisitilannetta saadaan arvioimaan tuore silmäpari, joka huomioi eksoottiset ja uutisenarvoiset asiat, joita pysyvät toimittajat pitäisivät itsestäänselvyyksinä (Pedelty 1995, 109). Lisäksi kynnys lähettää toimittajia kriisialueille on alentunut, ja pienetkin viestimet lähettävät yhä enemmän pätkäkirjeenvaihtajia kriisialueille. Siten ulkomaan asioista raportointi voi jopa lisääntyä (Lindroos 2008, Hamilton & Jenner 2004, 313). Pätkäkirjeenvaihtajien kritisoijia voi syyttää myös toimittajan ammatin aliarvioimisesta: monella ulkomaantoimittajalla voi olla pitkä kokemus tiettyyn kriisiin perehtymisestä ennen kuin hän vierailee alueella. Toimittajan ammatin perusteisiin kuuluu myös asioiden ennakkoluuloton ja nopea omaksuminen, mikä edesauttaa tapahtumien ymmärtämistä lyhyelläkin varoitusajalla.

Tällainen pätkäkirjeenvaihtajuus on yleistä suomalaisessa toimitusympäristössä – harva toimittaja asuu pysyvästi sota- tai kriisialueilla (Lindroos 2008, Aittokoski 2008). Aittokosken (2008) mukaan ”ei voi olettaa, että jokaiselle kriisialueelle voisi lähettää toimittajan, jolla olisi kyseiseltä alueelta vahva kokemus”. Toisaalta, kiireestä on tullut perustila nykyajan sähköisessä uutistoiminnassa – kuten Lindroos (2008) kirjoittaa, ”taustatietoja saa hyvin, oleellista on löytää tiedon valtavirrasta oleelliset tiedot”. Kuten jo mainittiin, sota- ja viestintäteknikan kehittyminen on vaikuttanut journalismiin merkittävästi (Seib 2006, xii). Globalisaatio herättää mielenkiintoisen keskustelun siitä, onko maailmasta tullut pienempi – onhan se nopeuttanut viestintää maailman eri kolkista – vai suurempi, koska eri kulttuurit ovat joutuneet törmäysvyöhykkeelle ja saattavat seurauksena eristäytyä muusta maailmasta (ks. esim. Seaton 2006, 270). Tähän keskusteluun en kuitenkaan nyt pureudu. Sen sijaan tarkastelen sotien muuttunutta luonnetta, joka on puolestaan vaikuttanut sotajournalismin kehitykseen.

2.2. Sodan luonne

Sodissa ja sotimisessa ei ole mitään uutta. Sen sijaan tavat, joilla niistä tiedotetaan ja raportoidaan yleisölle, ovat kehittyneet ja muuttuneet jatkuvasti. Mikä tärkeintä: tavat, joilla sodista raportoidaan, muokkaavat ihmisten – ja lopulta yhteiskuntien – asenteita ja mielikuvia tietyistä konflikteista ja sodista yleensä (Seib 2006, 38). Jokainen sota on omalla tavallaan haastanut journalistisia käytäntöjä ja muuttanut niitä.

Otetaan esimerkiksi Persianlahden sota. Kuinka se on muuttanut journalismia? Luostarinen ja Ottosen (2001) listaavat kuusi tapaa, jolla sota vaikutti journalistisiin arvoihin. Ensinnäkin teknologinen kehitys nopeutti tiedonvälitystä, mutta teki tietojen tarkistamisesta entistä vaikeampaa. Toiseksi, poliittiset ja diplomaattiset vaikutuspyrkimykset vaikuttivat uutisoinnin sisältöön. Kolmanneksi, median luoma mielikuva sodasta vaikutti sodan kulkuun. Neljäs kohta viittaa toimittajien työn rajoittamiseen muun muassa PR:n, väärin tietojen syöttämisen ja poolijärjestelmän avulla. Viidenneksi, edelliseen liittyen, vallan tasapaino median ja sotakoneiston välillä heilahti antamaan lisää valtaa viimeksimainitulle. Lopulta koko yhteiskunnan ja median ”militarisoituminen” haastoi journalistiset arvot (Luostarinen&Ottosen 2001, 39).

1900-luvulla sodista tuli viestinten välittämä ”massailmiö” (Tumber 2002, 249). Gerbner (1973, 562) käyttää nimitystä ”kriittinen tapahtuma” (*critical incident*) kuvaamaan tapahtumaa, joka saa ihmiset arvioimaan ja muokkaamaan journalistista päätöksentekoa ja viestinten vakiintuneita käytäntöjä uudelleen. Zelizer ([1992]1999, 341–342) näkee Watergate-skandaalin, John F. Kennedyn salamurhan, Vietnamin sodan ja Persianlahden sodan esimerkkeinä tällaisista kriittisistä tapahtumista. Tuoreisiin ”kriittisiin tapahtumiin” voidaan nähdäkseni lukea Ruandan sisällissota, 9/11-iskut New Yorkissa 2001 ja Irakin vuonna 2003 alkanut sota⁶.

Joidenkin arvioiden mukaan sotien koko luonne on muuttunut. Clausewitz ([1832]1993, 9, 83) määrittelee sodan jo klassikoksi muodostuneella lauseella: sota on rationaalinen ilmiö, ”voiman näytös, jonka avulla vihollinen saadaan alistumaan tahtoomme” – – ”sota on politiikan jatke toisin keinoin”. Tämä johtaa sodan yleiseen määritelmään, jonka mukaan sota on ”organisoitu, laajamittainen ja väkivaltainen konflikti kahden tai useamman valtion asevoimien välillä” (Ångstrom 2005, 6). Tämä perinteinen, vakiintunut määritelmä on kuitenkin haastettu. Kaldor (1999) kuvaa, kuinka 1980- ja 1990-luvuilla uudenlainen järjestäytynyt väkivalta valtasi alaa alueilla, joissa sodan, järjestäytyneen rikollisuuden ja laajamittaisten ihmisoikeus-rikkomusten väliset rajat ovat

⁶ Kriittisen tapahtuman ajatusta voidaan hyvin soveltaa myös kansalliseen journalismiin. Suomalaisessa journalismissa tällaisiksi kulmakiviksi voidaan nostaa vuoden 2004 tsunamiuutisointi ja Jokelan koulusurmat vuonna 2007.

hämärtyneet. Tällaisia alueita ovat muun muassa Afrikka ja Itä-Eurooppa, jotka kärsivät siirtomaapolitiikan menneisyydestä. Näitä sotia on usein nimitetty ”uusiksi sodiksi” (*new wars*).

2.2.1. ”Uudet sodat”

”Uusia sotia” kutsutaan myös ”yksityisiksi tai epämuodollisiksi sodiksi”, ”valtiottomiksi sodiksi”, ”mataliksi” tai ”matalan intensiteetin sodiksi”, ”virtuaalisiksi tai kybersodiksi” tai ”rappiosodiksi” ja niin edelleen. Kvantitatiivisesti katsoen yli 90 prosenttia aseellisista konflikteista 1990-luvulla käytiin valtioiden rajojen sisäpuolella, ei valtioiden välillä (Kaldor 1999, 1–2, 81; Ångström 2005, 2–3). Kaldor (1999, 1–2; 2005, 211–212) suosii termiä post-moderni sota, joka erottaa uudet sodat klassisista modernin aikakauden sodista – sen sijaan, että sotimisella pyrittäisiin rakentamaan ja laajentamaan omaa yhteiskuntaa, niissä murennetaan sitä. Kaldorin mukaan sodista on tullut aiempaa tuhoisampia ja sotilaallisista välineistä tarkempia, joten ”symmetrisestä” sodankäynnistä on tullut entistä vaikeampaa. Lisäksi maailmanlaajuisen viestinnän tehostumisen vuoksi sotien näkyvyys ja ”yhteisyyden tunne tuntemattomien kanssa” ovat lisääntyneet, minkä vuoksi viestimistä on tullut osa sodankäyntiä.⁷

Snow (1997, 105–106, 129–132) nimittää ei-poliittisten sotien nousua ”esi/jälki-clausewitzialaiseksi” (*pre/post-clausewitzian*). Niille on ominaista sodan ja politiikan erottuminen sekä ”perinteisille sodille ominaisen kurin” poissaolo. Viitaten Ruandan ja Sarajevon konflikteihin Snow esittää, että uudet sisäiset sodat eivät mukaudu perinteiseen sodan määritelmään, koska niillä ei ole selkeää poliittista päämäärää tai ideologiaa.

Smith (2005) kritisoi uusien sotien ideaa. Hän esittää, että väkivaltaisissa kapinallishyökkäyksissä ei ole mitään uutta clausewitzilaisittain katsottuna. Hänen mukaansa erilaiset lokeroinnit, kuten sissisota ja ”matalan intensiteetin sota”, ovat vain sodan erilaisia taktiikoita, eivät omia kategorioitaan. Smithin mukaan clausewitzilainen sodan idea käsittää ”koko sodan spektrin”, jonka sisällä ”keinotekoisilla eroilla on vähän koherenttia merkitystä” (2005, 28–29, 51). ”Loppujen lopuksi”, Smith päätelee, ”on olemassa vain yksi mielekäs sotakategoria, ja se on *sota* itse” (2005, 52, korostus alkuperäisestä).

Kuinka journalismi sitten kietoutuu sotien kehitykseen? Seaton (2006, xx) sitoo viestinnän ja sotien historian toteamalla, että uutiset ovat vain viimeisin ilmentymä väkivallan julkisen representaation pitkässä historiassa. Väkivallan kuvauksen erilaiset muodot juontavat juurensa roomalaisten urheilukisoihin ja Kristuksen kärsimysten esittelyyn Raamatussa. Journalismin

⁷ Kaldorin (1999, 11) mukaan esimerkiksi Pohjois-Amerikan ja Länsi-Euroopan kaupunkien äärioikeistolaista väkivaltaa voidaan myös pitää tietyssä suhteessa ”uutena sotana”.

kannalta katsottuna sodan terminologinen määrittely onkin toissijaista – tärkeintä on se, mitä sodissa tapahtuu ja miten niistä uutisoidaan. Seibin (2006, 19) mukaan sodankäynnin perusolemus pysyy aina samana:

Forget the macho tales of spit-shined glory, war is death and misery. Despite “revolutions in military affairs,” shifts in the dispersal of power throughout the world, and quantum leaps in technology, the fundamental nature of war has not changed. The progress of humankind has been remarkable in many ways, but an intrinsic viciousness remains and surfaces persistently in conflicts throughout the world.

Mikä sitten on muuttunut, jos ei sodan luonne? Ehkä kaikkein ilmeisimmät muutokset näkyvät nykyajan sotien eri osapuolissa, uhreissa ja alistajissa.

2.2.2. Sodan arkkitehdit ja uhrin

1900-luvun loppua kohden kuljettaessa “post-modernin sodan arkkitehdit” muuttuivat sotilaista sisseiksi, kuten Ignatieff (1999, 50) asian ilmaisee. Näitä uuden ajan sotilaita ovat puolissotilaalliset joukot, rikolliset, poliisit, sissit, sotapäälliköt, militantit ja palkkasoturit (Ignatieff 1999, 5–6; Kaldor 1999, 8) – he ovat ”valtiottomia vihollisia” (Webster 2003, 61). Rajat hämärtyvät: kaikki sotilaat eivät kannan enää univormua, eivätkä kaikki univormupukuiset ole enää sotilaita. Ignatieff (1999, 21) kuvailee Sarajevon sissisotia:

The city’s war was a strange experience, far more abstract than I had expected. First, you never saw the ‘enemy’. The metal that scythed through people’s lives came as sudden barrages of noise and dust, combustions of energy that it was hard to equate with invisible men pulling triggers or cords.

Sissisodassa on perinteisesti pyritty välttämään taistelua. Sen sijaan alueita pyritään hallitsemaan rajoittamalla ihmisten vapautta ja liikkumista, mikä johtaa pakolaisten määrän kasvuun. Nämä evakot virtaavat naapurimaihin, mikä puolestaan horjuttaa alueen poliittista tasapainoa. Sissisodat rikkovat siten siviilien ja taisteluun osallistumattomien osapuolten perinteisen koskemattomuuden (Kaldor 1999, 8, 109).

Tilastot osoittavat, että sotien uhrin ovatkin nykyään enenevässä määrin siviilejä, eivät sotilaita. Usein viitataan sotilas- ja siviiliuhrien väliseen suhdelukuun: 1900-luvun alun sodissa oli kahdeksan kuollutta sotilasta yhtä kuollutta siviiliä kohden, 1990-luvulle tultaessa luku kääntyi päinvastaiseksi: kahdeksan siviiliä sai surmansa yhtä kuollutta sotilasta kohden. 1900-luvun lopun sotia leimasivat teknisten edistysaskelten lisäksi uudenlaiset sotarikokset, kuten ”rikos ihmisyyttä vastaan” ja ”kansanmurha”. Otsikoihin nousivat uudenlaiset uhrin, kuten nälänhätään kuolleet, joilla ei ole enää sosiaalista identiteettiä – heistä tuli kasvotonta massaa (Seib 2006, Ignatieff 1999,

19–20; Seaton 2006, 146–147). Höijerin (2003, 22) mukaan sodista raportoiminen on “uhriutunut”. Hän esittää, että uutisviestimet keskittyvät tätä nykyä siviileihin sotien uhreina enemmän kuin koskaan aiemmin. Tälle kehityskululle voidaan esittää monia syitä: Uhrien luokse voi olla helpompi päästä kuin sotaa käyvien osapuolten. Kärsivien siviilien tarinat ovat koskettavia. Kuolema myy, niin groteskia kuin se onkin.

Mutta samalla kun siviiliuhrien määrä on kasvanut, ”siviili”-käsitteen yksiselitteisyys on monimutkaistunut. Nykyajan sodissa uhrin ja alistajan, siviilin ja taistelijan raja on hämärtynyt, ja heidän roolinsa vaihtuvat ja sekoittuvat – siksi voikin olla vaikeaa löytää syytöntä tai viatonta uhria, jota kohtaan voisi tuntea empatiaa (Seaton 2006, 24). Tämä on monimutkaistanut uutisoinnin kriteereitä ja esimerkiksi humanitaarisen avun perusteita. Joidenkin avustusjärjestöjen mukaan avustuksen tulee riippua uhrien poliittisesta tilanteesta ja teoista, toiset argumentoivat, että kaikkia uhreja tulisi auttaa riippumatta heidän menneisyydestään – avun kohteena on kärsimys, ei kärsijä (Seaton 2006, 281–282). Tämänkaltainen argumentointi uhrien asemasta on yleistä keskustelussa ”uudesta humanitarismista”.

2.2.3. ”Uusi humanitarismi”

Humanitarismi voidaan määritellä myötätunnon osoitukseksi muualla asuvia, tuntemattomia ihmisiä kohtaan. Käytännössä se voi olla muun muassa ruoka-avun lähettämistä hädänalaisille alueille, mikä esimerkiksi Yhdysvalloissa mielletään osaksi julkista diplomatiaa ja mielikuvan kiillottamista. Idealistisesti humanitarismi käsitetään ”puhtaaksi inhimillisyyden ilmentymäksi”, mutta käytännössä humanitarismi on vahvasti politisoitunut (Aaltola 2008). Altruismi on kaukana humanitarismista.

”Uusi maailmanjärjestys” (*the new world order*) syrjäytti 1990-luvulla kylmän sodan aikaisen ulkopoliitiikan. Länsimaisen ulkopoliitiikan keskiöön nousivat eettiset kysymykset, ihmisoikeudet ja demokratian levittäminen. Tätä kehityskulkua on nimitetty ”uudeksi humanitarismiksi”, jonka perustana on ihmisoikeuksiin nojaava ”moraalinen universalismi”. Se muun muassa edellyttää kansainvälistä tukea konfliktinratkaisulle (Hammond 2000, Höijer 2003, 20; Höijer et al 2002, 3–4). Keskusteluun sodan uhreista nousi “humanitarismin ja ihmisoikeuksien diskurssi” (Hammond 2002, 175) ja ”maailmanlaajuinen myötätunnon diskurssi” (Höijer 2003, 19). ”Eettinen ulkopoliitiikka” syrjäytti perinteisen kansallisen ulkopoliitiikan, jota motivoivat strategiset intressit. Uuteen humanitarismiin kuuluu myös uudenlainen humanitaarinen apu, joka on politisoitunutta ja valikoivaa, ja joka tekee pesäeron vanhaan, ”naiiviin”, kaikkien osapuolten pyyteettömään avustamiseen (Fox 2002, 19, 36; Aaltola 2008).

Foxin (2002, 19, 25) mukaan uudet humanitaristit uskovat, että on väärin pysytellä puolueettomana sodanlietsojan ja uhrin välillä. Hän varoittaa, että humanitaarisen avun politisoituminen voi heikentää tahtoa auttaa kaikkia hädänalaisia. Utta humanitarismia onkin käytetty negatiivisena leimana: se politisoi asiat – kuten humanitaarisen avun ja journalismin – joita ei pitäisi politisoida. Hammond (2002, 175) kutsuu länsimaisen interventiohalun ja uuden humanitarismin vaikutusta kansainväliseen järjestykseen ja uhreihin yksiselitteisesti katastrofaaliseksi.

Humanitaarisen avun oikeutuksesta nousi kiivas keskustelu 1990-luvun kriisien aikana. Sen lisäksi, että järjestöt joutuvat puntaroimaan avun kohteen statusta uhrina, joidenkin näkemysten mukaan humanitaarinen apu voi jopa pidentää sotaa. Se tarjoaa taloudellisia tuloja eri osapuolille ja legitimoii sodan osapuolet kutsumalla heidät neuvottelupöytään samanarvoisina. Jotkut avustusjärjestöt myös pitävät osan tuotoista itsellään, toiset passivoivat uhreja tekemällä heidät riippuvaiseksi avustuksesta (Höijer 2003, Ignatieff 1999, Fox, 2002, Seaton 2006, Gowing 1996, Kaldor 1999, Burns 1996). Pohdin uuden humanitarismin vaikutusta journalismiin lisää kappaleessa 4.4.2.

Journalismin vaikutus politiikkaan ansaitsee myös oman pohdintansa. Keskustelu journalismin vaikutuksesta mielipiteisiin ja yhteiskuntajärjestykseen on vellonut jo kauan – vuoroin vaikutus kielletään, vuoroin sitä liioitellaan. Esimerkiksi Braticin (2005, 3) kaikenkattava määritelmä kuvastaa vaikutuksen mittaamisen monimutkaisuutta: ”Jotkin median viestit voivat vaikuttaa joihinkin ihmisiin joissakin olosuhteissa”. Teoreettiseen konsensukseen median vaikutuksesta ei ole päästy. Joitakin yhteenvetoja median sisältöjen – ja erityisesti sotajournalismin – vaikutuksesta mielipiteisiin ja poliittisiin päätöksiin voidaan kuitenkin esittää.

2.3. *Sotajournalismin vaikutukset*

Vaikutuksen tutkimista vaikeuttaa se, että alan “sisäpiiriläisillä” voi olla asiasta vääristynyt kuva: mediatyöntekijät kiinnittävät enemmän huomiota sisältöihin kuin yleisö, sen vuoksi he saattavat uskoa median viestien vaikuttavan enemmän kuin ne tosiasiasa vaikuttavatkaan. Lisäksi median vaikutuksen eristäminen muista tekijöistä on hankalaa, lähes mahdotonta. Sisäpolitiikalla, maantieteellisillä seikoilla ja muilla samaan aikaan tapahtuvilla kriiseillä voi olla vaikutus siihen, kuinka esimerkiksi tiettyyn sotaan tai konfliktiin suhtaudutaan. Ja millä mitata sitä, mikä on tapahtuman itsensä vaikutus mielipiteisiin ja päätöksentekoon, ja mikä siitä tehdyn lehtijutun tai televisioraportin osuus? (Gans 2003, 71, 76–78; Höijer 2003, 22).

Lisää liikkuvia osia aiheuttaa vaikutuksen rajaaminen – onko vaikutuksen kohteena yleisö, poliittiset päättäjät vai järjestöt? Entä kuinka mitata sitä, kuinka näiden tekijöiden keskinäinen dynamiikka vaikuttaa viestien vastaanottoon? Gans (2003, 78) esittää, että median sisällöt vaikuttavat itse asiassa vahvemmin instituutioihin ja organisaatioihin – jotka ovat riippuvaisia hyvästä julkisuudesta ja yleisön positiivisesta mielikuvasta – kuin itse yleisöön. Höijer (2003, 27) muistuttaa kuitenkin, että taloudelliset ja valtaan liittyvät intressit dominoivat yhä ulkopoliittikkaa. Tunteiden – kuten uuden humanitarismin mukaisen ”maailmanlaajuisen myötätunnon” – täytyy mukautua näihin intresseihin ollakseen poliittisesti relevantteja.

Vaikutuksen tutkiminen on kuitenkin olennainen osa puhuttaessa journalismin etiikasta – toimittajien työtä ohjailee näkemys siitä, miten he kokevat työnsä vaikuttavan yleiseen mielipiteeseen. Usko journalismin vaikutukseen on keskeinen osa myös sitoutuneen journalismin ideaa. Sota- ja kriisijournalismista puhuttaessa median vaikutusta nimitetään yleisesti CNN-vaikutukseksi (*CNN effect*).

2.3.1. CNN-vaikutus

Termi nousi esille ensimmäisen kerran amerikkalaisen CNN-televisiokanavan raportoidessa vuonna 1991 Pohjois-Iranin konfliktista vuorokauden ympäri. Somalian kriisin aikaan vuosina 1992–1993 termi vakiintui. Jotkut kiittivät ”mediainterventiota” siitä, että länsimaat saatiin Yhdysvaltain johdolla puuttumaan kriisiin. Kriitikkojen mukaan mediamylläkkä johti huonosti suunniteltuihin sotatoimiin (Robinson 2002, 10–11). *The CNN Effect* -teoksen kirjoittaja Piers Robinson (2002, 2) määrittelee CNN-vaikutuksen ”reaaliajan viestintäteknologian kyvyksi herättää uutismedian kautta kotiyleisöt ja poliittinen eliitti reagoimaan maailmanlaajuisiin ja kansallisiin tapahtumiin”. Nykyään termillä viitataan kaikkien viestinten kykyyn vaikuttaa, ei vain CNN:n. Esimerkiksi Gowingin (1996, 86) mukaan CNN-vaikutusta voitaisiin yhtä lailla nimittää Superchannelin, BBC World Servicen tai Sky-kanavan vaikutukseksi.⁸

Monet uskovat CNN-vaikutuksen olemassaoloon, mutta yhtä lailla sitä on pidetty epäuskottavana. Seatonin (2006, 182, 196) mukaan uutisraportoinnin olemassaolo ylipäänsä mahdollistaa muutoksen. Tietoisuus siitä, mitä on tapahtunut, herättää reaktion yleisössä. Reaktiot voivat vaihdella ylemmydentunnosta (“tuota ei tapahdu täällä”) ja levottomuudesta (“tuo voisi tapahtua täälläkin”) passiiviseen tai aktiiviseen tunteeseen siitä, että asioihin täytyy vaikuttaa (“jonkun on saatava tuon tapahtuminen loppumaan”). Siten tapahtuman ”julkinen määrittely” voi

⁸ Suomessa CNN-vaikutusta voitaisiin nimittää esimerkiksi HS-vaikutukseksi – Helsingin Sanomien vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon pidetään usein merkittävänä.

vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon – ja se tekee uutisista poliittisia. Gans (2003, 82) puolestaan uskoo, että viestimillä on säännöllinen ja rutiininomainen vaikutus päätöksentekoon. Näitä vaikutuksia on kuitenkin vaikea löytää ja eritellä, koska media on osa politiikkaa ja päätöksentekoa, ei sen ulkopuolella.

McLaughlinin (2002, 194) mukaan CNN-vaikutus toimii vain lyhyellä aikavälillä. Siten reaktiot median painostukseen jonkin kriisin ratkaisemiseksi ovat enemmänkin “lievittäviä toimia kiireelliseen avuntarpeeseen” kuin muutoksia poliittisessa päätöksenteossa. Carruthers (2004, 158) on samaa mieltä: yleisön ja poliitikkojen tuki konfliktien uhreille kestää ainoastaan siihen asti, kun kuvat ensimmäisistä länsimaisista uhreista leviävät. Robinson (2002, 123–126) päätelee, että uutisointi todennäköisemmin johtaa väliintuloon, jos käytettävät keinot ovat taloudellisesti huokeita – kuten ilmavoimien käyttö tai avustusjärjestöjen käyttäminen – sen sijaan, että ne imisivät rahaa, kuten riskialttiit maaoperaatiot tekevät. Tämän vuoksi CNN-vaikutus vaihtelee eri kriisien välillä.

Skeptikkojen puolella on muun muassa Seib (2002, xii), joka esittää, että CNN-vaikutuksen huomattavaa olemassaoloa ei voida todistaa. “Uutisilla voi olla vaikutusta asioihin”, hän kirjoittaa, ”mutta harvoin, jos koskaan, niillä on ehdotonta vaikutusvaltaa”. Gowing on samaa mieltä. Hän pitää CNN-vaikutusta uskona median välittämien kauhujen ja poliittisen reaktion väliseen “automatisoituun syy-seuraus-suhteeseen”. Vaikka reaaliaikainen televisioraportointi konfliktista voi lisätä tietoisuutta tapahtumista ja vaikuttaa mielipiteisiin – ja kuten aiemmin mainittiin, toimittajat mielellään uskovat niin – syy-seuraus-suhde on rajallinen, eikä se ole “riittävä suostutellakseen hallituksia harjoittamaan entistä voimakkaampaa poliittista toimintaa” (Gowing 1994, 61; 1996, 81). Itse asiassa joidenkin asiantuntijoiden mukaan eliittiryhmien ja poliittisten eturyhmien omat agendat vaikuttavat siihen, kuinka viestimet ”lukevat” kansainvälisiä tapahtumia ja raportoivat niistä sen sijaan, että media vaikuttaisi poliittiseen päätöksentekoon (Robinson 1999, 303).

CNN-vaikutuksen epäilijätkin myöntävät, että uutisoinnilla on vaikutus, jos poliittisen päätöksenteon ylimmällä tasolla on ”poliittinen tyhjiö”. Seib (2002) ja Robinson (1999) esittävät, että uutisointi voi vaikuttaa tällaisen tyhjiön tai epävarmuuden ilmetessä, koska hallinto ei pysty syöttämään viestimille uskottavaa kuvaa poliittisesta linjasta. “Kun hallitus ei reagoi tai ei keksi ratkaisuja”, Seib argumentoi, “uutisviestinten täytyy muotoilla agenda, jonka mukaan asioita seurataan” (2002, 10). Gowing (1996, 86) kutsuu näitä hetkiä “poliittisiksi paniikkitalanteiksi” (*policy panic*). Gowing haastatteli Kofi Annania, joka oli YK:n rauhanturva-asioiden varapääsihteeri Somalian kriisin aikaan. Annan kommentoi näitä poliittisia paniikkitalanteita seuraavin sanoin:

When governments have a clear policy, they have anticipated a situation and they know what they want to do and where they want to go, then television has little impact. In fact they ride it. – – When there is a problem, and the policy has not been thought, there is a knee-jerk reaction. They have to do something or face a public relations disaster (lainattu teoksessa Gowing 1994, 14).

Osa toimittajista ja tutkijoista siis uskoo viestinten vaikuttavan yleisöön ja poliittiseen päätöksentekoon, toiset puolestaan eivät näe merkittävää vaikutusta muissa kuin ääritilanteissa. Vaikutus voi olla pitkä- tai lyhytaikainen, mutta ainakin se on vaikeasti mitattava. CNN-vaikutuksen merkitys laajentunee kolmen esimerkin avulla. Useimmiten debatin keskiöön ovat nousseet Somalian kriisi, Bosnian sota ja Ruandan kansanmurha.

2.3.2. Kolme esimerkkiä vaikutuksesta

Somalia. Somalian 1990-luvun alun kriisiä pidetään usein esimerkkinä siitä, kuinka uutisointi onnistui vakuuttamaan Yhdysvaltain hallinnon väliintulon tarpeellisuudesta. Noin 300 000 ihmistä ehti kuolla nälänhädän ja heimosotien seurauksena ennen kuin länsimaiset viestimet kiinnostuivat tapahtumista. Seibin mukaan uutisoinnin vaikutus oli hidas, mutta tosiasiallinen. Kuvat kuolevista nälkäänäkevistä herättivät yhdysvaltalaisen yleisön ja poliitikot toimimaan uhrien hyväksi. Väliintulo Somalian tapauksessa tarkoitti ”humanitaarista apua, jota tuettaisiin sotilaallisella läsnäololla” (Seib 2002, xii, 42). Yhdysvaltalaisjoukkojen väliintulon jälkeen Yhdysvaltain ulkoministeri Lawrence Eagleburger kertoi CNN:n haastattelussa, että ”televisiolla on suuri merkitys presidentti Bushin päätökseen ylipäänsä lähettää joukkoja maahan” (lainattu teoksessa Moeller 1999, 153). Tällainen argumentointi tukee uskoa CNN-vaikutukseen.

Robinson (2002, 62–63, 70–71) sen sijaan esittää, että viestimet ainoastaan rakensivat poliittista tukea ja siten mahdollistivat intervention sen sijaan, että olisivat itse painostaneet hallintoa toimintaan. Yhdysvaltain päätöstä puuttua asiaan on pidetty myös enemmän poliittisena kuin humanitaarisena hankkeena: Sharkeyn (1993) mukaan ”humanitaarinen imperialismi” antoi Yhdysvalloille mahdollisuuden ”havitella omia poliittisia tavoitteitaan hyväntekeväisyyden varjolla”.

Mielenkiintoista Somalian tapauksessa on se, että CNN-vaikutuksen aiheuttajan nähtiin vaihtuvan sodan edetessä: kriisin alussa uutiset kärsivistä ja kuolevista uhreista saivat yleisön vaatimaan interventiota, konfliktin venyessä tiedot kuolleista sotilaista herättivät vaatimukset joukkojen vetämisestä kotiin. Joidenkin arvioiden mukaan erityisesti valokuvien merkitys – ensin kuolevista lapsista, sitten kuolleista sotilaista – Yhdysvaltain toimiin oli suuri Somalian kriisin

aikana⁹. Kuvat 18:sta tulitaistelussa kuolleesta ja kidutetusta amerikkalaisotilaasta – yhdistettynä presidentinviran siirtymiseen George Bushilta Bill Clintonille – johtivat joukkojen vetämiseen pois Somaliasta maaliskuussa 1994 (Seib 2002, Sharkey 1993). Tosin Seib (2002, 46–48) pitää suoran kauseliteetin näkemistä kuolleista sotilaista otettujen kuvien ja yleisön tuen romahtamisen välillä median vaikutuksen liioitteluna.

Bosnia. Bosnian sota tuotti – ainakin Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa – mielikuvan vahvasta CNN-vaikutuksesta. Britanniassa televisiouutisoinnilla nähtiin olleen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon – tosin osa piti uutisointia liian ylenpalttisena ja puolueellisena, toiset taas vähäisenä ja etäisenä (Preston 1996, 113–114). Robinson (2002, 78–84) tutki 35 yhdysvaltalaislehden sodan aikaan käyttämiä uutiskehyksiä. Tutkimuksessa ilmeni, että uutisoinnin luonne oli kriittistä, “jotakin on tehtävä” -tyyppistä, ja useat poliittiset päättäjät tunnustivat uutisoinnin vaikutuksen päätöksentekoon. Robinson pitääkin CNN-vaikutusta vahvana Bosnian sodan kohdalla. Sen sijaan Gowing (1996, 84–86) nimittää uutisoinnin aiheuttamia poliittisia reaktioita “pseudopäätöksiksi, jotka johtivat pseudotoimintaan”. Tapahtumat itse aiheuttivat poliittisia reaktioita, ei uutisoinnin muoto – vaikkakin pääkirjoitukset ja kolumnit saattoivat aiheuttaa painetta poliittisia päättäjiä kohtaan. Gowing nostaa esimerkiksi Sarajevon torilla tapahtuneen pommi-iskun, joka tappoi 68 ihmistä. Palaan Bosnian sodan vaikutukseen kappaleessa 4.1.

Ruanda. Ruandan kansanmurha vuonna 1994 nähdään usein kriisinä, jossa media ei onnistunut herättämään tarpeeksi laajaa kansainvälistä huomiota (Seib 2002, 69–71; Robinson 2002, 110). Fergal Keane, BBC:n toimittaja, kutsuu uutisointia Ruandasta “laiskaksi raportoinniksi”, joka loukkaa niitä 600 000–1,2 miljoonaa ihmistä, jotka kuolivat konfliktissa (Keane 1994, T4):

To witness genocide is to feel not only the chill of your own mortality, but the degradation of all humanity. I am not worried if this sounds like a sermon. I do not care if there are those who dismiss it as emotional or simplistic. It is the fruit of witness. Our trade may be full of imperfections and ambiguities, but if we ignore evil we become the authors of a guilty silence.

Ruandan konfliktin syytä etsittiin alun perin heimoperinteistä. Tappamista kuvailtiin “tribalismiksi” ja “mustat-vastaan-mustat”-taisteluksi, ei kansanmurhaksi. Uutisoinnin laajuus vaihteli ”pinnallisesta ja satunnaisesta syvälliseen ja intohimoiseen” (Seib 2002, 69–75; Carruthers 2004, 164). Robinsonin (2002, 114) mukaan kansainvälinen media kiinnitti Ruandaan loppujen lopuksi

⁹ Yhdysvaltalainen kongressiedustaja kommentoi Somalian kriisin jälkeen: ”Kuvat nälkäänäkevistä lapsista, eivät poliittiset tavoitteet, saivat meidät Somaliin 1992. Kuvat yhdysvaltalaisuhreista, ei poliittisten tavoitteiden saavuttaminen, saivat meidät lähtemään Somaliasta” (lainattu teoksessa Carruthers 2004, 158).

huomiota merkittävässä määrin, mutta kansanmurhan kehystäminen etäiseksi heimojen väliseksi taisteluksi esti kaiken sen potentiaalisen vaikutuksen, joka uutisoinnilla olisi voinut olla.

Väliintulon puuttumista on perusteltu muun muassa Yhdysvaltain pelolla epäonnistua – Somalian tapahtumien ei haluttu toistuvan – ja rotujen epätasa-arvoisuudella (Carruthers 2004, 155; Seib 2002, xiii).

Collins (2002) syyttää Ruandan epäonnistumisesta “uusien sotien” ideaa, joka pelkistää sodat etnisiksi tai heimojen välisiksi konflikteiksi. Hän kutsuu suhtautumista Ruandaan ”parhaimmillaan huonoksi pilakuvaksi, pahimmillaan rasismiksi” (2002, 173). Puuttumattomuutta on perusteltu sillä, että länsimaat jakavat kansalliset identiteetit hyvän ja pahan, ”länsimaisen sivilisaation ja afrikkalaisen tribalismin” väliselle akselille. Uhreja autetaan mieluummin silloin, kun heihin on helppo samastua – tai he eivät näytä syyllisiltä omaan tilanteeseensa (Carruthers 2004, 157). Tämä ajatus vie meidät sota- ja kriisiuutisoinnin ongelmiin.

2.3.3. Sota- ja kriisiuutisoinnin ongelmia

Median huomio johdattelee maailman huomiota – eikä huomio jakaudu tasaisesti. Median huomion keskittyessä yhteen konfliktiin muut kriisit – ja niiden aiheuttama kärsimys – jäävät helposti vähemmälle huomiolle (Hawkins 2002, 233). Kuten Bell (1996, 59) kirjoittaa, “ihmiset kuvittelevat huolettomasti, että toimittajat ovat siellä missä on jotain uutisoitavaa. Valitettavasti näin ei ole: uutisia tulee vain sieltä, missä toimittajat ovat”. Yhtä suuri ongelma on kuitenkin se, jaksako kukaan enää seurata uutisia kärsimyksistä.

Väkivalta ja ihmisiä vastaan tehtyjen rikosten raakuus vetoavat yleisön tunteisiin, varsinkin sen naispuolisiin jäseniin. Erityisesti valokuvat herättävät vahvoja tunteita, koska ne vetoavat mielikuvitukseen ja muokkaavat mielikuvaa sodista (Höijer 2003, 25; Moeller 1999, 47; Seib 2006, 38). Miksi yleisön tunteet – tai niiden puute – sitten on tärkeää? Kuka välittää siitä, mitä lehden lukija tai televisionkatsoja ajattelee ja tuntee nähdessään uutisen kriisialueelta? Seaton (2003, 51; 2006, 140) näkee yhteyden yksilön tunteiden ja ”kokonaisten yleisöjen tuntemuksia muokkaavien laajempien poliittisten laskelmien” välillä. Uutiset vetoavat yleisön tunteisiin – samoihin tunteisiin, joihin poliitikot yrittävät vedota. Joidenkin arvioiden mukaan tunteiden aikaansaama uskollisuus ja samastuminen ovat nykyään jopa vahvempia kuin ideologiset dogmat. Siksi sotiin suhtaudutaan tunteenomaisesti ja yleisön tunteista on tullut poliittisesti tärkeitä (Seaton 2006, 140–141). Olisi kuitenkin liian naiivia olettaa, että tunteet jyräävät rationaalisuuden poliittisessa päätöksenteossa. Taloudelliset ja taktiset intressit ohjaavat ulkopoliittikkaa edelleen vahvimmin (ks. esim. Höijer 2003, 27).

Tunteistakin – myötätunto, sääli, viha – voi saada yliannostuksen. Moellerin mukaan viestimet tapaavat keskittyä kriiseihin, joita “maailmanlopun neljä ratsumiestä” (sota, taudit, nälänhätä ja kuolema) polkevat. Tällaiset kriisit ovat pitkäkestoisia, toistuvia ja kaukaisia, eivätkä ne usein pääty onnellisesti. Kun yleisö saa yliannostuksen näistä kriiseistä, se tylsistyy ja turtuu – ja kääntää sivua tai vaihtaa kanavaa (Moeller 1999, 1, 9–12). Tätä kutsutaan myötätuntoväsymykseksi (*compassion fatigue*). Se on ikään kuin CNN-vaikutuksen kääntöpuoli: ihmiset näkevät, mutta eivät jaksu välittää. Moeller (1999, ks. myös Höijer 2003, 27) syyttää median ja markkinoijien sensaationhakuisuutta ja yksinkertaistamisen tarvetta myötätuntoväsymyksen synnyttämisestä: viestimet etsivät jatkuvasti entistä isompia skuppeja ja koskettavampia tarinoita. “Jos kuvat nälkäisistä vauvoista herättivät huomion aiemmin”, Moeller kirjoittaa, “ne pääsevät otsikoihin myös seuraavan monimutkaisen kriisin aikana” (1999, 2).

Höijer (2003, 26) muistuttaa kuitenkin, ettei yleisöä tule yksinkertaistaa: “Meidän ei pidä idealisoida yleisöä uskomalla, että myötätuntoa ja sitoutumista herättelemään tarvitaan vain valokuvia humanitaarisista kriiseistä. Eikä meidän pidä uskoa vastakohtaa, että yleisö vain kääntyy kyynisesti ja väsyneesti pois, koska on kyllästynyt uutisiin karkotuksista, verilöylyistä, kansanmurhista sekä terrori- ja pommi-iskuista”. Yleisön näkeminen yhtenä homogeenisena ryhmänä onkin yksi median vaikutustutkimuksen sudenkuopista, oli kyse sitten CNN-vaikutuksesta tai myötätuntoväsymyksestä.

Vaikutustutkimusta voidaanakin kritisoida yhtäältä journalismin liiallisesta politisoimisesta ja toisaalta kaupallisuuden liioittelemisesta. Perinteisen näkemyksen mukaan journalistien sosiaalinen vastuu velvoittaa heidät kertomaan maailman tapahtumista huolimatta siitä, kuinka niihin suhtaudutaan. Uutisten tulisi heijastella “todellisuutta”, aliarvioimatta yleisöä ja huolehtimatta hyvän maun rajoista (Seib 2006, 40; Seaton 2003, 53–54). Todellisuuden heijastamisen käsite on keskeinen myös journalistisen objektiivisuuden debatissa: onko edes olemassa yhtä totuutta, jota heijastella?

3. Objektiivisuus journalismissa

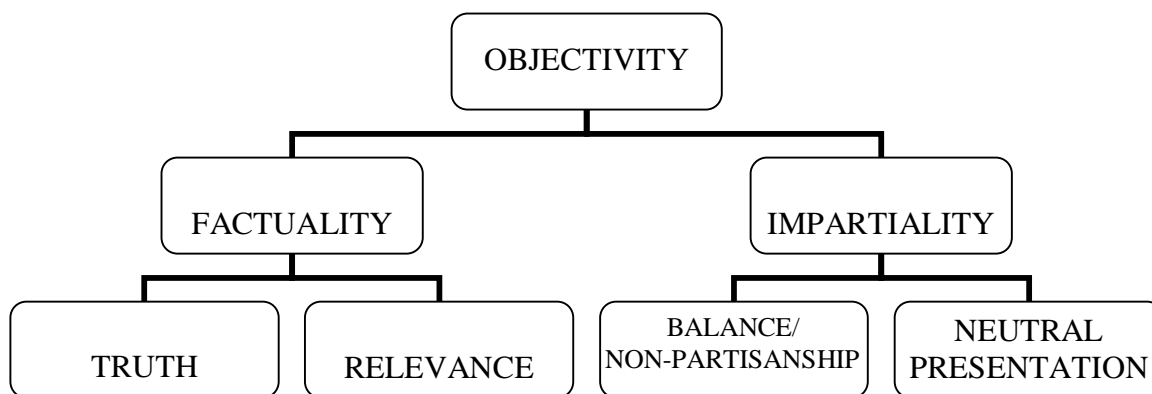
Objektiivisuus on journalististen periaatteiden yksi keskeisimmistä arvoista, ellei keskeisin. Mikään muu arvo ei ole syrjäyttänyt objektiivisuutta toimittajien ammatillisena ihanteena, ja siksi kaikkien toimittajien on löydettävä oma suhtautumistapansa sitä kohtaan – olkoon se sitten objektiivisuuteen pyrkiminen tai koko käsitteen hylkääminen (Cunningham 2003). Kuten Seaton (2006, 290) kirjoittaa, vaikka uutisointi ei voi koskaan olla neutraalia, sen vaihtoehdot – ”tietämättömyys,

huhut, paniikki ja kaaos” – ovat aina huonompia vaihtoehtoja. Keskustelu objektiivisuudesta journalismissa voidaan jakaa kahteen osaan: toisaalta se on eettinen ideaali ja moraalinen myytti, toisaalta se koostuu journalistisista käytännöistä ja toimintatavoista (Pedelty 1995, 7, Schudson 2001, 149).¹⁰

3.1. Myytti ja käytäntö

Objektiivisuus liittyy ajatukseen mediasta neljäntenä valtiovaltana. Objektiivisuutta pidetään julkisen palvelun yhtenä peruseriaatteena puolueettomuuden ja tasapainon lisäksi (ks. esim. Kieran 1998, 24, Watson 2003, 111). McQuail (1992, 2000) näkee objektiivisuuden sitovan niin yksittäistä toimittajaa kuin koko uutisorganisaatiotakin. Yleisön ja viestinten välisen sanattoman sopimuksen perusteella yleisö odottaa uutisilta luotettavuutta ja uskottavuutta, ja tämän perusteella yleisö arvioi median objektiivisuutta. Objektiivisen journalismin katsotaan lisäävän yleisön luottamusta, joten uutistuotannon markkina-arvo kohoaa.

Käsitteen määrittely on kuitenkin hankalaa: onko objektiivisuus yksi journalistinen normi muiden joukossa, vai kattokäsite, joka pitää sisällään muut? Westerstahl (1983, 403) pitää objektiivisuutta juuri tällaisena kattoelementtinä, joka edellyttää tiettyjen normien ja käytäntöjen noudattamista. Nämä normit ovat *totuudenmukaisuus*, joka koostuu totuudesta ja relevanssista, ja *puolueettomuus*, jonka alapuolella on tasapaino ja asioiden neutraali esitystapa. Westerstahlin hierarkiamallia lainataan usein, kun halutaan esittää kattava journalistisen objektiivisuuden määritelmä (ks. kuvio 1).¹¹

Kuvio 1: Scheme of the Concept of Objectivity. (Westerstahl 1983, 405)

¹⁰ Objektiivisuuden filosofis-tietoteoreettiseen puoleen tässä työssä ei syvemmin pureuduta. Esimerkiksi Partanen (2007) keskustelee aiheesta kattavasti.

¹¹ Muun muassa Denis McQuail on kehittänyt Westerstahlin mallia edelleen, ks. McQuail 1992, 196–204.

Objektiivisuus voidaan määritellä myös negaation kautta: se voi olla puolueellisuuden tai tunteenomaisen raportoinnin tietoista välttelyä, niinkutsuttua ”viileää” uutisointia (McQuail 2000, 320; Schudson 2001, 150)¹². Puolueellisuus lienee helpompi määritellä kuin ambivalentti objektiivisuus – esimerkiksi Frost (2000, 36) määrittelee puolueellisuuden kirjoittajan päätökseen perustuvaksi tietoiseksi vääristelyksi, jonka tarkoituksena on hyödyttää toista osapuolta.

Objektiivisuutta käytännöllisenä ammatti-ideaalina on lähestytty monella tavalla.¹³ Amerikkalaisten sanomalehtipäätoimittajien parissa tehdyn tutkimuksen mukaan objektiivisuus tarkoittaa asian eri puolten tasapainoista ja -puolista esittämistä, uutisoinnin tarkkuutta ja realismia, kaikkien relevanttien pääkohtien kattamista uutisoinnissa, faktojen ja mielipiteen erottamista (tiedostaen kuitenkin mielipiteiden merkityksen), kirjoittajan omien asenteiden, mielipiteiden tai osallistumisen minimoimista, sekä puolueellisuuden, asenteellisuuden, kaunan ja vilpillisten keinojen välttämistä (Boyer 1981, lainattu teoksessa Watson 2003, 112).

Näiden positiivisessa, jopa idealistisessa hengessä lueteltujen seikkojen lisäksi objektiivisuus on nähty myös ammatillisena suojakeinona. Tuchman (1972, 660–662) pitää objektiivisuutta toimittajien ”strategisena rituaalina”, joka suojelee toimittajia kritiikiltä ja ammatin riskeiltä. Nämä riskit vaihtelevat deadlineista oikeusjuttuihin ja esimiesten vaatimuksiin. Schudson (2001, 165) lisää riskien listaan nöyryytyksen, jolta toimittajat haluavat objektiivisuuden kaltaisten moraalisten normien avulla suojautua. Journalismin tavoitteena on olla etäistä ja persoonatonta sekä erottaa faktat mielipiteistä. Käytännössä tämä tehdään esimerkiksi erottamalla lainaukset lainausmerkein ja haastatteleamalla vain virallisia lähteitä (Tuchman 1978, 675–676). Harcupin (2004, 64–65) mukaan strateginen rituaali viittaa ennemminkin journalistisiin työtapoihin kuin objektiivisuuteen journalistisena arvona, sillä toimittajat käyttävät yhä valtaa valitessaan haastateltavia ja uutisoinnissa käytettäviä faktoja.

Myös Cunningham (2003) lähestyy objektiivisuutta kielteisesti – ensinnäkin se antaa verukkeen ”laiskalle uutisoinnille”, koska kahden vastakkaisen osapuolen kommenttien saamista pidetään riittävänä asian käsittelynä erityisesti kiireisessä uutistilanteessa. Tämä lienee tuttua kaikille uutistyötä tehneille – tasapaino on saavutettu, kun haastateltavana on kaksi eri mieltä olevaa osapuolta, vaikka käsiteltävä asia olisi monimutkainenkin. Toisaalta-toisaalta-uutisointi on yleistä ja rutiininomaista. Toiseksi, Cunninghamin mukaan objektiivisuus kannustaa nojaamaan virallisiin lähteisiin, jotka ovat institutionalisoituneita lausunnonantajia. Tämäkin on rutiinia suomalaistoimittajan työssä: kun asia saadaan varmistettua viranomais- tai tutkijalähteeltä, siitä

¹² McQuail (2000, 322) listaa kattavasti esimerkkejä puolueellisuudesta uutis- ja fiktioteksteissä.

¹³ Esimerkiksi Hallin (1986) on esittänyt mielenkiintoisen ”kehämallin”, jonka mukaan toimittajat suhtautuvat objektiivisuuteen. Kolmesta kehästä (*sphere of consensus*, *sphere of legitimate controversy* ja *sphere of deviance*) rakentuva malli perustuu siihen, millaista toimittajien ajattelutapaa kunkin maan poliittinen ilmapiiri tukee.

tulee uutinen. Niin kutsuttujen ”tavallisten” ihmisten tarinat ovat usein vain esimerkkejä uutisen aiheista tai feature-aineistoa.

Kolmanneksi, Cunninghamin mukaan toimittajat eivät uskalla kritisoida viranomaisia, koska silloin pääsy hyvälle lähteille voi estyä. Suomessa tämä ilmiö ei liene niin vahva kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa on vahva tietojen ”vuotamisen” ja salaisten lähteiden (niin kutsuttujen ”syväkurkkujen”) kulttuuri. Silti esimerkiksi poliitikkojen käsittely suomalaisessa journalismissa on myötäsukaisempaa kuin monissa muissa länsimaissa, mikä johtunee ammattikuntien perinteisesti läheisistä suhteista. Viimeiseksi, toimittajat eivät Cunninghamin mukaan uskalla objektiivisuuden ihanteen vuoksi tuoda uutiskehykseen uusia, tuoreita aiheita. Tällaiset ”tuoret” aiheet ilmenevät suomalaisessakin journalismissa usein uutismaailman ulkopuolella.

3.2. *Objektiivisuuden historia*

Keskusteltaessa objektiivisuudesta journalismissa on tärkeää tunnistaa sen kehityksen erisuuntaiset kaaret. Jopa maissa, joissa on näennäisesti samanlainen kulttuuri – kuten Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa – journalistiset ideaalit voivat poiketa toisistaan. Yhdysvalloissa objektiivisuus on journalismin keskeisin arvo, kun taas Euroopassa sen vakiintuneisuus vaihtelee (ks. esim. Schudson 2001, 149; Seib 2006, 37). Silti objektiivisuus on yksi tärkeimmistä päämääristä, johon ”kehittyneiden kapitalististen yhteiskuntien” journalismi tähtää (McNair 1999, 31).

Allanin (1997, 319) mukaan sekä puolueettomuuden että objektiivisuuden käsitteet ovat kontekstuaalisia ja assosiatiivisia riippuen tavoista, joiden avulla niitä on historiallisesti sovellettu. Kumpikin käsite kehittyy sen mukaan, miten institutionaaliset ja tekniset voimat muokkaavat niitä. Filosofisesti ajatellen objektiivisuus liittyy valistuksen ajan ideaan rationaalisesta ajattelusta, joka perustuu tieteelliseen todisteluun (Harcup 2004, 60). Habermas (1989, 51–52) sitoo objektiivisuuden synnyn porvarillisen ”julkisen tilan” syntyyn 1700-luvulla. Kriittinen julkinen keskustelu tapahtui kaupallisten lehtisten sivuilla – tosin keskusteluun osallistuivat vain eliittiin kuuluvat yhteiskuntaluokat. Schudson (2001, 167) painottaa, että mikään ”taianomainen hetki” ei johtanut objektiivisuuden syntyyn. Objektiivisuus oli 1800-luvun lopun sosiaalisten olojen tuotos, joka sittemmin voimistui ja kehittyi nykyiseen muotoonsa.

3.2.1. Objektiivisuuden angloamerikkalainen historia

Yhdysvalloissa objektiivisuuden idea nosti päätään ensi kertaa 1830-luvulla. Sen ponnahduslautana oli uutistoimistotuotanto sekä niin kutsuttu ”*penny press*” ja kilpailu sensaationhakuista

journalismia vastaan. Kaupallinen paine synnytti kysynnän tuotteelle, joka perustui totuudenmukaisuuteen ja faktoihin, ja vähitellen objektiivisuus journalismissa yleistyi. Samaan aikaan journalismin sosiaalisen vastuun idea kasvoi 1800-luvun loppua kohden. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen – ja sotapropagandan aiheuttaman pettymyksen seurauksena – puolueettomuudesta tuli ammatillinen arvo ja tapa erottaa faktat mielipiteistä. Journalistisena terminä objektiivisuus vakiintui vasta 1920-luvulla (Allan 1997, 303–307; Schudson 1978, 4–7, ks. myös McLaughlin 2002, 160; Cunningham 2003).

Schudson kutsuu objektiivisuuden syntyprosessia “moraalisen koodin” synnyksi (2001, 161–163). Käytännössä toimittajat alkoivat erikoistua eri aloille käyttäen ”persoonatonta” havainnointia ja keskittyen faktoihin. Lisäksi haastatteluista tuli entistä aggressiivisempia ja kriittisempiä, tutkiva journalismi nousi omaksi erikoisalueekseen, artikkeleita alettiin merkitä toimittajien nimiin, lähteitä lainattiin käyttämällä lainausmerkkejä ja toimittajista muodostui itsenäinen ammattikunta, joka ei ollut riippuvainen esimiehistä tai omistajista (Allan, 2004, 23). Careyn (2002) mukaan objektiivisuus kehittyi käsi kädessä demokraattisen yhteiskunnan kanssa. Itsenäisen ja poliittisista intresseistä riippumattoman journalismin idea muotoutui progressiivisen liikkeen lomassa hyökäten taloudellista valtaeliittiä vastaan. Journalismi alkoi edustaa kansaa (Carey 2002, 78–80, ks. myös Schudson 1978, 122).

1960-luvulla objektiivisuudesta tuli yhdysvaltalaisen journalismin keskeisin arvo sensaationhakuisuuden ohii. Samaan aikaan objektiivisen journalismin ideaa kuitenkin kritisoitiin rajusti, eikä väittely ole sittemmin vaimennut (Schudson 1978, 9–10, 160; Cunningham 2003).¹⁴ Kriitikistä huolimatta objektiivisuus – tarkoittaen tässä puolueetonta ja tasapainoista raportointia – on yhä keskeisin journalistinen arvo Yhdysvalloissa (Soloski [1989]1999, Rosen 2002, Pedelty 1995, 171).

Yhdysvaltalaistoimittajat uskovat faktojen voimaan – Pedelty (1995, 171) mukaan he ovat tehneet ”faktoista fetissin”. Myös tilastot tukevat tätä näkemystä: vuonna 1999 tehdyn tutkimuksen mukaan noin 75 prosenttia amerikkalaisista toimittajista ja uutispäälliköistä uskoo, että “on mahdollista saavuttaa todellinen, tarkka ja yleisesti hyväksytty näkemys jostakin tapahtumasta” (Cunningham 2003). Toisaalta, yhdysvaltalaisjournalismia on kritisoitu liiallisesta kaupallisuudesta, jopa “orjallisesta riippuvuudesta markkinavoimista”, joka vääristää journalismin puolueettomuutta (Carey 2002, 89).

¹⁴ Esimerkiksi 1960-luvulla syntynyt, faktaa fiktion sekoittava ”uusi journalismi” (*new journalism*) haastoi objektiivisen kerronnan periaatteet, ks. esim Partanen 2007.

3.2.2. Eurooppalaisia näkökulmia

Objektiivisuus kehittyi hitaampaa tahtia Euroopassa kuin Yhdysvalloissa.¹⁵ Syynä ovat sosiokulttuurisen ja taloudellisen kehityksen erilaiset lähtökohdat 1900-luvun alun Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Puolueiden vastainen liike ja PR-järjestelmä olivat vahvempia Yhdysvalloissa, kun taas Euroopassa on ollut voimakas julkisen palvelun ja toisaalta puoluelehtien perinne (Schudson 2001, 166; Allan 2004, 23). Schudsonin (2001, 166) mukaan eurooppalaiset journalistit samastuivat myös enemmän kirjalliseen kuin ammatilliseen ideaaliin. Päinvastoin kuin amerikkalaiset toimittajat, he eivät pitäneet itseään “otsa hiessä raatavina duunareina, joiden maine olisi vaatinut parannusta”.

Isossa-Britanniassa suosittujen sanomalehtien levikki nousi 1800-luvun lopulla tuoden mukanaan objektiivisuuden ”muodin”. Britannian yleisradioyhtiö BBC:n raportoinnissa puolueettomuus nousi keskeiseksi periaatteeksi 1920- ja 1930-luvuilla (Frost 2000, 159; Allan 1997, 302). Glasser (1992) argumentoi, että objektiivisuus ei kummunnut eettisestä oikeamielisyyden kaipuusta, vaan markkinoiden paineesta olla tehokas ja tarkka. Vuonna 1955 kaupallinen ITN-kanava aloitti toimintansa Britanniassa. Allanin (1997, 314) mukaan BBC:n puolueettomuus perustui tasapainoon pitkällä aikavälillä (*balance over time*), kun taas ITN vannoi “todellisen tasapainon” nimiin jokaisen ohjelman sisällä.

Schlesinger kirjoitti vuonna 1978, kuinka televisiotoimittajat pitivät itseään “objektiivisina, puolueettomina ja neutraaleina”. Hänen mukaansa julkinen tiedonvälitys oikeutti olemassaolonsa perustamalla uutisensa arvovapauden ja poliittisen riippumattomuuden myyttiin: todellisuus esitettiin niin kuin se oli, sen sijaan että sitä tulkittaisiin (1978, 46, 191, 204). BBC:n uutisointia rajoitti kuitenkin sen paikka Britannian senaikaisessa sosiaalisessa järjestyksessä. Erilaiset sopivaisuussäännöt ja poliittinen korrektius vääristivät sen sisältöjä. Esimerkkinä tästä on Pohjois-Irlannin tilanteen uutisointi, joka painottui englantilaisnäkökulmaan (Schlesinger 1978, 165).

Nykypäivän Britanniassa printtijournalismi ja sähköinen uutisointi eroavat toisistaan suhtautumisessa puolueettomuuteen. Televisiossa puolueettomuutta pidetään eettisesti tärkeänä. Yleisradiotoimintaa määrittelevät lainkohdat (*The Broadcasting Acts*) sekä televisiotoimintaa säätelevät toimielimet (*The Independent Television Commission, The Broadcasting Standards Commission*) sisällyttävät puolueettoman raportoinnin vaatimuksiinsa (Frost 2000, 138; Belsey 1998, 2). BBC:n ohjesääntöjen mukaan “puolueettomuus on BBC:n yleisövastuun ytimessä”, lisäksi

¹⁵ On vaarallista puhua yleistäen “eurooppalaisesta objektiivisuudesta”, koska erot toimituskulttuureissa eri eurooppalaismaiden välillä voivat olla suuria. Silti joitakin yhtenäisyyksiä voidaan havaita, erityisesti suhteessa yhdysvaltalaiseen journalismiin.

ohjesäännöt velvoittavat “välttämään puolueellisuutta tai epätasapainoa eri näkökulmien välillä kiistanalaisista asioista kerrottaessa” (*BBC Editorial Guidelines*, www.bbc.co.uk). Käytännössä puolueettomuuden saavuttaminen voi olla BBC:n toimittajienkin mielestä vaikeaa. Richard Sambrook, BBC World Service and Global News -osaston johtaja, nimittää puolueettomuuteen pyrkimistä ”journalistisen sateenkaaren päässä olevaksi kultakirstuksi” ja pitää sitä teeskentelynä. Hänen mukaansa puolueettomuus on pikemminkin tapa tehdä journalismia avoimin mielin, jotta eri mielipiteet saavat äänensä kuuluviin reilussa suhteessa toisiinsa (Sambrook 2004).

Brittisanomalehdissä puolueettomuutta ei mielletä osaksi journalistisia velvollisuuksia. Lehdistö on poliittisesti puolueellinen, vaikka sillä on ”velvollisuus kertoa totuus” (Frost 2000, 138–139). Lehdistön eettiset toimet perustuvat itsesäätelyyn, jota valvoo vuonna 1953 perustettu lehdistöneuvosto. 1980-luvulla lehdistössä tapahtui useita eettisiä ”hairahduksia”, minkä vuoksi itsesäätelyä tiukennettiin (*PCC History*, 2008, Frost 2000, 195). Vuonna 1991 perustetun Britannian julkisen sanan neuvoston PCC:n ohjeissa sanotaan seuraavaa: ”Lehdistö on vapaa olemaan puolueellinen, mutta sen tulee erottaa kommentit, epäilyt ja faktat selvästi toisistaan” (*PCC Code of Practise*, 1(iii) 2007).

3.2.3. Objektiivisuus suomalaisessa journalismissa

Suomalaiset sanomalehdet perustuvat puoluesidonnaisuuden perinteeseen, kuten suurin osa eurooppalaisista sanomalehdistä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Erottautuminen puolueista alkoi 1930-luvulla (Lehto 2004). 1960- ja 1970-luvulla objektiivisuus nousi suomalaisen journalismin perusarvojen joukkoon, ja 1960-luvulla muotoiltiin ”informatiiviset uutiskriteerit” Yleisradiolle. 1970-luvun akateeminen keskustelu journalistisesta objektiivisuudesta huipentui Hemánuksen ja Tervosen käsitteeseen objektiivisen joukkotiedotuksen ideaalista (Sirkkunen 1996, 63–64). Hemánuksen ja Tervosen mukaan objektiivisuus on “sanomien ominaisuus”, joka perustuu sanoman ja todellisuuden väliselle vastaavuudelle (perustana niin kutsuttu korrespondenssiteoria) (1980, 16–17). He perustavat objektiivisuuden “maksimaaliselle vastaavidenssille”: kaikille arvioille annetaan yhtäläinen mahdollisuus osoittautua oikeaksi tai vääräksi selvittämällä kaikki asiaa koskevat tiedot. Journalismin lähtökohtana ovat todenmukaisuus ja olennaisuus (Hemánus&Tervonen 1980, 113–118; Sirkkunen 1996, 63–64). Marxilaisesta teoriasta ammentavaan ideaaliin on suhtauduttu ristiriitaisesti, ja näkemyksiä pidetäänkin osin vanhentuneina nykytutkimuksen valossa (Partanen 2007, 23).

Nykyään Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö määrittelee puolueettomuuden yhdeksi peruskriteeriksi BBC:n tavoin – objektiivisuutta säännöstö ei sen sijaan mainitse

(*Ohjelmatoiminnan säännöstö*, www.yle.fi). Yleisradion ulkomaantoimituksen esimiehen Reijo Lindroosin mukaan objektiivisuus on keskeinen arvo Yleisradion toimittajille, ”ehkä vielä merkittävämpi kuin kaupallisen median piirissä työskentelevälle”. Printtipuolesta puhuttaessa esimerkiksi Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksen esimies Heikki Aittokoski pitää objektiivisuutta tärkeänä arvona ulkomaantoimittajien keskuudessa (Lindroos 2008, Aittokoski 2008).

Suomessa toimittajien työtä koskevat arvot on tiivistetty Journalistiliiton ylläpitämiin journalistin ohjeisiin. Suomalaisen toimittajakulttuurin itsesääntely perustuu niille, mutta objektiivisuutta ohjeissa ei mainita. Lähimmäksi tulee pyrkimys ”totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen” (kohta 8) ja se, että ”yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta” (kohta 11) (*Uudet journalistin ohjeet*, www.journalistiliitto.fi). Heinosen (1996, 92–95) tekemän tutkimuksen mukaan toimittajan ammattia koskeviin käsityksiin suhtaudutaan varsin yksimielisesti. Journalistiliiton jäsenille tehdyn tutkimuksen mukaan suomalaiset toimittajat pitävät ammatin tärkeimpinä periaatteina totuudellisuutta ja olennaisuutta. He arvostavat puolueettomuutta ja sosiaalista vastuuta, mikä heijastuu toimittajien ihannekuvaan itsestään riippumattomana vallan vahtikoirana. Kuitenkin puolet vastaajista piti suomalaista journalismia liian helposti manipuloitavana ja vain kolmannes piti sitä kriittisenä. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia muissa – samankaltaisiin (länsimaisiin) arvoihin perustuvissa – maissa, kuten Ruotsissa ja Yhdysvalloissa, tehtyjen tutkimusten kanssa.

Sotajournalismista puhuttaessa objektiivisuuden vaatimus on ollut erityisen määräävä. Sodan toisen osapuolen puolelle asettumista on pidetty perinteisesti huonona journalismina. Poikkeuksena tästä periaatteesta ovat niiden maiden toimittajat, jotka ovat osallisia sodissa: patriotismi saattaa ylittää periaatteet. Myös samastumisen ja yhteisyyden tunne sotaa käyvien joukkojen kanssa voi vaikuttaa journalismin puolueettomuuteen. Eri sodissa on käytetty erilaisia tapoja päästää toimittajat raportoimaan sotatoimialueilta. Nämä tavat muokkaavat sotajournalismin sisältöjä ja vaikuttavat objektiivisuuteen.

3.3. Sijoittaminen joukkoihin ja objektiivisuus

Joukkoihin sijoittaminen (*embedding*) – johon myös suomalaisia toimittajia on osallistunut – on viimeisin ilmiö (yhdysvaltalaisen) sotakoneiston pyrkimyksessä vaikuttaa toimittajien puolueettomuuteen ja objektiivisuuteen. Suurin huoli sijoittamisen suhteen on se, vääristääkö joukkoihin sijoittaminen journalistisia sisältöjä ja vaikuttaako se toimittajan puolueettomuuteen.

Lisäksi sijoittamisen suosiminen katsotaan vaikuttaneen myös itsenäisesti työskentelevien toimittajien turvallisuuteen (Tumber&Palmer 2004, 7–8; Ricchiardi 2003).

3.3.1. Sijoittamisen erilaisia muotoja

Siinä, että toimittajat tekevät työtään rinta rinnan sotilaiden kanssa, ei ole mitään uutta. Erilaisia muotoja sijoittamisesta käytettiin jo toisessa maailmansodassa, Vietnamin sodassa ja Persianlahden sodassa. Myös Haitissa 1994, Somaliassa 1992 ja Bosnian sodassa toimittajia sijoitettiin joukkoihin, tosin ei niin järjestelmällisesti kuin vuoden 2003 Irakin sodan aikana (Tumber&Palmer 2004, 3; Luostarinen 2004, Keeble 2004). Joidenkin arvioiden mukaan sotajournalismi on jo lähtökohtaisesti vinoutunutta ja liiallinen kansallistunne voi edelleen vääristää sitä. Siten journalismista tulee sotakoneiston osa (Seib 2006, 31–32).

Joukkoihin sijoittaminen on tyypillistä erityisesti yhdysvaltalaisarmeijan propaganda-koneistolle. Kaldor (2005, 217–219) kutsuu Yhdysvaltain nyky sotia “spektaakkelisodiksi”, joita motivoi (amerikkalaisen) demokratian levittämisen “moraalinen ristiretki”. Ylivertaisen teknologian avulla sodittujen taistelujen tähtäimenä on syöstä hallituksia vallasta, ei valloittaa maa-alaa. Ilmaiskujen suosiminen on tyypillistä näille sodille, kuten Bosnian, Afganistanin ja Irakin sodat osoittavat. Kaldor vetää yhtymäkohtia “uusiin sotiin”: molemmat ovat epäsymmetrisiä perustuen valtioiden sisäiseen hajoittamiseen ja poliittiseen mobilisoimiseen väkivallan avulla.

Se, kuinka toimittajat kiintyvät sotilaisiin, joiden rinnalla he työskentelevät rintamalla, on keskeinen kysymys keskustelussa sijoitusjärjestelmän mielekkyydestä. Sosiaalistumisen ja samastumisen prosessi sotilaiden kanssa voi johtaa tilanteeseen, jossa journalistiset sisällöt vääristyvät (Tumber 2004, 194–199). Morrison ja Tumber (1988, 98–99, 123–124) kuvailevat, kuinka Falklandin sodasta 1982 raportoineet brittitoimittajat vähitellen asettuivat sotilaiden puolelle. Tämä ei johtunut yksittäisten toimittajien luonteesta tai asenteista, vaan poikkeuksellisen tilanteen luomasta “uudesta todellisuudesta”, jonka avulla toimittajat pyrkivät ymmärtämään olosuhteita ja kokemuksia, joita ei voinut lähestyä “siviiliarvojen” kautta. Jotkut toimittajat alkoivat kutsua toisiaan lempinimellä *troopie groupie*. Morrisonin ja Tumberin (1988, 104–105) mukaan televisiotoimittajat kuitenkin pystyivät pitäytymään itsenäisessä raportoinnissa lehdistöä paremmin, mikä johtui vahvemmassa sitoutumattomuuden ja tasapainoisen raportoinnin perinteestä.

Myös Persianlahdelta 1991 raportoineiden britti- ja amerikkalaistoimittajien nähtiin asettuneen länsimaisten joukkojen puolelle. Toimittajien käyttämät kielikuvat olivat peräisin sotilasjargonista, ja heidän luomassaan sodan representaatioissa ei ollut epämiellyttäviä elementtejä, kuten ilmaiskussa kuolleita uhreja. Raportointia kuvailtiin kliiniseksi, sotaa virtuaaliseksi (Allan

2004, 160; Tumber&Palmer 2004, 4; Luostarinen&Ottosen 2001, 55). Persianlahden sodalle oli tyypillistä se, ettei toimittajia päästetty itse sotatoimialueelle, vaan he saivat suurimman osan tiedoistaan armeijan tiedotustilaisuuksista ja tutkakuvista. Baudrillard jopa esitti vuonna 1991, että sota oli vain mediatapahtuma, ei oikea sota (lainattu teoksessa Kieran 1998, 23). Keeble kutsuu Persianlahden tapahtumia sodan sijaan “verilöylyjen sarjaksi”, joka perustui sotakoneiston myyttiseen esittelyyn ja liittouman hankkeen tukemiseen. Persianlahden propagandasotaan kulminoitui “mediakeskeisen, kuluttajuuteen perustuvan ja viihdyttävän” uuden militarismin aikakausi (Keeble 1998, 66–69; 2004, 43).

“Virtuaalisodan” argumenttia on myös kritisoitu, johtihan sota todellisiin kuolonuhreihin ja kärsimykseen. Tärkeintä olikin se, millaisia mielikuvia sodasta välitettiin yleisölle (ks. esim Kieran 1998, Seaton 2006). Arvostettu sotakirjeenvaihtaja John Pilger kuvailee, kuinka Persianlahdelta raportoineet toimittajat “näyttelivät vain sivuosia teurastuksessa: he seisoivat hotellien katoilla, ihailivat sotateknologiaa ja istuivat vangittuina tiedotustilaisuuksissa” (lainattu teoksessa McLaughlin 2002, 15). Luostarisen ja Ottosenin (2001, 55) mukaan Persianlahden sota sai toimittajat kysymään itseltään, ovatko he “vain torakoita tai kikattavia tirkistelijöitä, tai kenties katse aseiden tähtäimen käpi, katse joka näkee kaiken – mutta ei tunne mitään”.

Mielenkiintoista on se, kuinka vuonna 2001 alkanut Afganistanin sota poikkesi aikaisemmista järjestelyistä. Toimittajat pystyivät liikkumaan maassa suhteellisen vapaasti, tosin menettäen armeijan joukkojen tarjoaman tuen ja turvallisuuden (Boyd-Barrett 2004, 30). Toimittajilla ei kuitenkaan ollut pääsyä sotilaslähteiden luokse, koska Yhdysvaltain armeijan toimille ”ei haluttu niiden luonteen vuoksi suurta julkisuutta” (Luostarinen 2004, 155). Kahta vuotta myöhemmin alkanut Irakin sota muutti tilanteen kuitenkin päinvastaiseksi.

3.3.2. Irakin sota

Irakin sodassa nähtiin ensimmäinen laajamittainen ja järjestelmällinen toimittajien sijoittaminen armeijan joukkoon, joka perustui Pentagonin tietoiseen suunnitelmaan (Boyd-Barrett 2004, 30; Tumber&Palmer 2004, 2). Noin 500–700 toimittajaa – kokonaisuudessaan kolmestatuhannesta alueella työskennelleestä toimittajasta – sijoitettiin; tosin vain muutama kymmenen heistä näki ”paljon toimintaa” (Tumber&Palmer 2004, 1–2, 7; Luostarinen 2004, 155). Keeble nimittää niin Persianlahden poolijärjestelmää kuin vuonna 2003 alkaneen Irakin sodan sijoitusjärjestelmää propagandan välineiksi (2004, 44, 49, ks. myös Ricchiardi 2003).

Seibin (2006, 58) mukaan toimittajat vaihtoivat itsenäisyytensä hyvään sijoituspaikkaan. Parhaaseen lopputulokseen hänen mukaansa päästään, kun viestimet käyttävät sekä sijoitettuja että

itsenäisiä toimittajia. The Times -lehden toimittaja Chris Ayres myönsi, että toimittajien oli mahdoton pitää viileää etäisyyttä sotilaisiin. Todistettuaan, kuinka sotilaat ampuivat irakilaisviilejä kohti tarkastuasemilla, Ayres kirjoitti (lainattu teoksessa Mangan 2003, 7):

To the Marines – and to me – there was nothing gung-ho about it. It was simply survival. Of course, I was hardly objective: as a journalist embedded with a frontline artillery unit, my chances of avoiding death at the hands of suicide bombers were directly linked to the Marines' ability to kill the enemy.

Joidenkin arvioiden mukaan uutisointi oli elävää, koska toimittajilla oli pääsy etulinjaan – mutta raporteista puuttui taustoitusta ja tapahtumien selittäminen. Yhteyttä armeijaan nimitettiin ”napanuoraksi” ja sen tuottamaa uutisointia ”kaasunaamarijournalismiksi” ja ”putkinäköraportoinniksi”, erityisesti television puolella (Ricchiardi 2003). Toisaalta esimerkiksi Ricchiardi (2003) esittää, että sijoitusjärjestelmän ansiosta sodasta luotu kuva oli ”paljon täyteläisempi kokonaisuus taisteluista – kyllästettynä sankaruudella, tragedialla ja inhimillisillä virheillä – kuin se muuten olisi ollut”.

Myös sijoitetuista brittitoimittajista tehty tutkimus toteaa, että uutisoinnin sävyissä ei ole viitteitä brittitoimittajien puolueellisuudesta. Merkittävää on se, että sijoitettujen toimittajien raportit olivat paljon tasapainoisempia kuin muiden, sillä tutkimuksen mukaan toimittajien oli oltava tietoisia omasta asemastaan ja siitä, että he pystyivät tarjoamaan vain yhden näkökulman sotaan (Cardiff School of Journalism 2003). Kotimaisen tutkimuksen puolella esimerkiksi Männistö (2004) on todennut, että osin sijoitusjärjestelmän ansiosta siviilien asema tuli kattavammin esille 2003 Irakin sodan uutisoinnissa kuin esimerkiksi 1991 Persianlahden sodan tai 2001 Afganistanin sodan kohdalla.

Toimittajien asettuminen eri puolille sodista tai konflikteista raportoitaessa ei ole uusi ilmiö. Alkaen 1800-luvun puolenvälin Meksikon ja Yhdysvaltain sodasta ja 1900-luvun alun maailmansodista toimittajat ovat tietoisesti asettuneet jonkun osapuolen puolelle uutisoinnissaan. Esimerkiksi Pulitzer-palkittu CNN:n toimittaja Peter Arnett kantoi asetta Vietnamin sodassa (tosin ei koskaan ampunut sillä) ja CBS:n yhteystoimittajaa pidettiin ennemminkin ”pyhän sodan partisaanina” Afganistanin sodan aikaan kuin toimittajana (McLaughlin 2002, 155–157). 1990-luvulla puolueettomuuden ja objektiivisuuden ideaa ravisteltiin Bosnian sodassa.

4. Sitoutunut journalismi

Bosnian sota haastoi perinteisen tavan raportoida sodista kyseenalaistamalla puolueettomuuden ihanteen. Monien brittimoimittajien mukaan Bosnia oli vaikein ja vaarallisin sota, josta he olivat raportoineet: Se oli ”konflikti, johon toimittajat sitoutuivat henkilökohtaisesti enemmän kuin mihinkään sotaan aiemmin” – nämä toimittajat ”tarkoituksellisesti painottivat tunteita raporteissaan välittääkseen mielikuvan omistautumisesta ja siitä, ettei irtautuminen tai etäinen suhtautuminen tällä kertaa toimi” (Preston 1996, 113)¹⁶. David Rieff, Bosnian lehdistöosaston veteraani, tiivistää eettisen jaakobinpainin, johon toimittajat joutuivat (1995, 216):

It was the conceit of journalists that if people back home could only be told and shown what was actually happening in Sarajevo, if they had to see on their television screens images of what a child who had just been hit by a soft-nosed bullet or a jagged splinter of shrapnel really looks like, or the bodies of citizens massacred as they queued for bread or water, then they would want their governments to do something.

Boyd-Barretin (2004, 26, 29) mukaan toimittajat saattavat mukautua konfliktin jonkin osapuolen pyrkimyksiin, ideologioihin ja näkemyksiin tiedostamatta tai tietoisesti. Näin tapahtui Bosnian sodan aikana. Monet toimittajat turhautuivat kansainvälisen yhteisön näennäiseen reagoimattomuuteen sodan julmuuksien edessä.¹⁷ He päätyivät, kuten Seib (2002, 52, xiii) kirjoittaa, ”harkitsemaan uudelleen objektiivisuuden pyhyttä” ja päätyivät siten ”venyttämään rooliaan tasapainoisen, kaikki osapuolet huomioon ottavan raportoinnin tuolle puolen ja tekemään selväksi ketkä olivat uhreja ja ketkä hyökkääjiä”. Toimittajat asettuivat tietyn osapuolen puolelle, tietoisesti tai alitajuisesti, muuttaakseen lukijoiden ja katsojien mielipiteet ”teurastuksesta” (Rieff 1995, 217).

4.1. *Bosnian sota*

Bosnian sotaa käsitellään tässä kappaleessa Oliverin (2005) määritelmän mukaan¹⁸. Virallisen näkemyksen mukaan Bosnia-Hertsegovinan sota alkoi 6.4.1992 ja päättyi Daytonin sopimukseen 21.11.1995. Sota vaikutti kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin, kuten talouteen, politiikkaan,

¹⁶ Preston (1996, 115) pitää ilmeisimpänä esimerkkinä puolueettomuuden hylkäämisestä ITN-toimittajan Michael Nicholsonin tapausta – hän kuljetti bosnialaistytön Britanniaan sodan aikana ja adoptoi tämän.

¹⁷ Joidenkin asiantuntijoiden mukaan erityisesti naistoimittajilla on taipumus suhtautua raportointiin tunteenomaisesti, toiset eivät näe eroja sukupuolten välillä (McLaughlin 2002, 170–173). Sinänsä kiinnostavaan keskusteluun ei tässä työssä tilan rajallisuuden vuoksi puututa.

¹⁸ Oliverin (2005) mukaan Bosnian sota oli viimeinen kolmesta sodasta, jotka käytiin aikavälillä kesäkuu 1991–marraskuu 1995. Kuten Oliver huomauttaa, monet käyttävät koko Jugoslavian kriisistä nimitystä Bosnian sota. Hän jakaa Jugoslavian kriisin Slovenian irtautumissotaan 1991, Kroatian irtautumissotaan 1991–1995 ja Bosnian ”sisällisotaan” 1991–1995. Jotkut lukevat mukaan myös Kosovon sodan vuonna 1999. Kaikki sodat käytiin poliittisista, uskonnollisista, taloudellisista, etnisistä ja historiallisista syistä (Oliver 2005, 3–8, 273).

infrastuktuuriin – ja kansalaisiin. Kolmen ja puolen vuoden aikana noin 260 000 ihmistä kuoli ja kaksi kolmasosaa väestöstä joutui pakenemaan kotoaan. Bosnian sota oli yksi 1990-luvun merkkipaaluista, jotka muuttivat kansainvälisiä suhteita, humanitaarisen avun perusteita ja journalismia (Oliver 2005, 3, 97; Kaldor 1999, 31, 32).

Kaldor (1996) pitää Bosniaa esimerkkinä ”uudesta sodasta” (kuten käsite kappaleessa 2.2. määriteltiin), jossa ryöstöt, raiskaukset, mielivaltaiset pidätykset sekä siviilien satunnainen tappaminen ja manipuloiminen pelolla olivat tyypillisiä sodankäynnin keinoja. Oliver (2005, 3) nimittää sotaa ”inhimilliseksi tragediaksi vailla vertaa, se oli brutaalein ja väkivaltaisin sota Euroopassa sitten kolmannen valtakunnan kukistumisen”. YK:n mukaan alueella oli yli 700 pidätyskeskusta vuonna 1992, joissa harjoitettiin joukkoteloituksia, kidutusta ja raiskauksia (Kaldor 1996, 50–52). Kansainvälisen politiikan sanavarastoon nousi uusi termi: etniset puhdistukset. Campbell (2001, 57) kuvailee etnisiä puhdistuksia:

Between 1992 and 1995, Serbian forces in Bosnia used mass killings, beatings, torture, systematic rape, castration, starvation, and forced deportation against hundreds of thousands of Bosnian Muslim civilians, simply because of their national, ethnic, and religious identity. – – Ultranationalist Serbs burned Muslim homes, destroyed their religious, intellectual, historical, and cultural institutions, and seized whatever valuables the Bosnian Muslims possessed. In every town, Bosnia’s Muslim elites – judges, doctors, teachers, business leaders – were “disappeared”.

Bell kutsuu etnisiä puhdistuksia ”räikeäksi kiertoilmaukseksi, – – Bosnian panostukseksi sodan kielioppiin” (1996, 20–21)¹⁹. Etniset puhdistukset olivat tyypillisiä ”Itä-Euroopan 1900-lukulaiselle nationalismille”. Ne olivat rakenteellisia, psykologisia ja väkivaltaisia. Sotilaiden rinnalla taistelivat puolisotilaalliset joukot, ulkomaiset palkkasotilaat ja paikalliset poliisit (Kaldor 1999, 33, 46–47, 52–56). Sodan ”pahimmista” syyllisistä ei ole päästy yhteisymmärrykseen, sillä kaikki osapuolet – serbit, kroaatit ja bosnialaiset – tekivät hirmutekoja. Yleisimmän näkemyksen mukaan serbit kuitenkin tekivät niistä suurimman osan, ”massiivisessa mittakaavassa, systemaattisesti sodanjohdon käskyjä noudattaen” (Campbell 2001, 59).

Konfliktien merkittävyyden määrittely on politiikkaa, ja siksi onkin tärkeää nostaa esille nimitykset, joita Bosnian sodasta on käytetty. Kaldor (2005, 212) tiivistää sodan määrittelyn problematiikan:

Thus was the war in Bosnia an extra-state war between the Serbian and Croatian states and Bosnian people, an intercommunal war between Serbs, Croats and Muslims, an inter-state war between Serbia, Croatia and Bosnia-Herzegovina, or an intra-state war within Yugoslavia?

¹⁹ Bellin (1996, 21) mukaan termi juontaa juurensa Jugoslavian armeijan vanhoihin koulutusoppaisiin, jotka ohjeistivat eteneviä joukkoja ”puhdistamaan” (*ciscenje*) alueet miinoista, esteistä ja vihollisista.

Kaldor (1996, 64) väittääkin, että sota olisi pitänyt ymmärtää ennen kaikkea kansanmurhaksi, jotta siviiliväestöä olisi voitu suojella. Sen sijaan esimerkiksi Lääkärit ilman rajoja -järjestö on eri mieltä. Joidenkin arvioiden mukaan kansanmurhaan syyllistyivät vain serbit: YK:n kansainvälinen tuomioistuimien on määritellyt, että ”vaikka kaikki osapuolet syyllistyivät Bosniassa jonkinlaisiin raakuuksiin, vain serbit syyllistyivät tietoisesti harjoitettuun kansanmurhaan, joka oli suunniteltua, järjestelmällistä ja systemaattista” (Campbell 2001, 68).

Sotaa on pidetty kansainvälisen yhteisön epäonnistumisena. Muiden maiden reaktiot olivat ”parhaimmillaankin häkeltyneitä ja typeriä, pahimmillaan syytä tapahtumiin” (Kaldor 1999, 32). Brough-Williams (1996, 23) kritisoi tapaa, jolla Jugoslavian kriisi kokonaisuudessaan leimattiin heimojen väliseksi sodankäynniksi, jota perusteltiin ”etnisellä vihalla, joka on tyypillinen alueen kansalliselle psyykelle”. Sen sijaan hän pitää sodan syynä opportunistista ja tarkoituksenhakuista politiikkaa Titon jälkeisessä valtatyhjiössä. Burns (1996, 93) on samoilla linjoilla: osapuolet jaettiin yksinkertaisesti ”edistyksellisiin, länsimielisiin tasavaltoihin” (Kroatia ja Slovenia) ja ”ex-kommunistiseen, laajentumishaluiseen, epädemokraattiseen” Serbiaan.²⁰ On tärkeää huomioida, että kaikki osapuolet tiedostivat median manipuloinnin tärkeyden sekä valtioiden välillä että kansainvälistä yhteisöä kohden. Gow ja Tilsey (1996, 110) esittävät, että Serbia perusteli tietä sotaan taitavasti ja Slovenia yhdisteli median ja sotastrategian hienostuneesti, kun taas Bosnia ja Kroatia yrittivät – ja osin epäonnistuivat – luoda mielikuvan avuttomista uhreista, jotka tarvitsevat tukea²¹.

Mitä journalismiin tuli, uusi teknologia – kuten pienet kamerat sekä kannettavat satelliittilautaset ja editointivälineet – kasvattivat tuotetun materiaalin määrää ja veivät toimittajat lähemmäs tapahtumia. Toisaalta, koska uutistoimistojen tuottama materiaali lisääntyi ja selkeitä etulinjoja ei ollut, toimittajat päätyivät raportoimaan entistä enemmän pakolaisten tilanteesta ja taisteluiden seurauksista siviileille (Preston 1996, 112–113). Mielenkiintoisempaa tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin se, kuinka toimittajien työkäytännöt ja arvot muuttuivat sodan edetessä. Hammondin (2004) mukaan Jugoslavian kriisi oli uuden humanitarismin ja ihmisoikeusdiskurssin huippukohta (kuten käsite esitettiin kappaleessa 2.2.) – negatiivisessa mielessä. Tämä humanitarismi vaikutti myös journalismiin.²²

²⁰ Sotaan johtavia syitä en tässä erittele tarkemmin – esimerkiksi Oliver (2005), Kaldor (1996) ja Ignatieff (1999) luettelevat syitä kattavasti.

²¹ Bosnian hallitus jopa palkkasi amerikkalaisen PR-yhtiön Ruder-Finnin ajamaan asiaansa kansainväliselle yhteisölle (Gow&Tilsey 1996, 109).

²² Herman ja Peterson (2002, 199) ovat koonneet listan 40:stä ”uudesta humanitaristista”, joiden ammatit vaihtelevat politiikoista ja tutkijoista intellektuelleihin ja toimittajiin. Listalla on myös useita tässäkin tutkimuksessa nimettyjä henkilöitä, kuten Michael Ignatieff, Mary Kaldor, David Rieff ja Ivo Daalder.

4.1.1. Journalismin puolueellisuus Bosniassa

Bosnian sota sai pitkänkin uran tehneet toimittajat kyseenalaistamaan objektiivisen tiedonvälityksen periaatteet. Toimittajia kritisoitiin puolueettomuuden hylkäämisestä. He tekivät Bosnian muslimeista pyhimyksiä ja demonisoivat serbit – esimerkiksi etniset puhdistukset nähtiin vain serbien tekeminä (McLaughlin 2002, 167; Seaton 2003, 54; Moeller 1999, 261, Burns 1996, 93). Kriitikoiden mukaan toimittajat ”lähtivät ristiretkelle” asettumalla muslimien puolelle. Bosnian sota esitettiin mahtipontisena taisteluna hyvän ja pahan välillä, eikä tarinoiden taustoja tai tietojen todenpitävyyttä tarkastettu (Gowing 1997, 25–26; McLaughlin 2002, 167). Burns (1996, 92, 95) mukaan erityisesti yhdysvaltalaisen ja brittiläisten toimittajien raportointi oli yksipuolista johtuen ”joukkopsykologiasta” toimittajien keskuudessa. Rationaalinen analyysi ja toimittajille luontainen skeptisyys puuttuivat uutisoinnista.

Hammond (2004) esittää, että kroaattien ja muslimien tekemiä hyökkäyksiä vähäteltiin, ja serbien iskuja liioiteltiin²³. Lisäksi raportointi venytti sotaa ja tuki julmuuksia, joihin esimerkiksi NATO:n ilmaiskut johtivat. Hammond väittääkin, että heijastelemalla länsimaista politiikkaa raportoinnissaan toimittajat itse asiassa ovat osin vastuussa ”sodan kauhistuttavista seurauksista” (Hammond 2002, 184–185; 2004, 183). Tutkija ja entinen BBC-toimittaja Nik Gowing (1997) pitää toimittajien puolueellisuutta ”häpeämättömänä”. Hänen mukaansa tapahtumia vääristeltiin ja tietyt asiat jätettiin kertomatta. Toimittajien sympatiat olivat Bosnian hallituksen puolella, joka käytti tätä puolueellisuutta hyväkseen.

Jotkut Bosnian sodasta raportoineet toimittajat puolustivat lähestymistapaansa anteeksipyytelemättä. Brittiläisen The Guardianin kirjeenvaihtaja Maggie O’Kane sanoi kertoneensa vain totuuden, joka ”ei aina ole objektiivinen” (lainattu teoksessa McLaughlin 2002, 168). Channel Four -televisiokanavan Alex Thomson pysyi kannassaan (emt., 169):

I made no attempt to be objective in my reporting about the Serb pogrom which was being conducted in Kosovo. – Do we mean by objectivity that there is essentially a kind of middle ground of explanation which can legitimately explain why these people are being raped and tortured and burned out of their houses? That’s bullshit. You just tell people what’s happening. You let them make their own moral judgement about it.

Mediakriittisen teoksen *Slaughterhouse: Bosnia and the Failure of the West* kirjoittaja David Rieff (1995, 9) ilmaisee – sangen lakonisesti – että ”on vaikea suhtautua maltillisesti etnisiin puhdistuksiin ja massamurhiin”. Newsdayn toimittaja Roy Gutman, jonka artikkelit serbien

²³ Brittiläinen tabloidilehti The Sun muun muassa kutsui serbejä ”eläimiksi, jotka pitäisi ampua kuin villit koirat” (14.4.1999, lainattu teoksessa Hammond 2004, 185).

kuolemanleireistä voittivat Pulitzer-palkinnon, kirjoitti: “Emme voi vain passiivisesti seurata sivusta, kun ihmisiä tapetaan edessämme. – – Toimittajan on tehtävä kaikki mahdollinen lopettaakseen tuollaiset tekot, ja niiden paljastaminen on paras tapa tehdä se” (Ricchiardi 1993). Tällainen “asianajournalismi” voidaan nähdä ”omantunnon voittona kohtuuttoman kankeista uutistoiminnan käytännöistä” (Seib 2002, 54).

BBC:n veteraanitoimittaja Martin Bell (1996, 100, 130) myöntää Bosnian sodasta raportoineiden toimittajien “kampanjoivan luonteen”, jonka avulla hyvien muslimien ja pahojen serbien stereotypiaa vahvistettiin. Jotkut toimittajat alkoivat käyttää sotilasslangia raporteissaan viitaten serbeihin “hyökkäysvoimina”. Omien sanojensa mukaan Bell “poikkesi rivistä” ja yritti raportoida myös serbien puolelta – tosin peläten, että muut leimaisivat hänen serbien puolestapuhujaksi: ”Tässä itsekriittisessä tilassani kysyin itseltäni, milloin olimme viimeksi näyttäneet tarkka-ampujan uhriksi jääneen siviilin, joka on serbi?”. Bellin mukaan serbeillä ei ollut “monopolioikeutta pahuuteen”, vaikka he tekivätkin suurimman osan julmuuksista sodan aikana (1996, 100, 114)²⁴.

Bell nousi yhdeksi Bosnian sodan keskeisimmistä hahmoista – häntä kutsuttiinkin ”(britti)television ykkösmieheksi Sarajevossa” (Lloyd 2004, 18). Bell esitteli ideansa ”sitoutuneesta journalismista” ensimmäisen kerran vuoden 1996 uutistoimittajien maailmankonferenssissa Berliinissä. Yleisönä oli viitisensataa kansainvälistä ammatinharjoittajaa. Neljä vuotta aiemmin Bell oli haavoittunut vakavasti Bosniassa (Bell 1996, Watson 2003, 186). Mikä sai arvostetun toimittajan rikkomaan toimittajien välisen yhtenäisyyden ja ehdottamaan objektiivisuuden hylkäämistä? Kuka Martin Bell oikein oli, ja miksi hänen ajatuksillaan on merkitystä?

4.1.2. Martin Bell

Martin Bell (synt.1938) palveli nuoruusvuosinaan armeijassa (“urani oli lyhyt ja kunniaton”) ennen kuin aloitti työskentelyn BBC:n Norwichin toimistossa vuonna 1962, 24-vuotiaana. Kolme vuotta myöhemmin hän muutti Lontooseen ja matkusti Ghanaan ensimmäiselle ulkomaan-komennukselleen. Uransa aikana Bell raportoi yli 80 maasta ja lukemattomista sodista Lähi-idästä Afrikkaan ja Vietnamista Pohjois-Irlantiin (Bell 1996, 4; *BBC On This Day: Martin Bell*). Bell tuli tunnetuksi valkoisesta miestenpuvustaan, joka oli sanaton viesti muille siitä, että ”tämä mies ei kuulu kenenkään armeijaan eikä ehdottomasti kaiva juoksuhautoja”. Hän ihaili Reutersin Kurt

²⁴ Omien sanojensa mukaan Bell (1996, 103, 107) yllätti jopa itsensä huomattessaan, että serbeistä “oli sangen helppo pitää”. Myöhemmin Bell tosin lisää, että sotatoimittajien tehtävänä ei ole “pitää tai inhota, vaan ymmärtää”.

Schorkia, CNN:n Christiane Amanpouria ja BBC:n kollegaa Kate Adiea, jotka kaikki raportoivat myös Bosnian sodasta (Bell 1996, 51–55, 72).

Vuonna 1997 Bell ilmoitti jättävänsä BBC:n aloittaakseen poliittisen uran. Hänet valittiinkin parlamenttiin riippumattomana ehdokkaana. Belsey (1998, 1–2) nimittää valintaa poikkeukselliseksi: Bellin vaaliteemat – rehellisyys, korruption vastaisuus ja eettinen toiminta – haastoivat brittiyleisön näkemyksen toimittajista “kunniattomina, epäluotettavina ja epärehellisinä”. Bell pyrki parlamenttiin uudelleen vuonna 2001 – ja Euroopan parlamenttiin 2004 – mutta jäi valitsematta. Nykyään Bell toimii Unicefin lähettiläänä (*BBC On This Day: Martin Bell*).

Toimittajanuransa aikana Bell työskenteli mieluummin sotatoimialueilla kuin toimistossa. Belsey (1998, 2–3) vertaa Bellin poikkeuksellisuutta toimittajana George Orwelliin ja James Cameroniin. Bell edustaa Belseyn mukaan toimittajia, jotka “vaarantavat henkensä seisomalla luotisteessa kertomassa katsojille kameran välityksessä mitä todella tapahtuu – – heitä pidetään rohkeina ja kunniallisina, ja he tekevät varmasti parhaansa esittääkseen objektiivisen ja todenmukaisen kuvauksen siitä, mitä tapahtuu ja miksi”.

Bosnian sota oli yhdestoista sota, josta Bell raportoi. Bellin mukaan kokemus merkitsi hänelle enemmän kuin yksikään sota koskaan aiemmin, ja merkitsee yhä. Bosnia “ei ollut vain yksi sota muiden joukossa, vaan shokeeraava ja ajatuksia muokkaava kokemus, joka muutti sen, kuinka näemme ja teemme asioita” (Bell 1996, 1, 135). Bell ei tyytynyt vain sanoihin: hän muuan muassa ajoi haavoittuneita siviilejä sairaalaan BBC:n panssaroidulla Land Roverilla. Bell myöhemmin puolusti tekojaan ihmetellen, miksi monet nuoret toimittajat pitävät ihmisten auttamista epäammattimaisena käytöksenä (1996, 127). Yhdysvaltalaisen journalismietiikkaa tutkivan järjestön johtaja Michael Josephson on samaa mieltä: hänen mukaansa auttamatta jättäminen professionalismin nimissä häpäisee toimittajan ammatin yleisön silmissä (lainattu teoksessa Smolkin 2006)²⁵. Manoff esittää jopa, että toimittajien passiivinen rooli edesauttaa väkivallan yltymistä: “Asiantuntijat ovat argumentoineet, että sivustakatsojat vahvistavat väkivaltaa – ja journalismihan on maailman tapahtumien vakiintunut sivustakatsoja” (lainattu teoksessa Cutter 1999).

Bellin mukaan Bosnian kohdalla puolueeton, tarkkaileva journalismi ei enää käynyt päinsä – toimittajista tuli sodan osapuolia. Asioiden tarkastelu ja niiden esilletuominen ei enää riittänyt. Toimittajien tulee Bellin mukaan vaikuttaa ja vaikuttua (2003, 158, 163). Muistellessaan hetkiä, jotka hän vietti kahdensadan muslimipakolaisen kanssa luolassa Miljacka-joen rannalla, Bell (1996, 129) kirjoitti:

²⁵ Toisaalta esimerkiksi USA:n julkisen radiotoiminnan asiamies Jeffrey Dvorkin pitää toimittajien osallistumista avustustyöhön kyseenalaisena, koska myös avustustyöntekijät ovat sodan osapuolia (lainattu teoksessa Smolkin 2006).

In such conditions, detached and dispassionate journalism was out of the question. We were drawn into this war as something other than the witnesses and chroniclers of it. We were also participants.

4.2. Määritelmä

Raportoidessaan Bosniasta Bell tunsi, ettei pysty enää tekemään toimittajan työtä “BBC:n pitkän ja kunniallisen puolueettomuuden ja etäisyyden perinteen mukaisesti”. Hän oli aiemmin pitänyt objektiivisuutta tarpeellisena ja ainoana oikeana tapana tehdä journalismia. Myöhemmin hän nimesi sen “sivustakatsojan journalismiksi” (Bell 1998, 15–16). Bell kirjoitti Bosnian sodan jälkeen:

I am not by temperament a campaigning sort of journalist. Reporting is what I do for a living: it is a job, not a jihad. But this was clearly more than just another news story – of for that matter just another war – and I knew I had a responsibility to those people beyond the mere professional business of describing what had become of them (1996, 22).

Siten Bell keksi ajatuksen sitoutuneesta journalismista. Bellin mukaan sitoutunut journalismi “välittää yhtä lailla kuin tietää; – – on tietoinen vastuustaan; – – ei suhtaudu puolueettomasti hyvään ja pahaan, oikeaan ja väärään, uhriin ja alistajaan”. Sitoutunut journalismi kuvailee käytännöllistä ja ihmisläheistä tapaa toimia ja käyttäytyä, se ei ole opinkappale (Bell 1996, 16; 2003, 152). Toimittajien tulisi olla tietoisia siitä, että he ovat osa maailmaa ja heillä on vaikutus siihen – kaikilla teoilla on seurauksensa. Sen sijaan, että toimittajat todistaisivat tapahtumia neutraalisti, heillä tulisi olla humaani ja aktiivinen suhde tapahtumiin. Journalismista tulee siten moraalista toimintaa, jonka mukaan välinpitämättömyys on epäammattimaista. Sitoutuneen toimittajan vastakohta on Bellin mukaan taistelunhaluinen journalisti, joka sinisilmäisesti uskoo valtaapitävien väitteet ja marssii rintamalle sotilaiden rinnalla (1998, 18; 1996, 127; 2003, 56).

Sitoutuneessa journalismissa objektiivisuuden yksiselitteisyys murentuu – Bellin sanojen mukaan se alkaa muistuttaa ”illuusiota ja korulausetta” (1998, 16). Toimittajan omasta kokemuksesta tulee tärkeä:

When I have reported from the war zones, or anywhere else, I have done so with all the fairness and impartiality I could muster, and a scrupulous attention to the facts, but using my eyes and ears and mind and accumulated experience, which are surely the very essence of the subjective (emt.).

Uhrien kohtalo, kuten aiemmin viitattiin, on keskeinen Bellin argumentoinnissa. Väliintulon ei tulisi ”auttaa osapuolia nousemaan toisiaan vastaa, vaan heikkoja vahvoja vastaa, aseettomia aseistettuja vastaan ” (1996, 133). Journalismin tulisi yrittää vaikuttaa poliittisiin päätöksiin – ja

poliitikkoihin – uhrien auttamiseksi, vaikka se tarkoittaisikin yleisön järkyttämistä. Tämä paljastaa sen, että Bell uskoo vahvasti CNN-vaikutukseen – hän kutsuu itseään ”Jotakin on tehtävä -klubin” jäseneksi (1998, 20–22). Bell pitää televisiota aktiivisena muutoksen aiheuttajana: se on ”yhtä voimakas väline kuin kirves” – niin hyvässä kuin pahassa – koska mielikuvat muokkaavat todellisuutta hänen mukaansa yhtä paljon kuin todellisuus mielikuvia (2003, 32, 35).²⁶

Bellin idea herätti kuohuntaa niin aikalaistoimittajissa kuin mediatutkijoissakin. Reaktiot vaihtelivat ylistyksestä ja ymmärryksestä pilkkaan ja väärintulkintoihin.

4.2.1. Idean kannatus

Kun Bell ensimmäisen kerran esitteli ideansa 1990-luvulla, monet kollegat tukivat ajatusta. He olivat ”huolestuneita toimittajia”, joiden pyrkimys oli ”aito ja vakava” (Höijer 2003, 27). CNN:n Christiane Amanpourin reaktio heijastelee Bosnian toimittajaringin – joka vietti viikkoja yhteen putkeen sotatoimialueella – tunteita (lainattu teoksessa Seib 2002, 53):

I have come to believe that objectivity means giving all sides a fair hearing, but not treating all sides equally. Once you treat all sides the same in a case such as Bosnia, you are drawing a moral equivalence between victim and aggressor. And from there it is a short step toward being neutral. And from there it is even a shorter step to becoming an accessory to all manners of evil: in Bosnia’s case, genocide. So objectivity must go hand in hand with morality.

Amanpourin uutisointia, kuten Martin Bellinkin raporteja, on syytetty liiallisesta puolueellisuudesta ja tunteellisuudesta (ks. esim. Gowing 1997, Foerstel 1999). The Guardianin ulkomaankirjeenvaihtaja Martin Woollacott puolestaan kirjoitti: ”Objektiivisuus on äärimmäisen tärkeää, mutta on typerää teeskennellä, että sodan eri osapuolet olisivat samanarvoisia tai tasapuolisesti väärässä. Yleensä toinen osapuoli on parempi, joskus huomattavasti parempi” (lainattu teoksessa Seib 2002, 53). ITN-televisiokanavan veteraanitoimittaja Michael Nicholson on samaa mieltä Bellin kanssa: ”Ei, en usko tähän niinkutsuttuun objektiivisuuteen. Silti voi raportoida tosiasiat. Silti voi päästä niin lähelle totuutta kuin ihmisen on mahdollista, vaikka näyttäisi omistautumisensa ja ahdistuksensa. En näe näitä asioita ristiriitaisina” (lainattu teoksessa McLaughlin 2002, 154).

Joidenkin arvioiden mukaan sitoutunut journalismi voi olla jopa objektiivisempaa kuin ”perinteinen” journalismi. Tämän argumentin mukaan toimittajat antavat yleisölle mahdollisuuden vetää omat johtopäätöksensä näyttämällä kenen puolella ovat. Vaikka toimittajat eivät olisi

²⁶ Bellin (2003, 37–38) mukaan 2000-luvun alussa CNN-vaikutus kuitenkin muuttui. Sotakoneisto alkoi hyväksikäyttää mediaa esimerkiksi embedding-järjestelmällä (kuten 2003 Irakin sodassa) tai hämätä sitä etäisillä, salaisilla sotaoperaatioilla (2001 Afganistanin sodassa).

puolueettomia, he eivät kuitenkaan syötä katsojille tai lukijoille valmiita, näennäisen puolueettomia tulkintoja tapahtumista. Parhaimmillaan tällainen raportointi kuvastaa tilanteen monimutkaisuutta, eikä yritä tyrkyttää yksiselitteisen tasapainoista kuvaa tapahtumista (Harcup 2004, 61–62; O’Neill 1992, 20). Moellerin (1999, 261) mukaan “asianajournalistit” ovat saattaneet olla jopa objektiivisempia kuin arvaavatkaan: “He eivät kohdelleet kaikkia osapuolia tasapuolisesti, eivätkä osapuolet saaneet yhtä paljon julkisuutta, mutta toimittajat suhtautuivat heihin oikeudenmukaisesti suhteessa tekoihin”.

Sitoutunut journalismi yhdistetään usein myös ”rauhanjournalismiin” (*peace journalism*). Itse asiassa Bell (1996, 31) on kirjoittanut, että haluaisi ”tulla julistetuksi tarpeettomaksi sotakirjeenvaihtajan roolissa ja muuttua sen sijaan rauhankirjeenvaihtajaksi”. Rauhjournalismin käsitteen on lanseerannut Johan Galtung. Se perustuu monien osapuolten neuvotteluihin, monimutkaisten syy-seuraus-suhteiden tiedostamiseen ja “kaikki voittavat” -ajatteluun²⁷ (Galtung 2000, McGoldrick 2006, 4). Galtung (2000, 164) kritisoi sota- ja kriisitoimittajia liiallisesta taipumuksesta dikotomiseen ajatteluun. Hän kirjoittaa sarkastisesti journalistien halusta löytää ”hyvät ja pahat” konfliktin osapuolet:

The next task you have is to find out who’s good and who’s evil. Now how do you find out that? Well, there is a very good method. Are you for us or against us? For us meaning capitalists, in other words the USA. If the answer to that is clear then you know who’s good and who’s evil and then you can stop your search.

Rauhjournalismin kannattajat Lynch ja McGoldrick (2005, 209) väittävät, että objektiivisuuden ansiosta perinteinen journalismi asettuu tukemaan väkivaltaa, koska se suosii virallisia lähteitä, kuvaa tapahtumia prosessien sijaan ja painottuu dualismiin monipuolisen lähestymisen sijaan. Bratic (2005, 2, 9) näkee median tuottavan ja vahvistavan konflikteja ja väkivaltaa, kun taas ideaalimaailmassa viestimet tuottaisivat myönteisiä ratkaisuja konflikteihin ja rakentaisivat rauhaa.

Sitoutuneen journalismin idea on usein yhdistetty myös kansalaisjournalismiin (*civic journalism*), jonka perustelementtejä ovat osallistavuus ja keskustelevuus. Samoin kuin sitoutunut journalismi, kansalaisjournalismi haastaa perinteiset tavat tehdä journalismia, sillä sen mukaan yleisöön tulisi suhtautua aktiivisina kansalaisina, ei passiivisina tarkkailijoina (ks. esim. Rosen 2000, Kunelius 2000). Siinä missä kansalaisjournalismi tähtää kansalaisten voimaannuttamiseen, sitoutunut journalismi tähtää sotien ja kriisien kärsivän osapuolen parempaan huomioimiseen. Molempia on kritisoitu uutisoinnin peruselementtien sivuuttamisesta.

²⁷ Lynch ja McGoldrick listaavat 17 vinkkiä rauhanjournalisteille, *What a Peace Journalist Would Try to Do*, 2000, [<http://www.mediachannel.org/originals/warandpeace2.shtml>].

4.2.2. Kritiikki

Bellin idea herätti myös paljon kritiikkiä aikalaisissa. Ensimmäiset negatiiviset reaktiot syntyivät samaisessa konferenssissa, jossa Bell ideansa esitteli. Bell (1996, 18) muistelee, kuinka “BBC:n keskitason johtaja” syytti häntä hairahtumisesta, verraten häntä pappiin, joka luopuu selibaatista ”lihan ilojen vuoksi”. Sitoutunutta journalismia pidettiin myös liian omahyväisenä ja moralistisena (Tumber 2004, 201). Jopa Bellin oman työnantajan reaktio oli epäilevä. Lucien Hudson, BBC Worldin silloinen päätoimittaja, piti sitoutunutta journalismia “erittäin arveluttavana” (Watson 2003, 186).

Osa painavimmasta kritiikistä tuli Bellin kollegoilta. Uuden humanitarismin hengessä BBC:n toimittaja Mark Urban piti ajatusta merkinä kulttuurisesta *zeitgeististä*, jonka mukaan ”uhrius on kaikki”. BBC:n toimittaja John Simpson kutsui sitä ”katsokaa minua -journalismiksi”. The Independentin pitkäaikainen toimittaja Robert Fisk ilmaisi epäilyksensä siitä, ettei “moraalinen raivo” saisi ajaa journalismia.²⁸ Joidenkin arvioiden mukaan Bellin idea kannustaa vapaaehtoiseen ja moralisoivaan itesesensuuriin: toimittajat eivät raportoi asioista, joiden he näkevät tukevan sodan alistavaa osapuolta (McLaughlin 2002, 16, 166–177).

LM-aikakauslehden päätoimittaja Mick Hume²⁹ kritisoi Bellin ajatusta jyrkästi vuonna 1997 julkaistussa pamfletissaan *Whose War Is It Anyway?*. Hän pitää ideaa uhkana hyvälle journalismille. Nämä toimittajat ovat ”kyberajan Salomoneita”, jotka yksinkertaistavat monimutkaiset konfliktit ”yksioikoisiksi saduiksi taistosta viattomien ja pimeyden voimien välillä” – pimeyden voimat ovat tässä Bosnian serbejä (tai Ruandan hutuja) (Hume 1997, 4, 8). Hume (1997, 18) kutsuu sitoutuneita toimittajia ”ristiretkeläisiksi” tai ”taistelijoiksi”, jotka käyttävät sotia ja konflikteja hyväkseen ”työstääkseen eksistentiaalista angstiaan”:

The Journalism of Attachment uses other people’s wars and crises as a twisted sort of therapy, through which foreign reporters can discover some sense of purpose – first for themselves, and then for their audience back home. It turns the life and death struggles of others into private battlegrounds where journalists who have lost faith in the old values of their profession can fight for their souls.

²⁸ Myöhemmin Fisk painotti toimittajan tunteiden merkitystä: “Kun hyvä toimittaja näkee jotain pöyristyttävää, mutta kirjoittaa siitä kuin se olisi liikenneonnettomuus tai maanjäristys tai luonnonkatastrofi, joka ei herätä mielipiteitä tai inhimillisiä tunteita, ei ole paljonkaan järkeä työskennellä kirjoittajana, saatikka toimittajana” (teoksessa McLaughlin 2002, 177).

²⁹ LM Magazine -lehti (entiseltä nimeltään *Living Marxism*) suljettiin vuonna 2000 sen jälkeen kun ITN-televisiokanava nosti syytteen sitä vastaan. LM Magazine oli väittänyt, että ITN:n kuuluisat kuvat Bosnian vankileiriltä olivat tekaistuja (*ITN wins Bosnian war libel case*, 15.3.2000, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/677481.stm).

Hume huomauttaa, että toisen osapuolen puolustamisessa tai mielipiteiden ilmaisemisessa ei ole mitään vikaa, mutta jos toimittajat sekoittavat todistamiinsa tapahtumiin omia tunteitaan, he vääristelevät totuutta. Hume kääntää Bellin sanat häntä itseään vastaan sanomalla, että sitoutunut journalismi perustuu toimittajien asenteelle “kuka välittää siitä, mitä me tiedämme, kunhan maailma tietää, että me välitämme” (Hume 1997, 4–5, 27). Bell itse vastaa Humeen pamflettiin lyhyesti vuonna 2003 julkaistussa kirjassaan. Bell kieltää avanneensa subjektiivisen, tunteellisen ja poliittisesti puolueellisen journalismin “tulvaportit”, kuten Hume väittää (Bell 2003, 166).

Foerstel (1999) on samoilla linjoilla Humeen kanssa. Hän kutsuu sitoutunutta journalismia “virukseksi, joka voi olla vaarallisempi kuin poliittinen sensuuri” ja “häpeälliseksi käytännöksi, josta sotajournalismi ei ehkä koskaan toivu”. Tällainen journalismi leimautuu Foerstelissä ”uusliberaaliksi sentimentaalisuudeksi”. Burns (1996, 98) mukaan toimittajista tulee sodan osapuolia, jos he eivät pitäydy objektiivisuuden ja tasapainoisuuden ihanteissa. Myös Lloyd (2004, 18) toteaa, että Bellin tähtitoimittajakulttiin perustuva ”asianajojournalismi” voi johtaa ”vähäpätöisemmät toimittajat väärälle polulle”. Ja lopulta Seib (2002, 59) varoittaa toimittajia taipumasta “houkutukselle värittää tarinoita vaikuttaakseen poliittiseen mielipiteeseen”.

Osa kritiikistä johtuu Bellin määritelmän epämääräisyydestä. Kuten edellä kuvailtiin, hänen ideaansa pidetään asianajona, jopa ristireknomaisena taisteluna jonkin asian puolesta. Bell kuitenkin itse kirjoittaa, että “toimittajan tehtävä ei ole kampanjoida jonkin asian puolesta. Se on sotilaiden, poliitikkojen tai kolumnistien tehtävä” (1996, 142). Sitoutunut journalismi ei Bellin mukaan puolustele “kampanjajournalismia” eikä se ole poleemista. Journalismiin kuuluu tietty määrä tasapainoa, muuten toimittajasta voi tulla ”vaahtoava kiihkoilija” (Bell 1998, 16, 228; Lloyd 2004, 18). Bellin mukaan hän ei koskaan avoimesti puhunut väliintulon puolesta Bosnian sodan aikana (“paitsi kerran”), koska ”kuvat puhuivat puolestaan” (Bell 1998, 21).

Toisaalta, Bell (1996, 138) on myös kirjoittanut, että on “juuri niin epäpoliittinen kuin kuka tahansa muu, joka on 30 vuotta väistellyt niin luoteja kuin syytöksiä puolueellisuudestakin”. Myöhemmin, vuonna 1999, Bell puolusti ideaansa sanoen, että ”näin jälkikäteen toivon, että olisin painottanut enemmän sitä osaa opinkappaleestani, jonka mukaan faktat ovat pyhiä” (teoksessa McLaughlin 2002, 178). Vuonna 2003 Bell kieltäytyi katumasta tai pyytämästä anteeksi ehdotustaan painottaen, ettei hänen suosittamansa journalismi ole kerettiläistä (2003, 152). Bell pitää journalismin tärkeimpänä tehtävänä sitä, ettei sillä vain ”täytetä aukkoja ajolistassa”:

[If] it is possible to create and maintain a climate of opinion in which the saving of lives is thought to matter, and governments are committed to it because their people support it, and survivors in the war zones are given some hope when they would otherwise have none, then something beyond mere hand-wringing is being achieved. And if journalists do it they are committing useful journalism (1996, 134).

Kritiikkiä on tullut myös uuden humanitarismin arvostelijoilta. Hammond osoittaa, kuinka Bellin määritelmä muistuttaa Ison-Britannian silloisen pääministerin Tony Blairin perusteluja vuoden 1999 NATO-pommitukselle Kosovossa (*“a battle between good and evil; between civilisation and barbarity; between democracy and dictatorship”*) (lainattu teoksessa Hammond 2000, 375). Hammond pitää sitoutunutta journalismia osana suurempaa älyllistä ja poliittista muutosta kohti liberalismia ja humanitarismia, joka on osa ”vahvojen länsimaisten hallitusten agendaa”. Tämä journalismi täydentää ja kannustaa länsimaisten hallintojen ja avustusjärjestöjen suosimaa uutta humanitaarisuutta – mutta sillä voi olla ”katastrofaalisia seurauksia”, koska se oikeuttaa iskut ”arvottomia uhreja” vastaan (Hammond 2000 376; 2002, 176, 191–194). Myös Herman ja Peterson (2002, 215) esittävät, että Jugoslavian konfliktin aikana nämä “uudet humanitaarit” puolustivat NATO:n iskuja antamalla niille moraalista suojaa ja tukea.

Humen (1997, 18, 25) mukaan sitoutunut journalismi on ”epämoraalisen yhteiskunnan moraalinen missio”. Hammond pitää Bellin idean kannattajia ”valtaapitävien lakeijoina”, ”kriittisenä, vasemmalle nojaavien toimittajien vähemmistönä, joilta voisi odottaa enemmän”. Hammond toistaa Humen teesejä kuvaillessaan, kuinka toimittajat ajoivat uhrien asiaa Bosnian sodassa tasapainottaakseen sitä, että ”moraalinen tarkoitus ja yhteisöllisyys” puuttuvat heidän omasta yhteiskunnastaan. Tämän ”moraalisen aukon” toimittajat täyttivät ihmisoikeuksilla (Hammond 2004, 186, ks. myös Herman&Peterson 2002, 200)³⁰. Seatonin (2006, 245) päätelmä tiivistää toimittajien moraalisen ristiretken riskit: kun viha väkivallantekijöitä kohtaan naamioidaan uhreja kohtaan tunnetun myötätunnon alle, yleisö saadaan innostumaan, mutta uhrien tila ei parane.

Seuraavaksi siirryn työn metodologiseen ja analyttiseen osioon, joka avaa uusia näkökulmia sekä objektiivisuuteen että sitoutuneeseen journalismiin.

5. Tutkimuksen metodi

Lähestyn kysymyksiä objektiivisuudesta ja journalismin sitoutuneisuudesta haastattelututkimuksen keinoin. Metodini on puolistrukturoitu teemahaastattelu, joka kuuluu laadullisen tutkimuksen piiriin. Kaikki tulokset journalismin etiikasta perustuvat henkilökohtaisiin arvoihin, asenteisiin, koulutukseen ja tapaan tehdä työtä. Siksi aihetta on lähestyttävä tavalla, joka sallii erilaiset

³⁰ Käytännössä tämä ”ihmisoikeusjournalismi” koostuu Hammondin (2002, 194) mukaan ”epäsopivan” tiedon tukahduttamisesta, sodan mielikuvien vääristämisestä, länsimaiden vihollisten kuolemien ylistämisestä ja ”sellaisten todisteiden sivuuttamisesta, jotka osoittavat länsimaisten osallistumisen tuhoisan vaikutuksen Ruandan ja entisen Jugoslavian kaltaisissa konflikteissa”.

tulkinnat, kuitenkin tietyn kehyksen sisällä. Tämän vuoksi täysin strukturoidun haastattelun tiukka rakenne tai strukturoimattoman haastattelun jutustelumainen lähestyminen eivät sopineet tutkimusmetodikseni. Puolistrukturoitu haastattelutapa – kuten esimerkiksi Bryman (2004) metodin määrittelee – sopikin parhaiten tutkimukseeni.

Aloitin laatimalla listan kysymyksistä pohjautuen tutkimuskysymyksiini (ks. kysymyskaavake, liite 1). Tätä listaa voi kutsua myös haastatteluoppaaksi. Kysymysten muoto vaihteli taustoittavista ja tarkentavista suoriin kysymyksiin. Osa kysymyksistä oli avoimia kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli tuottaa kertovia ja selittäviä vastauksia pelkkien kyllä/ei-vastausten lisäksi, kuten ”kuinka määrittelisit objektiivisuuden journalismissa” tai ”millaisia tunteita sinulla oli sodan uhreja kohtaan, joita tapasit uutisoidessasi” (Bryman 2004, 324–326). Järjestin kysymykset teemoittain: taustatiedot, työ ulkomaantoimittajana, Irakin sota, objektiivisuus, kiintymys ja empatia, muut aiheet.³¹ Keskustellessani sitoutuneesta (tai kiintymyksen/myötätunnon) journalismista kysyin ensin, onko ajatus tuttu ”ihan lonkalta”, ja selitin sitten idean haastateltaville käyttäen lainauksia Martin Belliltä.

5.1. Haastateltavana seitsemän toimittajaa

Haastateltavien valinnan lähtökohdaksi otin sen, että heidän tulee olla suomalaisia ulkomaantoimittajia. Halusin, että toimittajilla olisi usean vuoden kokemus raportoinnista sota- ja kriisialueilta. Lisäksi halusin, että kokemukset olisivat mahdollisimman tuoreita – siksi rajasin haastateltavat yhä ulkomaantoimittajana työskenteleviin. Ja koska tähtäimenäni oli keskustella myös niin kutsutun embedding-järjestelmän vaikutuksesta objektiivisuuteen, päädyin valikoimaan toimittajia, jotka olivat raportoineen Irakin sodasta maaliskuun 2003 aikana tai jälkeen³².

Otokseni on yhdistelmä sopivaa otosta (*convenience sampling*) ja tarkoitushakuista otosta (*purposive sampling*). Sopivuusotos syntyy, kun haastattelijalla on jo valmiiksi pääsy tiettyjen haastateltavien luokse, tai haastatteluja suuntaavat tai rajoittavat jotkin muut seikat. Itse ulkomaantoimittajana tiesin haluavani haastatella muita ulkomaantoimittajia, ja arvelin jo etukäteen löytäväni sopivat haastateltavat suhteellisen helposti. Tarkoitushakuinen otos puolestaan syntyy, kun halutaan luoda mahdollisimman hyvä vastaavuus haastateltavien ja aiheen välille – vastausten tulee olla relevantteja suhteessa käsiteltyyn aiheeseen (Bryman 2004, 333–334). Siksi vain

³¹ Kuten kysymysrungosta voi nähdä, sisällytin tutkimusalueeseen alun perin myös Afganistanin sodan vuonna 2001. Tämä aihealue osoittautui kuitenkin myöhemmin epärelevantiksi tutkimuskysymysteni kannalta, ja päädyin jättämään sen pois analyysistä.

³² Irakin sodan kestosta ei ole päästy yksimielisyyteen. Yhden näkemyksen mukaan sota päättyi presidentti George W. Bushin ”*mission accomplished*” -ilmoitukseen 1.5.2003 tai hieman sen jälkeen; joidenkin mielestä sota jatkuu yhä. Itse kuulun jälkimmäiseen koulukuntaan: Irakissa käydään yhä vähintäänkin sissisotaa.

ulkomaantoimittajat voivat vastata kysymyksiin sota- ja kriisijournalismista, ja vain Irakin sodasta raportoineilla toimittajilla on käsitys sijoitusjärjestelmästä.

Alun perin päätin haastatella kymmentä toimittajaa, koska määrä tuntui sopivalta aikaan ja työmäärään nähden. Päätin lähestyä sekä printti- että sähköisen puolen toimittajia, koska tarkoitukseni oli tutkia ulkomaantoimittajia yleensä, ei tietyn välineen edustajia erityisesti. Käytin ammattikontaktejani ja tietojani hyväksi päättäessäni, ketä lähestyisin. Aloittaessani kartoitusta minulla oli valmiiksi mielessäni lista muutamasta toimittajasta, joilla tiesin olevan kokemuksia sota- ja kriisialueilta – enää täytyi tarkistaa, olivatko he olleet Irakissa määrittelemäni ajankohdan aikana. Luin myös ulkopoliittikkaan ja ulkomaantoimittamiseen keskittyviä blogeja, ja lähestyin Yleisradion ja Helsingin Sanomien ulkomaantoimitusten esimiehiä mailitse kysyäkseni, ketkä heidän toimittajistaan olivat raportoineet Irakin sodasta. Lopulta listallani oli kymmenen nimeä.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan tuttuja ihmisiä ei pitäisi valita haastateltavaksi. Kaksi haastateltavista työskentelee yhtiössä, jonka palveluksessa olen itse aiemmin työskennellyt. Minulla ei kuitenkaan ollut heihin henkilökohtaista tuttuussuhdetta, sillä molemmat työskentelivät kirjeenvaihtajina ollessani kyseisen työnantajan palveluksessa. Lisäksi kahdesta muusta haastateltavasta tuli kollegoitani maaliskuussa 2008 aloittaessani uuden työn. Tein haastattelut kuukauden sisällä siitä, kun aloin työskennellä heidän kanssaan, enkä kokenut tutustumisprosessin vaikuttaneen haastatteluun. Muita haastateltavia en ollut koskaan tavannut henkilökohtaisesti – heidän uraansa olin kyllä perehtynyt.

Otin yhteyttä näihin toimittajiin tammi-helmikuussa 2008 mailitse. Esittelin itseni ja tutkimukseni aiheen, selitin miksi tutkimuskysymys on tärkeä, ja pyysin kyseisiä toimittajia osallistumaan tutkimukseeni. Eräs haastateltavista kieltäytyi heti sanoen, ettei täyttänyt kriteereitani. Toinen ei koskaan vastannut yhteydenottopyyntöni. Yksi haastateltava myöntyi aluksi, mutta jättäytyi sitten pois vedoten työkiireisiin ja siihen, että ei halunnut pohdiskella eettisiä asioita liikaa. Loppujen lopuksi haastateltavien määrä oli siis seitsemän. Haastateltavat on esitelty liitteessä 2.

5.2. Haastattelujen tekeminen

Haastattelin toimittajat Helsingissä tammi–huhtikuussa 2008. Paria päivää ennen haastattelua mailasin haastateltaville lyhyen listan teemoista, joita tulisimme käsittelemään, jotta he voisivat halutessaan tutustua aiheisiin tai palauttaa asioita mieleen. Pidin tämän listan lyhyenä ja ylimalkaisena tarkoituksella, jotta en liikaa ohjaisi haastateltavien vastauksia ja ajatuksia ennen itse haastattelua. Osa tutustuikin kysymyksiin tarkasti etukäteen kirjoittaen vastauksia valmiiksi ranskalaisilla viivoilla, osa taas ei ehtinyt vilkaista aiheita lainkaan ennen haastattelua.

Haastattelin toimittajia erikseen heille sopivassa paikassa. Kaksi haastattelua tehtiin kahvilassa, kolme haastateltavan omassa toimituksessa, yksi kanttiinissa ja yksi puhelimitse, koska haastateltava asuu ulkomailla. Nauhoitin kaikki haastattelut, ja tein niistä alustavia muistiinpanoja. Jos haastattelu tehtiin kasvokkain, käytin digitaalista nauhuria. Puhelinhaastattelun nauhoitin tietokoneohjelmalla. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin lyhyimmän ollessa 43 minuuttia, pisimmän 77 minuuttia (keskiarvo 55 minuuttia). Haastattelun alussa esittelin itseni ja toistin tutkimukseni teeman ja keskeiset aiheet. Kerroin myös henkilökohtaisesta kiinnostuksestani aiheeseen.

Haastatellessani toimittajia pyrin pysyttelemään haastattelurungon järjestyksessä. Jos haastateltava kuitenkin siirtyi vastauksessaan johonkin myöhempään teemaan, käsittelin sen ja siirryin alkuperäiseen järjestykseen mahdollisimman jouhevasti. Halusin pitää keskusteluyhteyden luontevana, mutta pyrin pitämään kysymysten sanamuodot aina samoina. Kävin läpi kaikki haastattelurungon kysymykset hypäten yli ainoastaan ne, jotka eivät koskettaneet kyseistä haastateltavaa (kuten kysymykset sijoittamisesta). Pyrin kannustamaan haastateltavia puhumaan nyökyttelemällä ja joo-ttelemalla huolimatta siitä, olinko heidän kanssaan samaa tai eri mieltä. Käytyäni kaikki kysymykset läpi varmistin, onko haastateltavalla vielä jotain lisättävää. Lisäksi kysyin, saanko käyttää heidän nimeään, titteliään ja työnantajan nimeä tutkimuksessani. Kaikki myöntivät tähän.

Yritin ottaa myös niinkutsutun kylläntymisen huomioon, eli sen pisteen, jossa uudet haastateltavat eivät tuo aineistoon enää uutta tietoa tai näkökulmia (Eskola&Suoranta 1998, 62). Nähdäkseni onnistuin sopivissa määrin: vaikka haastateltavat toisistaan tietämättä toistivatkin osittain samoja teemoja ja näkökulmia, jokainen haastattelu tuotti myös uutta tietoa ja uudenlaisia lähestymistapoja aiheeseen. Muistan iloinneeni kaikkien haastattelujen jälkeen, kuinka avartavaa sota- ja kriisijournalismista keskusteleminen voi olla. Vaikka tämän työn tarkoituksena ei ole tyrkyttää omia hataria näkemyksiäni siitä, kuinka sotajournalismia tulisi tehdä, on se kuitenkin haastanut minut ajattelemaan sitä, kuinka itse käyttäytyisin erilaisissa tilanteissa. Myös haastateltavat pitivät aihetta mielenkiintoisena ja ammatillisesti haastavana.

Kohtasin haastatteluissa kuitenkin myös ongelmia.

5.3. *Haastattelututkimuksen ongelmia*

Pohdin paljon omaa asemaani suhteessa haastateltaviin. Teemahaastattelut perustuvat toimivaan kanssakäymiseen haastateltavan ja haastattelijan välillä, ja mietin, kuinka läsnäoloni ja oma persoonani vaikuttivat haastattelutilanteisiin ja haastateltaviin (ks. esim. Hirsjärvi&Hurme 2001,

49). Esittelin itseni kaikille sekä opiskelijana että toimittajana. Olisivatko haastateltavat vastanneet toisella tavalla, jos olisin esittäytynyt vain opiskelijaksi, alan ulkopuoliseksi, jolle toimittajan työn käytännöt eivät ole tuttuja? Olisivatko he avautuneet enemmän, koska joutuisivat selittämään työn perusteita – tai vähemmän, koska eivät tuntisi kollegiaalista yhteyttä minuun? Toisaalta, tunsin, että haastateltavat puhuivat minulle kuin kollega kollegalle, mikä oli omiaan vankentamaan luottamussuhdetta. Tein myös selväksi lyhyen kokemukseni ulkomaantoimittajana antaen haastateltaville mahdollisuuden suhtautua minuun kuin oppipoikaan. Mutta olisivatko haastateltavat vastanneet toisin, jos en olisi ollut kaikkia heitä nuorempi ja kokemattomampi?

Entä kuinka luotettavia vastaukset ovat? Akateemisissa haastattelututkimuksissa toistetaan usein, että haastateltavat saattavat kuvailla ajatuksiaan ja tekojaan sen mukaan, mikä on yleinen tai henkilökohtainen ihanne. ”Todelliset” teot ja ajatukset voivat siten jäädä piiloon. Osa haastateltavista pohtikin tätä kysymystä itse sanoen tiedostavansa, mikä on alan ideaali (esimerkiksi objektiivisuudesta puhuttaessa) ja että näin ”pitäisi” ajatella, mutta he ovat päättäneet suhtautua asioihin toisin. Lopulta päätin luopua näistä loputtomista spekulatioista ja suhtautua haastateltavien lausuntoihin luotettavana todistusaineistona heidän työstään ja asenteistaan.

Kohtasin myös käytännön ongelmia. Yhden haastateltavan jättäytyminen pois kesken prosessin harmitti, koska arvelin, että hänellä olisi ollut kiinnostavaa sanottavaa aiheesta. Joidenkin haastateltavien kanssa yhteisen ajan löytäminen oli hankalaa. Itse haastattelussa törmäsin niin kutsuttuun nauhuri-ilmiöön, joka on tuttu lähes kaikille haastatteluja tehneille. Lopetettuani haastattelun ja napsauttaessani nauhurin pois päältä haastateltavani vapautuivat ja jatkoivat aiheesta puhumista. Tämä tapahtui merkittävässä määrin kahdesti. Huomattuani, että haastateltavan jatkolausunnot olisivat hyödyllisiä tutkimukselleni, keskeytin heidät nopeasti ja laitoin nauhurin uudelleen päälle pyytäen heitä toistamaan uudet näkökulmat. Kyseiset toimittajat tekivät tämän mielellään ja ammattimaisesti, ja materiaali osoittautui myöhemmin hyödylliseksi.

Kiinnostavaa oli myös se, missä määrin haastateltavat olivat kiinnostuneita siitä, miten ”toiset” olivat kysymyksiin vastanneet. Erityisesti tämä nousi esille käsiteltäessä objektiivisuutta ja sitoutunutta journalismia. Kahdenlaiset kysymykset toistuivat haastateltavien reaktioissa: ”Kuinka sinä itse/kuinka muut määrittävät sen?” (puhuttaessa objektiivisuudesta) ja ”kuinka kukaan voi nähdä tämän toisin?” (puhuttaessa sitoutuneesta journalismista). Mielenkiintoista jälkimmäisen reaktion kohdalla oli se, että haastateltavat saattoivat kysyä näin riippumatta siitä, miten he itse suhtautuivat sitoutuneeseen journalismiin. Haastattelun aikana kieltäydyin vastaamasta kyseisiin kysymyksiin tai annoin hyvin ylimalkaisen vastauksen (kuten ”asiasta on ollut monenlaisia mielipiteitä”), jotta en liikaa ohjaisi tai rajoittaisi haastateltavan vastausta.

Tällaiset reaktiot kielivät kolmesta asiasta. Ensinnäkin, toimittajat ovat tottuneet kysymään, eivät vastaamaan, siksi vastakysymys voi olla luonteva ensimmäinen reaktio tai pohdinnan keino. Toiseksi, reaktiot osoittavat käsiteltävien aiheiden monimutkaisuuden. Niihin on vaikea vastata suoraan ja yksiselitteisesti. Kolmanneksi, kysymyksessä voi olla niin sanottu ammatillinen paine ja luontainen kiinnostus kollegoiden mielipiteitä kohtaan. Haastateltavat saattoivat ajatella, että kysymyksiin on olemassa jokin ”oikea”, ”hyväksytty” vastaus, josta he eivät halunneet poiketa. Aistiessani tällaista epävarmuutta haastateltavissa vahvistin heidän oman mielipiteensä tärkeyttä, sanomalla esimerkiksi, että ”näihin kysymyksiin ei ole oikeaa tai väärää vastausta”.

5.4. *Aineiston analysointi*

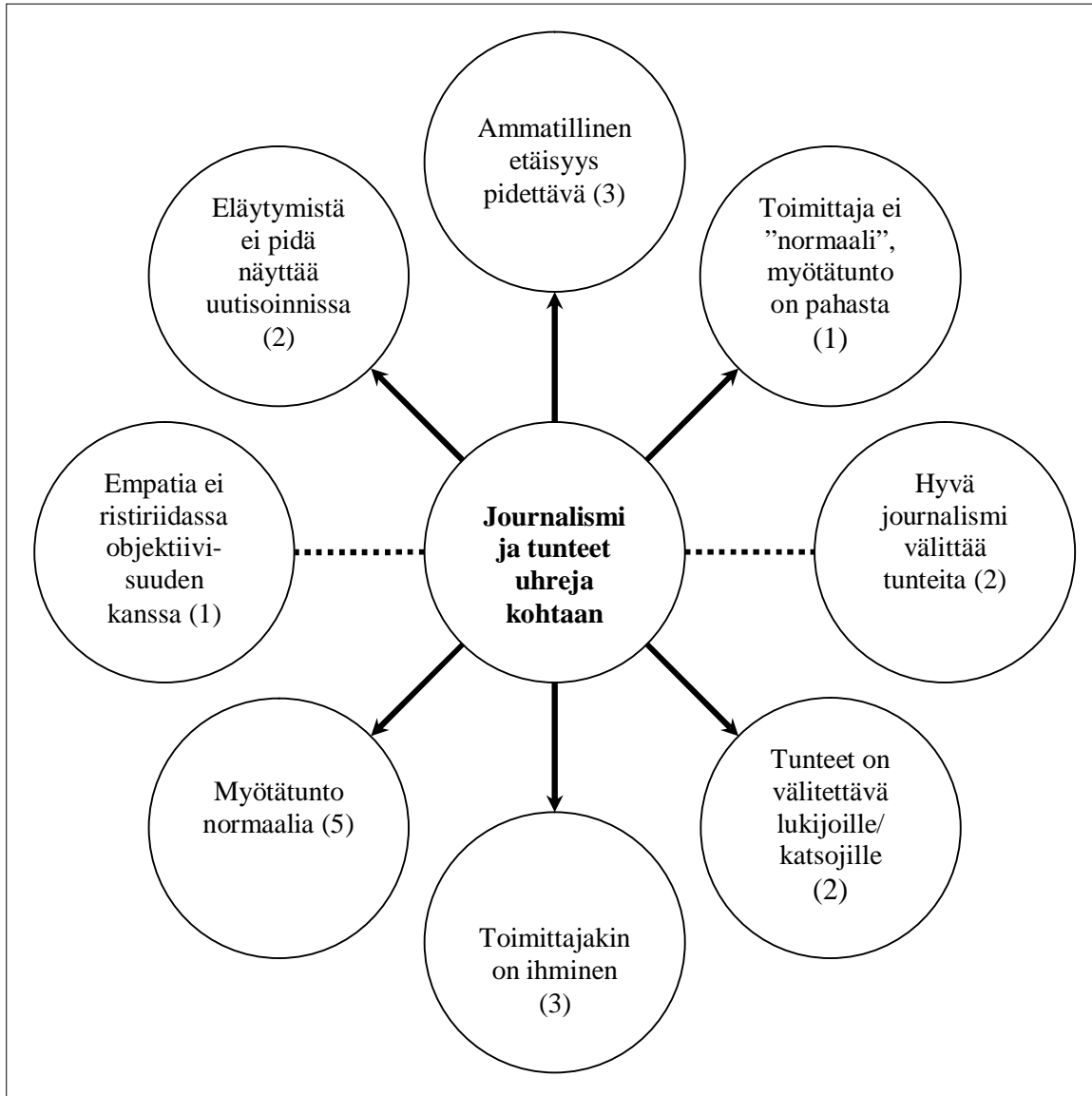
Teemahaastatteluiden akateeminen etu on se, että ne tarjoavat jo valmiiksi rungon, jonka avulla haastatteluaineistoa voidaan järjestää. Haastattelurungon perusteella aineisto voidaan jakaa teemoittain, joita voidaan sen jälkeen analysoida (Eskola&Suoranta 1998, 151, 153). Teemoihin ei kuitenkaan pidä takertua liian tiukasti, jotta myös poikkeaville tulkinnoille ja näkökannoille jää tilaa. Aloitin analyysin litteroimalla haastattelut nauhalta. Puheen lisäksi kirjoitin ylös äännähdykset, joiden arvelin vaikuttavan viestin sävyyn (esimerkiksi naurun). Toisinaan jokin sana saattoi hukkaa taustahälyyn tai kohinaan, jolloin tarkistin, olinko laittanut juuri kyseisen kommentin muistiinpanoihini. Jos näin ei ollut, koodasin kohdan kysymysmerkillä. Litteroituani koko materiaalin siistin sitä hieman poistamalla turhat ”niinkuttelut” ja änkytykset, kuitenkin siten, etten vaikuttanut lausuntojen sisältöön. Kaikkiaan litterointi vei noin 30 tuntia (vaihdellen 3 tunnista 5,5 tuntiin per haastattelu) ja tuotti 64 sivua litteroitua tekstia (riviväli 1,5, fontti 12).

Haastatteluaineistoa voidaan lähestyä monella tavalla. Itse päätin käyttää hyvin konkreettista aineiston järjestelytapaa. Tulostin kaikki materiaalit, ja luin niitä läpi etsien toistuvia teemoja. Leikkasin paperiarkit suikaleiksi, merkitsin kuhunkin haastateltavan nimen ja järjestin ne teemoittain. Rikkomalla haastatteluiden alkuperäisen rakenteen muodostin eräänlaisen teemakortiston (Eskola&Suoranta 1998, 154–156). Teemoiksi muodostuivat: taustatiedot, motivaatio ja ura ulkomaantoimittajana, yleiset huomiot ammatista, Irakin sota, kokemukset sijoitusjärjestelmästä/itsenäisestä työskentelystä, objektiivisuuden määritelmä, henkilökohtainen suhtautuminen objektiivisuuteen, tunteet uhreja kohtaan, sitoutunut journalismi, muut asiat.

Tämän jälkeen otin käsittelyyn teeman toisensa jälkeen ja loin jokaisesta aiheesta miellekartan. Merkitsin siihen, millaisia erilaisia suhtautumistapoja ja tulkintoja haastateltavilla oli kustakin teemasta, ja merkitsin myös numeroin, kuinka moni haastateltava oli samaa mieltä. Etsin

näistä lähestymistavoista vastaanpoja ja yhteneväisyyksiä. Esimerkiksi ”tunteet uhreja kohtaan” -teema järjestyi karkeasti ottaen näin (ks. kuvio 2):

Kuvio 2: Esimerkki miellekartasta

Lisäksi alleviivasin aineistosta toistuvia puhetapoja tai kielikuvia, joiden tulkitsin kuvaavan haastateltavan suhtautumista käsitelyyn aiheeseen. Nämä alleviivaukset näkyvät myös myöhemmin esitettävissä lainauksissa.

Haastatteluaineistoa analysoitaessa objektiivisuus nousee jälleen esille. Watson (2003, 264) esittää, että tieteellisessä haastattelussa ”lähteitä tulee kohdella oikeudenmukaisesti, mutta absoluuttinen objektiivisuus on jumalien yksinoikeus”. Analysoin aineistoa tämä ajatus mielessäni:

samalla kun yritin pysytellä uskollisena haastateltavieni puheelle, tiedostin omat puutteeni ja lähtökohtani niiden analysoinnissa. Valitessani esimerkkejä aineistosta jätin automaattisesti jotain muuta pois, mikä on osa valinnan paradoksia. Tämä on tuttua myös journalistisesta työstä: valinta on aina viestiin vaikuttamista. Joku muu voisi analysoida saman materiaalin toisin korostamalla joitakin muita seikkoja. Tekemällä analysointiprosessin läpinäkyväksi halusin kuitenkin tukea tutkimuksen reliabiliteettia ja perustella, miksi päädyin juuri näihin tuloksiin.

Tutkimukseni tarkoitus on tarkastella, kuinka ulkomaantoimittajat suhtautuvat objektiivisuuden ja ammatillisen etäisyyden kaltaisiin teemoihin yleensä. Kartoitan siis erilaisia tapoja suhtautua niihin, en niinkään yksittäisten toimittajien kokonaisvaltaisia näkemyksiä. Tämän vuoksi olen jättänyt tuloksista pois tunnistettavat viittaukset yksittäisiin toimittajiin, ja viittaan heihin vain koodeilla h1–h7. Koodit eivät vastaa liitteessä 2 olevan listan järjestystä. Merkitsin kuitenkin miellekarttoihin, kuinka moni toimittaja oli samaa mieltä tietyn väittämän kanssa (ks. esim. kaavio 1) jotta nähtäisiin, kuinka yleinen kyseinen käsitys on näiden toimittajien keskuudessa. Toisaalta, akateeminen ”vastuuvapauslauseke” lienee paikallaan: tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia ulkomaantoimittajia. Otos on siihen liian pieni. Nämä tulokset ja päätelmät koskevat vain tässä tutkimuksessa haastateltuja toimittajia – mutta joitakin viittauksia yleisempiin trendeihin voidaan esittää. Tämän prosessin avulla vastaan tutkimuskysymyksiin, jotka esittelin kappaleessa 1.

6. Tutkimustuloksia

Esittelen tässä kappaleessa ensin haastateltavien taustatiedot, ja siirryn sitten tutkimuskysymyksiin. Lainaukset haastateltavilta on merkitty kursiivilla. Eritellessäni haastateltavien käyttämiä kielikuvia tai toistuvia puhetapoja tai halutessani painottaa tiettyä lainauksen kohtaa olen käyttänyt alleviivausta.

6.1. Taustatiedot

Haastateltavat jakautuivat seuraavasti: kaksi julkisen palvelun televisiotoimittajaa, yksi kaupallisen kanavan televisiotoimittaja, yksi freelancer-televisiotoimittaja, joka myös kirjoittaa ja valokuvaa, kaksi sanomalehtitoimittajaa ja yksi aikakauslehtitoimittaja. Kuusi heistä on miehiä, yksi nainen³³.

³³ Pidän tätä suhdelukua hieman ongelmallisena, mutta koen sen kuitenkin vastaavan niiden journalistien sukupuolijakaumaa, jotka raportoivat Irakin sodasta.

Iät vaihtelivat 33:sta 59 vuoteen (keskiarvo 46 vuotta). Kaikki ovat opiskelleet yliopistotasolla. Neljällä on maisterintutkinto (pääaineinaan tiedotusoppi, kansainvälinen politiikka, poliittinen historia ja uskontotiede), yhdellä kandidaatintutkinto tiedotusopista, kaksi oli keskeyttänyt opintonsa (pääaineina valtio-oppi ja tiedotusoppi – toinen heistä suoritti tutkinnon Sanomien toimittajakoulusta).

Kaikilla haastatelluilla on merkittävä määrä työkokemusta. Kokenein aloitti toimittajanuransa vuonna 1968, ”tuorein tulokas” vuonna 1996. Keskimäärin heillä oli 26 vuotta kokemusta toimittajana. Suurin osa on työskennellyt pääosin toimittajana – kaksi on työskennellyt uransa aikana hetken muissa ammateissa (tiedottajana ja politiikan tutkimusassistenttina). Kaikki ovat aloittaneet toimittajanuransa kesätoimittajina. Kuudella on vakituinen työpaikka, yksi on yksityisyrittäjä. Haastatelluista viisi on työskennellyt kirjeenvaihtajana (Etelä-Koreassa, Hongkongissa, Moskovassa, Brysselissä ja Tukholmassa), muutkin ovat asuneet pitkiä aikoja ulkomailla. Yksi työskenteli haastatteluhetkellä Pekingissä Kiinan-kirjeenvaihtajana, muut asuvat Suomessa.

6.1.1. Kokemukset sota- ja kriisialueilta

Jätin sota- ja kriisialueen määrittelyn haastateltaville, ja se osoittautuikin pulmalliseksi tehtäväksi. Jotkut listasivat vain ”puhtaat” sota-alueet, toiset lukivat mukaan vallankumoukset, luonnonkatastrofit sekä nälänhädän ja kuivuuden kaltaiset ”hitaat kriisit”. Haastateltavilla oli vaihtelevia kokemuksia sotatoimialueilta, komennusten määrän vaihdellessa viidestä pariinkymmeneen. Kuusi haastatelluista muisti hyvin ensimmäisen komennuksensa sotatoimialueelle alkaen Vietnamin sodasta ja Etelä-Korean kriisistä ja päättyen Israelin ja Libanonin välisiin yhteenottoihin 1980- ja 1990-luvuilla sekä Jugoslavian sotiin 1990-luvulla. Yksi mainitsi ensimmäisen komennuksen tapahtuneen ”varmaan 80-luvun lopussa, 90-luvun alussa” (h4), mutta ei tarkemmin eritellettyä tapahtumaa.

Uran huippukohdista tai mieleen jäävimmistä hetkistä kysyttäessä kaikki mainitsivat Irakin sodan. Lisäksi neljä haastateltavaa mainitsi Afganistanin ja Jugoslavian sodat ja kaksi nimesi Kiinan eri yhteyksissä. Pakistan, Kambodza, Vietnam, Nicaragua, Sudan, Persianlahden sota, Saksojen yhdistyminen sekä Israelin ja Libanonin väliset sodat saivat kukin haastateltavilta yhden maininnan.

6.1.2. Motivaatio

Kysyttäessä motivaatiosta ryhtyä ulkomaantoimittajaksi haastateltavien vastaukset myötäilivät aiempia tutkimuksia aiheesta (ks. esim Niinivaara kappaleessa 2.1.2). Kaksi kuvaili prosessia luonnolliseksi (“*se oli vähän niinku ehkä yliopistoura tai sitten se*” [h4]), kun taas kolme viittasi kutsumukseen tai vastaavaan. Muita syitä olivat kiinnostus ulkomaisten tapahtumia kohtaan (neljä mainintaa), halu matkustaa ja nähdä maailmaa (kolme mainintaa) ja seikkailunhalu (kaksi mainintaa): “*Olin nuori ja levoton ja halusin nähdä maailmaa*” (h7). Yksi haastatelluista summasi lähes kaikki motivaattorit:

Kai siinä on perustaltaan kysymys uteliaisuudesta maailmaa kohtaan, halusta nähdä erilaisia paikkoja ja erilaisia kulttuureja. Ja elämänmenoa, joka poikkeaa meidän kotosuomen oloista. Semmoinen uteliaisuuden ja reissaamisen halu, siinä on alun perin henkilökohtainen motivaatio. Tietysti se niinkun näin [?] ajatellen, ne ulkomaantehtävät on usein journalistisesti haastavia, samalla myös palkitsevia. Ja sit toisaalta tää antaa tilaisuuden olla, joskus olla mukana maailmanhistoriallisesti tärkeissä tapahtumissa tarkkailijana. (h2)

Kaksi viittasi sotajournalismiin addiktiona (kuten esitelty kappaleessa 2.1.2). Toimittajalle tulee halu palata yhä uudestaan sotatoimialueille:

Joku mulle kerran lanseeras tällasen kriisinarkkaritermin, musta se on aika hyvä. Se että täytyy koko ajan saada, nähdä, vähän tällanen, pitää koko ajan nähdä tulipaloja? Pyromaani. Että semmoinen kriisipyromaani, et mikään ei tunnu miltään, jos sä et näe kunnan juttua. Puutarhajournalismi, tai tämmönen joku kotimaan kulttuurintoimittajan työ ei tunnu tärkeältä, kun astuu sille tielle. (h3)

Kyllä siinä selvästi jyvät ja akanat, tai se valikoi... Et se vie mukanaan tai sitä ei halua tehdä ensimmäisen, toisen keikan jälkeen. Ja ääripäähän on sitten nää war junkies ja cowboyt, jotka kiertää paikasta toiseen. (h7)

Kukaan haastatelluista ei asu pysyvästi sota- tai kriisialueella, vaan heidät lähetetään sinne tarvittaessa. Useimpien mukaan nämä ulkomaankomennukset ovat työn “suola”. Tämän osoittavat

myös aiemmat ulkomaantoimittajista tehdyt tutkimukset, joiden mukaan haastavat työtehtävät ulkomailla ovat itsenäisen ulkomaantoimittajan ideaalitehtävää (ks. esim. Hara 2002).

6.1.3. ”Normaali” journalismi

Kysyttäessä kuinka ulkomaantoimittajien työ sota- tai kriisialueella eroaa muiden toimittajien työstä, haastateltavat olivat vastahakoisia osoittamaan suuria eroja, ikään kuin välttääkseen muiden toimittajien työn aliarvioimisen. Kaksi sanoi, että työntehtävöissä ei tulisi olla mitään eroa. Muiden mukaan journalismin peruskäytännöt ovat samat, mutta kenttätöiden vaikeus ja erilaisten kriisien monimutkaisuus tekevät työstä haastavampaa:

Kuinka sota- tai kriisijournalismi eroaa niin sanotusta normaalista journalismista?

Mikä on normaali journalismi, täytyy olla varovainen, ettei sano, että se on paljon vaativampaa. Eroaahan se normaalista journalismista siinä – miksi mä sanon itsestään selvyyksiä – että siinä on paljon enemmän arvaamattomia tekijöitä, epävarmuustekijöitä. Työajat, journalisti ei voi itse päättää milloin tulee joku hyökkäys tai suuri katastrofaalinen tapahtuma. Se on tavattoman epäsäännöllistä työtä, repivää ja kuluttavaa, käy niinkun fysiikalle ja psyykelle. Mut se on haastavaa ja sit se on myös palkitsevaa. (h7)

Erään haastateltavan mukaan ulkomaanraportointi on journalismin perusmuoto. Sitä eivät ohjaa kaupalliset tai poliittiset intressit:

Se on ihan perinteistä report... hyvin perinteistä klassista reportterintyötä, tiedonvälitystä. Tiedotusvälineen motiivi on kertoa, niinku välittää vain tietoa. Ei siinä varmaan muuta eroa ole. (h4).

Kuten jo työn alussa mainittiin, sotajournalismia arvostetaan ja sitä pidetään ”tavallisen” journalismin tehostuneena muotona. Eräs haastateltava piti sota- ja kriisijournalismia inhimillisen elämän tiivistymänä:

Marginaaliset ongelmat on kadonnu, ainoastaan oleellisimmat, elämän oleellisimmat olemassaolon kysymykset on käsillä. Ja se siinä ehkä on viehättävää. Et ei puhuta tyhjäänpäiväisyyksiä, elämä on täynnä tyhjäänpäiväisyyksiä. Vaan päästään syvälle

merkityksiin ja eksistentiaaliin kysymyksiin. Pitää sisällään arvot, kenellä on oikeus asua missäkin, kenellä oikeus ilmaista itseään ja käyttäytyä niinkun käyttäytyy. (h3)

6.2. *Objektiivisuuden määrittelyä*

Journalistisen objektiivisuuden määrittely ei ole helppo tehtävä. Kuten Cunningham (2003) kirjoittaa, “kysy kymmeneltä toimittajalta, mitä objektiivisuus tarkoittaa, ja saat kymmenen eri vastausta”. Samoin on tutkijoiden kohdalla. Näin keskeisen journalistisen käsitteen määrittelyn yrittäminen on kuitenkin olennaista, koska – kuten Cunningham jälleen esittää – “harva väittäisi että täydellinen objektiivisuus on mahdollista, silti kiukustumme, jos joku väittää, että emme ole objektiivisia” (emt.). Kuten tässäkin työssä on toistettu *ad nauseam*, objektiivisuus on journalismin keskeinen arvo, joten sen määrittely on ensiarvoisen tärkeää.

Tutkimushaastateltaville objektiivisuuden määrittely oli monimutkaista. Eräs jopa sanoi objektiivisuuden määritelmää pyydettäessä, että “*hajoo pää tohon kysymykseen*” (h1). Useimmat haastateltavista eivät halunneet antaa tarkkaa määritelmää, ja vain harvoilla oli selkeä suhtautuminen käsitteeseen.

En mä oikein tiedä, uskonks mä semmoseen sanaan. En oikein pysty sitä oikein määrittelemään, mitä se vois tarkoittaa. Mä oon ehkä lakannut käyttämästä sitä. (h4)

Kaksi haastateltavaa antoi ”virallisen määritelmän”, tosin vain toinen heistä uskoi, että siinä pitäytyminen on helppoa:

Kuinka määrittelisit objektiivisuuden journalismissa?

Niin siihen voi antaa semmosia hyvin akateemisia ja teoreettisiakin määritelmiä, mut mä sanoisin että pohjimmiltaan se on kyllä aika helppo asia. Että mitä tapahtuu todella. Et jos on eettisesti sillä tavalla rehellinen, että ei todellakaan pyri värittämään niinku mihinkään suuntaan asioita eikä oo kenenkään puolella, vaan pyrkimyksenä on kertoa mahdollisimman selkeästi ja tarkasti ja oikein painotuksin, että mitä on tapahtunut, mitkä on osapuolet, mitkä on seuraukset, mistä on kysymys, niin silloin voi päästä niinku aika lähelle objektiivisuutta. (h5)

Eikö se ole virallisesti ja puhtaasti määriteltynä niin, että se on henkilökohtaisista näkökohdista riippumatonta ja puolueetonta ja tasapuolista, yleispätevää raportointia. Jos journalismista puhutaan. Täähän se niinkun virallinen määritelmä on, enkä mä sitä haluis, enkä pystyiskään sitä uudella tavalla määrittelemään. (h6)

Jotkut haastateltavista päätyivät antamaan ristiriitaisia määritelmiä objektiivisuudesta, tai ikään kuin vaihtamaan mielipidettä kesken haastattelun, mikä kuvastaa määrittelyn monimutkaisuutta:

Et jos on tämmönen merkittävä, isompi tapahtuma katastrofi tai muuta ja selvästi nähdään, et mitä on tapahtunu ja kuka on kärsivä osapuoli. Et jos se on ihan mustavalkonen tilanne, niin siihen on turha ujuttaa mitään niin sanottua objektiivisuutta. Et alkaa selittää, et miks näin on kenties tehty. (Myöhemmin:) Tietysti mitä mustavalkoisempi tilanne on, niin sitä helpompi on olla sitten objektiivinen. – – Tarkotan vaan sitä, et jos on ihan tämmönen niinkun selvä keissi, niin – tai joku tuota nälänhätä tai nälänhädästä johtuva sota tai kriisi – niin kyllähän se pystytään objektiivisesti sitten määrittelemään tai kertomaan, että se johtuu huonosta hallinnosta – oli sitten sotilashallinto – ja korruptiosta, ja mikä johtaa sotaan. (h7)

Kiinnostavampaa ensikädeltä tapahtuvan kieltämisen tai hyväksymisen sijaan on se, millaisin sanoin ja näkökulmin haastateltavat lähestyvät objektiivisuutta. Käyn seuraavaksi läpi näitä lähestymistapoja.

6.2.1. Kaukainen päämäärä

Yhdestä asiasta kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä: täydellistä objektiivisuutta ei voi saavuttaa. Näin on todettu myös akateemisessa maailmassa (ks. esim. McQuail 1992), ja tähän on päädytty aiemmissa suomalaistutkimuksissa, joissa on haastateltu ulkomaantoimittajia (Hara 2002). Sen sijaan siitä, tulisiko objektiivisuuteen silti pyrkiä, haastateltavat eivät päässeet yksimielisyyteen. Joidenkin haastateltavien mukaan objektiivisuuden tulisi olla monimutkaisuudestaan huolimatta maali, jonne suunnata – vaikka sitä ei voi koskaan saavuttaa:

Totta kai pitää pyrkiä objektiivisuuteen. Pitää pyrkiä monipuolisuuteen. – – Suurena päämääränä pitää olla se objektiivisuus. Tie sinne saattaa olla aika monipolvinen. (h3)

Täysin objektiivista journalismia ei musta ole. Mutta siihen pitää silti pyrkiä. (h5)

Pyrkimisen retoriikka nousi esille usein, Eräs haasteltava myönsi tiedostavansa, että objektiivisuuteen tulisi pyrkiä, mutta käytännössä näin ei hänen kohdallaan tapahdu. Hänen mukaansa objektiivinen journalismi on “omantunnon kysymys”, ja ”se saattaa joskus tietysti unohtua” (h7). Tällainen puhetapa tekee objektiivisuudesta tavoittamattoman ideaalin, etäisen kulta-aarteen sateenkaaren päässä. Se elää vain kuvitelmissa, mutta se suuntaa ja muokkaa journalismia.

Objektiivisuuden periaate siis tiedostetaan, mutta se on myös saatettu hylätä. On tärkeää huomioda, että vaikka haastateltavat olisivatkin hylänneet objektiivisuuden idean – kuten aiemmin mainittu haastateltava, joka on ”*ehkä lakannut käyttämästä sitä*” (h4) – he eivät välttämättä ole hylänneet tasapuolisuutta ja puolueettomuutta:

Hyvä journalismi välittää oikeita ja olennaisia tietoja paikkansapitävästi, rehellisesti, monipuolisesti ja puolueettomasti. Tällainen ehkä vähän pitkä määritelmä kuvaa paremmin hyvää journalismia kuin sana objektiivisuus. Objektiivisuus on mun mielestä hieman hankala käsite. Mä mieluummin määrittelen hyvää journalismia vähän toisella tavalla. (h2)

Tässäkin esimerkissä näkyvä hyvän journalismin ideaali nousi toistuvasti esille haastatteluaineistossa. Monille toimittajille – ja tutkijoille – objektiivisuuden ja totuuden tavoittelu on hyvän journalismin mitta (ks. esim. Kieran 1998, 34; Cutter 1999, 1). Mielenkiintoista on se, että osa haastateltavista ei määritellyt objektiivisuuden kuuluvan hyvään journalismiin, osa piti sitä olennaisena:

Vastaus kysymykseen, just, että ei se täydellinen objektiivisuus kyl ihan mahdollista oo. Jos on semmonen ohjenuora ja siihen pyritään, niin kyllä siinä saadaan aikaan varsin hyvää journalismia. (h5)

Objektiivisuuteen liittyy myös totuuden tavoittelun käsite. Essentialistisen näkemyksen mukaan journalismi on “totuuden kerrontaa”, kuten lääketiede on terveyden edistämistä ja lakitiede oikeuden tavoittelua (Belsey 1998, 9). Allanin ja Zelizerin (2004, 50) mukaan totuuden kertomisen auktoriteetti nojaa läsnäoloon ja moraaliseen velvollisuuteen todistaa tapahtumia. Totuuden käsite on kuitenkin häilyvä, ja tuo eteen uusia ongelmia.

6.2.2. Todellisuuden heijastelun ongelmat

Journalistisen totuuden peruskysymys on se, onko olemassa ”totuutta”? Liikaa totuuden filosofiaan uppoutumatta voidaan sanoa, kuten Belsey ja Chadwick (1992, 10) kirjoittavat, että ”totuus on loputon ja saumaton”. Kysymys todellisuuden heijastelun ongelmasta nousi esille haastateltavien puheessa. Osa haastateltavista päätyi pohtimaan todellisuuden ja journalistisen totuuden ristiriitaista filosofiaa:

*Se on oikeastaan vähän tällainen filosofinen ongelma: mitä on todellisuus?
Objektiivisuuden käsitteessä lähdetään kai siitä, että on olemassa joku näkemys todellisuudesta, joka on ehdottoman tosi. Tavallaan sille varmaan vasta-argumentti on se, että on olemassa monia mahdollisia näkemyksiä todellisuuteen, ja kaikki ne tavallaan on tosia. Jossain kohtaa ne todellisuudet liippaa toisiaan, ja se on se mikä sitten ehkä ajatellaan jonkinlaiseks objektiiviseks totuudeks. (h2)*

Selvä tendenssi totuudesta puhuttaessa oli se, että haastateltavat eivät uskoneet sen saavuttamiseen täydellisesti journalismissa. Monet puhuivatkin totuudesta ja todellisuudesta ikään kuin lainausmerkeissä:

Semmonen kirkasotsainen idealismi, että mä kerron koko totuuden, on vähän niinku ampuis itseään jalkaan. (h3)

Keskustelu totuudesta nostaa esille yhteiskunnan sosiaalisen järjestyksen: kenen määritelmä todellisuudesta muodostuu totuudeksi? (ks. esim. Allan 2004, 46). Osa objektiivisuuden kritikoista pitääkin puolueettomuutta mahdottomuutena, koska journalismi heijastelee ja vahvistaa valtaapitävien agenda. Journalismilla nähdään olevan vahva, mutta piilevä propagandafunktio³⁴ (Boyd-Barrett 2004, 25; McQuail 2000, 323). Fiske (1989, 194) nimittää objektiivisuutta ”auktoriteetin valepuvuksi”. Totuuden ja historian määrittely on valtaa, ja näitä määrittelyjä toisinnetaan journalismissa. Tämä kysymys nousi esille myös haastattelu-aineistosta:

³⁴ Herman ja Chomsky (1994) ovat journalismin propagandamallin uranuurtajia. Heidän mukaansa joukkoviestintä toimii valtaapitävien palveluksessa. Toimittajat uskottelevat itselleen työskentelevänsä objektiivisesti, mutta todellisuudessa ”järjestelmän” sisäänrakennetut rajoitteet estävät aitojen valintojen ja poikkeuksellisten näkökulmien etsimisen ja käyttämisen.

Jos palataan tähän objektiivisuuteen, niin onko objektiivisuus ylipäättään mahdollista journalismissa?

Mmm... Eihän se koskaan. Se jos siihen ... Siihen varmasti pyritään, mutta kuka sen määrittelee, et mikä on objektiivista. No tietysti historia, jossain määrin historia. Näissä kriiseissä se voittanut osapuoli kirjoittaa sen historian. Ei täydelliseen objektiivisuuteen voi koskaan päästä. (h7)

Otsikot on jo kärjistyksiä jutun sisällöstä, ja jutun sisältökin on jo niin kärjistettyä siitä todellisuudesta, ainoastaan pieni palanen, että, et ne on todellisuutta. Mutta ei tietenkään sen... Kaikkien otsikoiden, juttujen kuvien ja otsikoiden ulkopuolelle jää sitten vielä hyvin paljon muuta, mitä nyt ei voi valitettavasti yhes lehtijutussa kertoo ja sit tietysti pitää tehdä toinen lehtijuttu. Ne on vaan palasia todellisuudesta, ja sit kun sen todellisuudenkin voi nähdä niin monesta näkökulmasta, et se on hyvin vaikee kysymys. (h1)

Totuus on siis näkökulmakysymys. Edgarin (1992, 120) mukaan uutisraportti määrittelee tietyn tapahtuman merkityksen, tosin tämä merkitys ei ole lopullinen. "Journalismi ei voi olla objektiivista", hän kirjoittaa, "koska se edellyttäisi, että tapahtumasta on olemassa rikkomaton tulkinta ennen kuin siitä uutisoidaan". Tällaiseen pohdintaan päätyi myös osa haastateltavista:

Se on niinku todellisuuden rekonstruoimista tää meidän työ, ja se tapahtuu täysin subjektiivisesti. Ei semmosta objektiivisuutta oikein ole. Jotain lukumääriä voi tietysti olla, tarkkoja. Jotain, josta on vain yksi näkemys, "X määrä ihmisiä kuoli jossakin". Se on tavallaan se lähin, tää tulee lähimmäs sitä objektiivisuuden määritelmää, ehkä joku tollanen. Kaikki muu on mun mielestä subjektiivista. Meidän työhän on tiivistämistä, ei me voida kertoa kaikkee, me tiivistetään sitä todellisuutta. (h4).

Esimerkiksi Harcup (2004, 60–61) vetää rajan puolueettomuuden (eli neutraalin raportoinnin) ja objektiivisuuden (todenmukaisten tietojen raportoinnin) välille. Hän pitää "naiivina empirisminä oletusta siitä, että jossakin 'tuolla ulkona' on diskurssista riippumaton totuus, joka vain odottaa löytymistään". Journalismi on siis totuuden tulkintaa – subjektiivista sellaista.

6.2.3. Journalismin subjektiivisuus

Toimittajan jatkuvat subjektiiviset päätökset siitä, ketä haastatella, mitä lainauksia käyttää ja mitkä kuvat jättää pois vaikuttavat uutistyyliin jatkuvasti. Siksi täydelliseen totuuteen ja puolueettomuuteen on mahdotonta päästä (Cutter 1999, 1, McNair 1999, 36). Kuten jo yllä nähtiin, osa haastateltavista oli samaa mieltä siitä, että toimitusprosessin subjektiivisuus vaikuttaa sisällön objektiivisuuteen:

Onko täydellistä objektiivisuutta olemassa?

Ei, koska se on ihan selvä juttu, että sitä toimittajan omat arvot ja asenteet väkisin jollain tavoin näkyy siinä. (h6)

Tällaiseen rajanvetoon subjektiivisten arvojen ja objektiivisen totuuden välillä on päätyttyä moni. Objektiivisuus, puolueettomuus ja tasapainoisuus edellyttävät, että toimittajat voisivat astua tapahtumien, yhteiskunnan ja ulkoisten vaikuttimien ulkopuolelle (ks. esim. Schudson 1978, McQuail 2000, Frost 2000). Tämä on Watsonin (2003, 113) mukaan mahdotonta, sillä se edellyttäisi poistumista omasta ruumiista ja luopumista “elämänmittaisesta oman itsen projektista”. Seib (2002, 8) pitääkin objektiivisuutta illuusiona, koska journalistisia valintoja ei tehdä “moraalisessa tyhjiössä”.

Eräs haastateltava päätyi kiehtovasti – tosin epävarmasti – pohtimaan sitä, voisiko oman subjektiivisuuden paljastaminen johtaa objektiiviseen lopputulokseen:

Mä sanoisin, et mä yritän ajatella asioita tasapuolisesti. Tosin siellä on monta kertaa ainakin repparikeikoilla mukana omaa tulkintaa, ja tulkinnathan saattaa tietenkin olla väärää. Mut siellon sellasta subjektiivisuutta, et kuinka itse on asian kokenut ja yrittää kuvitella rehellisesti – tai ei yritä kuvitella vaan ajattelee rehellisesti – niin, että se olisi myöskin tavallaan objektivinen havainto, et yrittää siirtää sen, mikä mulle on ollu subjektiivinen kokemus, niin sitten myöskin jakaa sen muille. Mutta et onks se sitten objektiivisuutta, en mä tiedä. (h1)

Paljastamalla oman subjektiivisuutensa ja journalistiset lähtökohtansa toimittaja voisi antaa yleisön määritellä sen, kuinka tapahtumiin ja asioihin tulee suhtautua. Toimittaja ikään kuin ojentaa oman subjektiivisen kokemuksensa avoimesti luettavaksi tai katsottavaksi ja jättää näin johtopäätöksen vastaanottajan harteille. Palaan tähän keskusteluun vielä myöhemmin kappaleessa 6.4.3.

6.2.4. Ideaalin ja käytännön ristiriita

Heinonen (1996) esittää mielenkiintoisia syitä siihen, miksi objektiivisuuden ideaali ja käytäntö eivät välttämättä kohtaa jokapäiväisessä työssä. Ensimmäiseksi syyksi hän tarjoaa ulkooppimisselityksen, jonka mukaan länsimaiset toimittajat ovat oppineet roolin ihanteet sosiaalistumisen yhteydessä. Tämä voidaan nähdä myös haastatteluaineistossa: myös ne toimittajat, jotka eivät allekirjoita objektiivisuuden ideaalia, tiedostavat, että siihen tulisi pyrkiä. Toiseksi, ihanteet ovat Heinosen mukaan itsepuolustusta: ne puolustavat ammattikunnan paikkaa yhteiskunnassa osoittamalla, että toimittajat kykenevät oman työnsä ”laaduntarkkailuun”. Tähän liittyy myös Heinosen kolmas kohta, huoneentauluselitys: ihanteet nostetaan esille juhlapuheissa ja ammattia puolustellessa, mutta arjessa ne unohtuvat. Myös tämä seikka voidaan nähdä aineistossa: osa haastateltavista viittasi objektiivisuuden ”viralliseen määritelmään”, mutta käytännön työssä he käyttävät mieluummin muita kriteereitä.

Neljäntenä syynä on Heinosen mukaan vapaudettomuus: toimittajat haluaisivat työskennellä ihanteiden mukaan, mutta esimiehet ja toimitushierarkia rajoittavat heitä liikaa. Tähän liittyy kilpailustrateginen selitys, joka edellyttää tuotteen myymistä ihanteista huolimatta. Yksi haastateltavista viittasi lyhyesti tähän ongelmaan:

Mutta kun tietysti meillä, tietysti kaupallisilla tiedotusvälineillä on se suuri haaste, että meidän täytyy ostaa katsojien mielenkiinto. Silloin täytyy miettiä, mitkä niistä objektiivisuuden argumenteista on semmosia, jotka jaksaa kiinnostaa. (h3)

Näihin seikkoihin viittaa myös McQuail (1992, 187–188), joka esittää, että useat eri tekijät – taloudelliset, organisatoriset, tekniset ja poliittiset – vaikuttavat objektiivisuuteen ja uutistyöhön. Viimeisenä selityksenä ideaalin ja käytännön ristiriitaan Heinonen mainitsee toimittajien kriittisyyden ammattitautina: omaa työtä arvioidaan kriittisesti, vaikka syytä ei aina olisikaan (Heinonen 1996, 99–102). Tällainen tendenssi nousi esille myös haastatteluissa. Omia työkäytäntöjä kuvailtiin väljästi pyöritellen, usein kolmannessa persoonassa, joskus ristiriitaisia vastauksia antaen. Tämä saattaa johtua siitä, haastateltavat pelkäsivät omien mielipiteidensä ja työtapojensa ”rikkovan” perinteiset käytännöt harjoittaa journalismia. Tällainen tendenssi näkyi erityisesti puhuttaessa tunteista ja puolueettomuudesta.

6.3. Tunteet ja puolueettomuus

Sitoutuneen journalismin keskiössä on kaksi debattia: Ensinnäkin, saavatko toimittajat tuntea myötätuntoa ja kiintymystä sodan uhreja kohtaan. Toiseksi, kuinka nämä tunteet saavat vaikuttaa sota- ja konfliktiuutisoinnin sisältöön ja puolueettomuuteen.

Kysyttäessä millaisia tunteita haastateltavilla on sodan uhreja kohtaan useimmat mainitsivat myötätunnon ja empatian – erityisesti, jos uhrin olivat lapsia (yksi haastateltava lisäsi listaan vanhuksia ja naisia). Tämä johtunee uhrin viattomuuden määrittelystä ja sen monimutkaisuudesta (josta keskusteltiin kappaleessa 2.2.2). Lapsia kohtaan on varmasti helpointa tuntea myötätuntoa, koska he harvoin osallistuvat sodankäyntiin aktiivisesti (lapsisotilaista lukuunottamatta). He ovat ”puhtaita” uhreja. Aikuiset sen sijaan ovat vastuussa omista teoistaan, ja he ovat itsekin aiemmin voineet syyllistyä julmuuksiin.

Uhrin herättämiksi tunteiksi mainittiin myötätunnon lisäksi sääli ja sodanvastaisuus sekä ”viha järjestelmää kohtaan” (h7). Yksi haastateltavista mietti, kuinka sukupuoli ja sukupolvi vaikuttavat tunteisiin:

Uhriutumisesta, voin kuvitella, että tollaset vanhakantaiset, ehkä yleläiset, ehkä miehillä on tyypillisempää kieltää semmonen emotionaalisempi taso, vois kuvitella.
(h3)

Muut eivät lähteneet pohtimaan toimittajien ammatillisen suuntautumisen, sukupuolen tai iän vaikutusta. Keskeiseksi pohdinnan aiheeksi nousi se, saako toimittaja käyttäytyä ja tuntea kuin ”tavallinen” ihminen.

6.3.1. Inhimillinen tekijä

Niin kutsuttu inhimillinen tekijä nousi usein esille haastatteluaineistosta: toimittajat saavat tuntea, koska hekin ovat vain ihmisiä. Tunteeton tarkkailu on kylmää teeskentelyä:

Kyllähän toimittajatkin ovat ihmisiä, toivottavasti ainakin ovat ennen kaikkea ihmisiä.
Tottakai vääryyden ja kärsimysten ja hädän näkeminen herättää surua ja vihaa ja pettymystä ja monia muita tunteita. Eihän se ole helppoa koskaan nähdä kärsiviä ihmisiä. (h2)

Jos joku suhtautuu siihen sillee, että, et ”senkus itket siinä, mut itke kuitenkin kameralle”, jos joku näin ajattelee, se on kyllä teeskentelyä. Kyllä meistä kaikki varmaan sisällään tuntee sitä myötäsuraa, jollain tapaa. (h1)

Inhimillinen tekijä nousee usein esille keskustelussa journalismin etiikasta kriisitilanteissa. Eason Jordan, CNN:n varajohtaja 1990-luvulla, on todennut, että toimittajatkin saavat tuntea myötätuntoa – tietyllä varauksella: ”Niin kauan kuin toimittaja pysyttelee tosiasioissa ja on tasapuolinen, hänen sallittakoon tuntea myötätuntoa”³⁵ (lainattu teoksessa Watson 2003, 186). Myötätunnon ja muiden tunteiden näyttämistä ulospäin ei pidetä itsestään selvänä. Myötäsuraa tunnetaan ”sisällä”, ja omien tunteiden salliminen vaatii uskallusta:

Entä pitäisikö toimittajien tuntea sympatiaa ja myötätuntoa uhreja kohtaan?

Joo-o, tietysti ihan siis sama linja kuin että pitääks uhreista puhua tai ymmärtää tai seurata niitä. Totta kai, siis mehän ollaan ihmisiä, eikä meidän pidä sitä peittää, eikä me voida uskottavasti kertoa asioista, jos ei me tunneta itse, jos ei me uskalleta tuntea. (h3)

Yhden näkemyksen mukaan toimittajan ensisijainen velvollisuus on toimia inhimillisesti, ja esimerkiksi auttaa uhreja tarvittaessa (ks. esim. Smolkin 2006, Bell 1996), vastapuoli sen sijaan pitää toimittajien ensisijaisena velvollisuutena asioiden ulkopuolista tarkkailua. Yksi haastateltavista pohti mielenkiintoisesti toimittajan asemaa verrattuna ”normaaliin” ihmiseen. Hän muisteli, kuinka hänen Irakissa kohtaamansa amerikkalainen bloggaaja ryhtyi auttamaan uhreja amerikkalaisessa sotilassairaalassa:

Mutta tavallinen maallikko niinku hän oli, se impulssi oli se, että meni jotenkin tyynnyttämään tai osoittamaan myötätuntoa. Se oli se luonnollinen ihmisen reaktio, mikä hänellä oli. Toimittajahan ei saa käyttäytyä niin kuin normaali ihminen useinkaan. Kuuluu tähän työhön. Me ollaan havainnoijia ja tiedonhankkijoita, me ei voida samaan aikaan olla normaali-ihmisiä silloin kun me tehdään työtä. (h4)

³⁵ Vuonna 2005 Jordanin kommentti siitä, kuinka amerikkalaiset sotilaat tahallisesti iskivät toimittajia vastaan (“*targeting journalists*”), aiheuttivat poliittisen kohun, ja Jordan erosi virastaan. Jordan perusteli eroa sillä, ettei halunnut CNN:n maineen tahriutuvan, eikä hän ”koskaan tarkoittanut vihjata, että yhdysvaltalaisilla joukoilla olisi ollut pahat tarkoitukset, kun he vahingossa tappoivat toimittajia” (*CNN’s Jordan Resigns Over Iraq Remarks*, 12.2.2005, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A17462-2005Feb11.html>).

Tämän näkemyksen mukaan toimittajan paras lähestymistapa on etäisyyden pitäminen tapahtumiin ja uhreihin.

6.3.2. Etäisyys ja myötätunto

Ammatillisen etäisyyden ihanne on yleinen kriisialueilla työskentelevien ammattiryhmien joukossa, mukaan lukien avustustyöntekijät, lääkärit ja toimittajat. Ihanteen mukaan tapahtumiin ei voi heittäytyä tunteenomaisesti mukaan, koska silloin itse työn tekeminen vaarantuu. Toimittajien kohdalla kysymys on kuitenkin monimutkaisempi, sillä työnkuva sota- ja kriisialueilla ei ole yksiselitteinen: onko toimittaja tarkkailija, osallistuja vai osapuoli?

Haastateltavat eivät päässeet yksimielisyyteen siitä, kuinka omia tunteita tulisi käsitellä. Osa sanoi, että vaikka tunteet saattavatkin nousta pintaan, ne täytyy käsitellä ammattimaisesti:

Totta kai niihin suhtautuu sillai ammatillisesti, että kun on nyt vaan sitten ryhdistäydyttävä ja kerrottava. Ei pysty ruveta surkuttelemaan tilannetta ja muuta. Totta kai siihen suhtautuu ammatillisesti. (h1)

Toistuva kielikuva oli viileys ja kylmäpäisyys, sanat, joita usein käytetään kuvaamaan etäistä, tarkkailevaa ja objektiivista journalismia:

Semmonen tietty viileä objektiivisuus on aina kyllä hyvä. (h5)

Edellytys täntyyppisten hommien tekemiseen on varmaankin, sen voi tiivistää, et noihin paikkoihin täytyy mennä ihan niinku menis tekeen katugallupia tohon ulos. Ei joudu niinku häkellyksen ja ihmetyksen ja hämmästyksen ja kauhun valtaan siellä. Vaan kylmänrauhallisesti tekee niinkuin ihan mitä tahansa muutakin hommaa. Niin sillon mä luulen, et siitä lopputuloksestakin tulee sellasta lukijaakin kiinnostavaa. – – Ja sit siinä on myös se, että tollasella alueella, tommosissa olosuhteissa toimiminen edellyttää niinku semmosta tiettyä kylmäverisyyttä, mikä on sisäänrakennettu ihmisessä. Joko sä pystyt tekemään sitä tai sitten et. (h4)

Eräs haastateltavista muisteli uransa rankinta tapausta, Beslanin koulukaappausta Etelä-Venäjällä:

Tän Beslanin koulukaappauksen jälkeen kävin haastattelemassa sitten näitä äitejä, jotka oli menettäneet lapsiaan. Ja kun sulla on niinkun toistakymmentä äitiä, jotka kaikki on kokenu tän saman asian, ja he kertoo kokemuksista ja muusta. Se oli kyllä mun, se oli yks raskaimmista työpäivistä, mitä on joutunut tekemään. Et tota, että siinä oli pakko koko ajan koittaa muistuttaa itselleen, että pitää pään kylmänä tavallaan.
(h6)

Nämä toimittajat eivät anna itselleen lupaa näyttää tunteitaan, koska emotionaalinen reagoiminen tekee heistä epäammattimaisen. Tunteet yritetään jopa eliminoida kokonaan pois:

Täytyy sanoa, että – ei voi tota sanoa niinkun, pitää itsekehuna – mutta mä olen yrittänyt niinkun kuolettaa mahdollisimman pitkälle omat tunteeni kun mä olen raportoinut. Ja mä olen siinä omasta mielestäni aika hyvin onnistunut. Jos sä lähdet täysillä tunteeseen empatiaan näitä sun haastateltavia kohtaan, se tavallaan vie sut vähän sivuraiteille siitä mitä sä oot tekemässä. (h6)

Toisaalta, osa haastateltavista esitti viileyden ja kylmyyden negatiivisena metaforana. Ne kovettavat toimittajan ja etäännyttävät hänet eri osapuolista ja uhrien tilanteesta:

Ja aika kylmä, konemainen toimittaja pitää olla, jos väittää, ettei mikään ole koskaan liikauttanut, jos on nähnyt sodan tai muiden kriisien jaloissa olevia ihmisiä. (h2)

Vois sanoa, et mä en oo hyvä semmosessa... viileässä, tarkastelu, asioiden tarkastelussa. Semmosessa seuraamisessa, joka laittais kauemmas nää tuota osapuolet. (h7)

On hyvä huomata, että viileyden kielikuvalla viitataan eri asioihin: asioiden tarkastelutapaan ja toimittajan ominaisuuksiin. Muun muassa Seaton (2006, 188) on pohtinut tunteiden ja etäisyyden välistä dilemmaa. Hänen mukaansa yleisö itse asiassa odottaa toimittajilta jonkintasoista reagointia tunnetasolla: ”Toimittajan oletetaan liikuttuvan (koska hän on kunnan ihminen), mutta piilottavan tunteensa (koska hän myös tekee työtään)”.

Se, kuinka tunteita saa välittää uutisoinnissa, jakoi vastaajat. Osa pitäytyisi – jälleen – viileässä asioiden raportoinnissa, osa esitti, että tunteita saa ja pitää näyttää myös uutisoinnissa:

Voiko sitten tällainen myötätunnon tai sympatian tunteminen vaikuttaa uutisointiin tai reportaasiin, jonka lähetät?

Voi ja saa vaikuttaakin. Kun sä myötäelät sitä uhrin kohtaloa, niin totta kai sä katsot asiaa hänen näkökulmastaan ja koet ja kerrot siitä, miltä tuntuu niinkun astua miinaan. Ja niin musta pitääkin olla. Sitten sen saman asian poliittiset motiivit toisella tasolla pitää tietysti tulla myöskin. (h3)

Omien tunteiden käyttämistä pidettiin myös journalistisena työvälineenä, käyttötavarana, jonka avulla voidaan saada kaikkien toimittajien tavoittelema ”hyvä stoori”. Tunteet eivät kuitenkaan saa ohittaa faktoja:

Ehän sä saa mitään kunnan stooria ihmisestä, jos sä katsot sitä niin kuin täysin muukalaista. Tai ”tos on vaan yks, jolla on käsi poikki tai jalka poikki tai tekee kuolemaa”. Suomessa on kulunut niin pitkä aika viime sodasta, että eihän nuoremmat sukupolvet pysty sitä niin tiedostamaan ja ymmärtämään. (h7)

Toimittajan pitää pystyä myös välittämään tunteita, välittämään haastateltaviensa tunteita, välittämään jonkun tilanteiden tai asioiden herättämiä reaktioita ihmisissä. Ja silloin on tietysti myös kuunneltava tavallaan sitä, mitä tunteita itsessä herää. Ja ne on ihan olennaista käyttötavaraa siinä journalistisessä prosessissa. Ne tuntemukset, mitä itse jossain raportointitilanteessa saa, niitä pitää sitten osata hyödyntää. Niinkuin sanoin aiemmin, mutta et ne ei saa väaristää sitä raportointia siinä mielessä, että omien heränneiden tuntemusten perusteella ei saa jättää jotain asioita kertomatta, ei saa olla huolimaton lähteiden kanssa tai ei saa olla huolimaton tietojen tarkistamisessa, vaan edelleen pitää välittää oikeita ja olennaisia tietoja. (h2)

Kukaan haastateltava ei kyseenalaistanut sitä, etteikö journalismilla saisi pyrkiä herättämään tunteita katsojassa – päinvastoin. Hyvän journalismin odotetaan herättävän tunteita yleisössä. Tämän hyvän journalismin tekotavat vain vaihtelevat: osa luottaa faktojen ja tapahtumien itsensä puhuvan puolestaan, osa sekoittaa tunteita ja faktoja, toiset asettuvat tietoisesti uhrin puolelle.

6.3.3. Puolueettomuuden pohdintaa

Toimittajien tunteiden vaikutus uutisoinnin puolueellisuuteen jakaa niin tutkijat kuin toimittajatkin. Suora kysymys siitä, onko haastateltava asettunut jonkun osapuolen puolelle omassa uutisoinnissaan jakoi mielipiteet. Suurin osa (viisi seitsemästä haastateltavasta) sanoi tietoisesti välttävänsä sitä:

En mä kyllä ole minkään osapuolen puolestapuhuja ollut, enkä toivottavasti tule olemaan. Eikä mulla ole mitään semmosta missiota, että mä ajaisin jotain asiaa. (h5)

Kaksi haastateltavaa sanoi kannattavansa kiintymyksen osoittamista ja uhrin puolelle asettumista (tosin toinen kumosi lausunnollaan aiemman kommenttinsa, jossa sanoi, ettei asetu kenenkään puolelle):

*Mun tehtäväni ei ole asettua kenenkään puolelle, vaan mun tehtävänä on kertoa toisen puolen osa, toisen osapuolen tai toisen. (Myöhemmin:) *Kyl musta voi tunnustaa, ja pitääkin asettua uhrin puolelle. Ja pitää nähdä mitä tällä saadaan aikaan, mitä kuivuus saa aikaan, mitä niinku nälänhätä tai pakkoavioliitot tai mikä tahansa yhteiskunnallispoliittinen painostus, pakko, saa aikaan. Se aika, jolloin tunteettomasti vain raportoitiin, niin se on kyllä kauan sitten ollut. (h3)**

Haastateltavan kommentti osoittaa, kuinka hän pitää etäistä tarkastelujournalismia menneisyyden reliikkinä. Tämä viittaa jo aiemmin keskusteltuun uuden humanitarismin nousuun, siihen, kuinka myötätunto ja ihmisoikeudet ovat nousseet ulkopoliittisiksi ja journalistisiksi diskursseiksi. Haastateltavan mukaan ulkopuolisuuden sijaan työtä tulisi tehdä eläytyen:

Sillä tavalla mielenkiintoinen kysymys, että se kertoo missä mennään. Että tehdäänkö me sydämellä tätä meidän työtä vai tehdäänkö me vaan ulkopuolisen tarkkailijoina.

Mille puolelle itse ikään kuin asetut?

Totta kai mä teen tätä myös sydämellä, mutta yritän pitää myös järjenkin mukana (naurua). Mutta eihän ihmisiä kiinnostaa pelkät faktat, vaan kiinnostaa se, miltä se tuntuu ja näyttää ja tuoksuu ja mitä se on.

Myös toinen kiintymyksen ja sitoutumisen osoittamisen kannattaja kertoi tuovansa omat näkökulmansa esiin – mutta myöntää asetelman osittaisen ongelmallisuuden:

Mulla on tietysti se – jossain määrin hyvä, jossain määrin huono – ominaisuus, et mä aika lailla eläydyn siihen osapuoleen, jota mä näen ja tarkastelen ja josta mä raportoin tai muuta. Niin kyllä mä pyrin tuomaan sen sit esiin. (h7)

Suhtautuminen puolueettomuuteen ei kuitenkaan ole niin selvälinjaista kuin ensikädeltä voisi olettaa. Vaikka viisi haastateltavista sanoikin, etteivät asetu kenenkään puolelle, monet heistä pitivät luonnollisena sitä, että uhrin puoli saa enemmän huomiota. Esimerkiksi suomalaisia ulkomaantoimittajia aiemmin haastatellut Niinivaara (2004, 118) on samaa mieltä sanoen, että viattoman siviilin kuolemassa ja ahdistuksessa on “jotain sekä maantieteelliset rajat ylittävää ja inhimillisesti yhdistävää”. Uhrien kärsimykset ovat sotien vääryyksiä, ja näistä vääryyksistä toimittajien on kerrottava, vaikka se olisikin hankalaa. Haastateltavien mukaan uhrin näkökulmasta uutisoimisessa ei ole mitään moitittavaa, koska se paljastaa sodan seuraukset. Propagandan ja asianajojournalismin puolelle ei kuitenkaan pidä kallistua:

Tiukasti ottaen ei pidä asettua kenenkään puolelle. Mutta totta kai jokaisella jutulla on oma näkökulmansa, joka vaikuttaa myös siihen, miten lukijat sen tekstin vastaanottavat ja ymmärtävät. Ja tietysti varmasti, jos ajatellaan yksittäistä kriisiä tai sotaa, ja siitä raportointia, juttuja tulee eri näkökulmista. Varmasti monet tehty uhrin näkökulmasta. Mikä ei ollenkaan ole paha asia sinänsä, kertoa mitä siitä sodasta seuraa, mitkä ovat sen pahat vaikutukset, miten se vaikuttaa ihmisiin. (h2)

Mut jos sulla on siellä joku hyvin tunteisiin vetoava haastateltava, niin onhan se tietysti selvä, että vaikka se ei niinkun toimittajan tunteisiin välttämättä vetoaisi, voihan olla, että se vetoaa esimerkiksi katsojan tunteisiin. Silloinhan tavallaan, joskushan voi olla jossain, periaatteessa vain toisen osapuolen asiat, mielipiteet ja näkökulmat pääsee selkeämmin esille. Toisaalta täytyy myös sanoa se, että jos sulla on jossain Kambodzassa tai Afganistanissa, haastattele jotain lasta, joka on menettänyt jalkansa miinaräjähdyksessä, kyl mä haluaisin nähdä sen toimittajan, joka ei tavallaan olis tämän pienen vammautuneen lapsen puolella. [] Siitä huolimatta, eihän sekään välttämättä tarkoita sitä, että juttu olis täyttä propagandaa. (h6)

Merkittävä havainto on se, että useimmiten sotauutisoinnissa uhri *on* uutinen. Kuolema ja kärsimys ylittävät uutiskynnyksen – makaaberia kyllä, sitä helpommin, mitä laajamittaisempia ne ovat:

Siinä vaiheessa kun vaikka Srebrenicassa tapahtu näitä niin, siitä uhrien syntymisestä – se oli koko uutinen, että siellä tapetaan huomattava määrä ihmisiä, ja maailma katsoo sivusta. Siinä mielessä uhrin näkökulma saattaa korostua. Musta siinä ei ole tavallaan mitään ongelmaa, koska musta usein se uhrin... Se, että joku konflikti synnyttää uhreja, on usein se itse uutinen. (h5)

Haastatteluaineistosta nousi esille myös pohdinta siitä, kuinka pääsy haastateltavien luokse ja liikkumisen rajoittaminen vaikuttavat saatavilla olevien näkökulmien määrään, vaikka toimittaja periaatteessa yrittäisikin saada kaikkien äänet kuuluviin:

Toimittajat oli Sarajevossa alhaalla montussa ja serbit oli ylhäällä vuorella ja ne sieltä ampu kranaatteja myöskin toimittajia kohti ja sala-ampujat yritti listiä myöskin toimittajia, niin totta kai semmosessa tilanteessa ei tuu ehkä ensimmäisenä mieleen ehkä lähtee sinne hakemaan sitaattia myöskin niiltä serbeiltä, jotka on itteä ampunu. (h1)

Rivien välistä voidaan lukea moraalista närkästystä: joutuessaan itse hyökkäyksen kohteeksi toimittaja ei koe velvollisuudekseen hakea kommenttia vastapuolelta. Samanlaisen reaktion voi aiheuttaa myös kohtuuttoman hädän näkeminen:

Et totta kai mä vastustan yli kaiken sellasta, et vaan mennään johonkin ja puolustellaan jotakin vaan yhestä näkökulmasta. Se ei oo journalismia, se on sitten jotain ihan muuta, asian ajamista ehdottomasti. Mutta myönnän totta kai, että jutuista saattaa tulla sen näkösiä, et jos kerrotaan jostain Kosovon albaaneista – joiden kodit on tuhottu ja osa perheestä tapettu ja loppuperhe on joutunu pakenemaan kärryillä ja ottamaan mukaansa mitä pystyy – jos me kerrotaan vain siitä niin jos se on sitten... nojoo. Mun mielestä se ei oo niiden puolelle asettumista vaan journalismia. (h1)

Tällaisissa tilanteissa toimittaja tyytyy siihen materiaaliin, mitä on saanut. Uhrin tarina on kuitenkin koskettava, miksi laimentaa sitä vastapuolen perusteluilla, joiden saaminen voi olla kiven takana? Esimerkiksi Powerin (2004, 8) mukaan toimittajien tulee raportoida molempien puolien

kärsimyksistä, mutta heidän ei kuitenkaan pidä “omistaa päiväänsä sille, että he etsivät jotakin, joka saattaisi kompensoida tai tasapainottaa eilisen uutisia”. Jälleen uutisoinnin yksipuolisuuden ei tarvitse merkitä sitä, että toimittaja olisi tietoisesti asettunut jonkun osapuolen puolelle – pääpaino on sillä, ”mitä todella tapahtuu” (h5). Toimittajat ovat ikään kuin tapahtumien ja olosuhteiden armoilla: koska pääsyä toiselle lähteelle ei ole, vain yksi näkökulma tulee esiin.

6.3.4. Tasapaino ja tapahtumien suhteellisuus

Hyvästä journalismista puhuttaessa puolueettomuuteen ja objektiivisuuteen lisätään usein tasapaino. Mutta mitä tasapaino tarkoittaa? Onko se yhtä suuren äänen antaminen kaikille osapuolille, vai näkyvyyden suhteuttaminen tapahtumiin? Esimerkiksi Gutman suosittaa suhteuttamista: “Jos tiedät kuka tekee mitä ketäkin kohtaan, sinun täytyy toki antaa heidänkin sanoa sanottavansa, mutta [uhreille ja alistajille] ei tarvitse antaa yhtä paljon aikaa” (lainattu teoksessa Ricchiardi 1993). Yksi haastateltavista oli samaa mieltä suhteellisuuden heijastamisesta journalismissa:

Mä olen itse ollut Beirutin pommituksissa ja niinku todistanu sitä tuhoa ja kuolemaa. Ja mä mielummin niinku teen sen kaks minuuttia siitä, kun että laitan minuutin siitä, ja toinen minuutti, et joku [toinen toimittaja] selostaa Israelin puolella et ”joo mut nää palestiinalaiset piileksii siellä naisten hameenhelmoissa” ja muuta (naurua). (h7)

Osa puolestaan luottaa keskitiehen, siihen, että ajan mittaan uutisointi on tasapainoista ja edustaa kaikkien osapuolten näkemyksiä. Vastuu siirtyy ikään kuin pois toimittajalta, ”tiedon virtaan”:

Täytyy luottaa siihen, että tiedon virrassa ne monipuoliset faktat tulee. Mutta yhdessä ainoassa jutussa sä et useinkaan pysty. Sä et ehdi sanoa mitään, jos sä yrität sanoa kaiken. Sit on vaan tyydyttävä siihen, että reilusti kerrot kertovasi vain jonkun näkökulman. Jonkun osapuolen, jonkun ihmisen, tai vaikka omasi. (h3)

Toimittajat miettivät myös sitä, että jokaisen jutun näkökulma ei voi olla sama, vaan pitkästä sodasta raportoidessa pitää tulla esiin monia näkökulmia. Ja jos yks juttu on tehty uhrin näkökulmasta, niin pitää olla myös muita juttuja, jotka on tehty myös toisesta näkökulmasta. (h2)

Ei sitä pidä viedä niin kirjaimellisesti joka raportissa, niinkun ehkä BBC:llä on ollut tapana, et samassa jutussa pitäisi tulla [molemmat näkökulmat]. Et sithän voi olla erikseen, et joku toinen voi tehdä jutun sitten tai seuraavana päivänä voi tehdä. (h7)

Kaksi haastateltavista sen sijaan uskoi, että kaikkien osapuolten pitää saada äänensä kuuluviin yhtä lailla, ja näkyvyys perustuu toimittajan tietoiseen päätökseen hakea kommentit kaikilta puolilta yhteen ja samaan juttuun:

Että ihan hyvä lähtökohta on suurin piirtein fifty-fifty, et tekee toiselta puolelta ja toiselta puolelta. Et kummaltakin puolelta hyvin, et kaikki yhteiskunnan eri tendenssit ja sävyt tulee esiin ja se tilanteen monimutkaisuus ja sisäiset ristiriidat ja kaikki. (h5)

Jos vain suinkin on mahdollista, aina yritän saada myös vastapuolen haastattelun ja nämä mielipiteet. Se, että kirjoitetaan vain yhdestä näkökulmasta tai toisen osapuolen näkökulmasta, ei se sillä tavalla ole, objektiivista journalismia. Etenkin jos olisi mahdollisuus saada myös sen vastapuolen näkökulmat ja mielipiteet mukaan. (h6)

6.4. Sitoutunut journalismi

Joidenkin näkemysten mukaan journalismi perustuu moraaliseen toimintaan ja toimittajat ovat vastuussa niin uutisointinsa kohteille kuin yleisöllekin. Tämän käsityksen mukaan toimittajien tulee olla aktiivisia toimijoita, jotka yrittävät ratkaista konflikteja ja estää väkivaltaa (Cutter 1999, 2). Esimerkiksi Moeller (1999, 40) esittää, että “todistamisen vastuu ei automaattisesti sulje pois vastuuta toimia” ja Seib (2002, 119) kutsuu ulkopuolisuuteen perustuvaa journalismia vilpilliseksi kysyen ”miksi harjoittaa journalismia, jos sillä ei ole mitään vaikutusta?”. Tällaiset näkökannat ovat sitoutuneen journalismin rakennuspalikoita.

Sitoutuneen journalismin idea ei ollut tuttu haastateltaville, vaikkakin jotkut tekivät valistuneita arvauksia esimerkiksi Tukholman syndrooman suuntaan. Pieni osa toimittajista tiesi etäisesti Martin Bellin, yksi tunsi hänet henkilökohtaisesti. Sitoutuneen journalismin ajatus herätti ristiriitaisia tunteita. Kaksi haastateltavaa hyväksyi idean heti kuultuaan Bellin määritelmän:

Pitää olla niinkun ensisijaisesti kantaaottava se raportointi. Sitten on paljon semmosia sekavia tilanteita, sehän on selvä, mutta täytyyhän jonkun se päätös sitten tehdä.

(Bellin ideasta:) Siinähan se oli kiteytettyinä. Allekirjoitan ton niinkun totaalisesti. (h7)

Mä olen täsmälleen samaa mieltä. Sodan suhteen emme voi olla puolueettomia. Totta kai meidän täytyy olla sen heikomman puolella, sen uhrin puolella. (h3)

Kaksi puolestaan tyrmäsi sen suoralta kädeltä:

No kuulostaa ihan perseeltä suoraan sanottuna. ” Pitää vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen.” Mä en tajua tota ollenkaan. En, en yhtään. Siinä on joku ilmeisesti klikki, mitä mä en vaan tajua. Että tarkoittaako se todellakin sitä, että pitäis, jollain jutulla pitää vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Jos se sitä tarkoittaa, niin musta se on täysin väärin. Ei se oo ainakaan mun tehtävä journalistina. Mä kerron siitä, mitä mä nään ja sen pitäis riittää. (h1)

Se on vähän tollasta nojatuoliteoretisointia. (h4)

Sitoutuneen journalismin suurimpana puutteena pidettiin puolueettomuuden hylkäämistä. Toisaalta se ymmärrettiin poikkeuksellisessa tilanteessa syntyneenä reaktiona.

6.4.1. Puolueellisuuden riskit

Monet ajatusta vastustavista haastateltavista nostivat esille clausewitzilaisen ajatuksen ”sodan sumusta”: sota-aikana tilanteet eivät ole yksiselitteisen selviä, varsinkaan ulkopuolisille. Power (2004, 9) vetää yhteen journalistisen puolueellisuuden riskit:

We can get it badly wrong. We can get it wrong because of language barriers and local ignorance; we can get the facts wrong; we can get the interpretation of the facts wrong; and we can get the implication of the facts wrong. There is so much to get wrong in societies that are not your own.

Näitä riskejä pohtivat myös haastateltavat. Ulkopuolelta sota- tai kriisialueelle tuleva toimittaja ei välttämättä tunne aluetta eikä sen historiaa perinpohjaisesti, ei tunne ihmisiä ja kulttuuria, eikä tiedosta konfliktin paikallisia ulottuvuuksia ja motiiveja. Vaarana ovat siis väärinymmärrykset, väärät tulkinnat ja suoranaiset virheet:

Siinä ottaa toimittaja aikamoisen roolin itselleen, että kuitenkin aina voi tulla virhearvioita. Kaikesta ei aina voi olla niin hirveän hyvin perillä. Jos ottaa sellaisen lähtökohdan, että minä toimittajana tiedän kuka on alistaja ja kuka on uhri, niin aina, niin se on vähän, siinä mielessä vähän epäilyttävä tie. (h5)

Syyllisen ja uhrin vastakkainasettelu nousi esille useissa kommentteissa³⁶. Syyllisiä voi olla vaikea löytää, ja uhrin eivät aina ole viattomia. Sitoutunut journalismi saattaa glorifioida uhrin, joka on itsekin syyllistynyt sotarikoksiin:

Miten me voidaan lähteä määrittämään sitä, että kuka tässä on niinkun syyllinen ja kuka ei? Tietysti on tällaisia aika selkeitä tapauksia, otetaan jotain tällaisia kansanmurhia tai joukomurhia mitä tehdään. Mut se, että mitä siellä on sitten muuta taustalla? Onko se kosto jostakin aikasemmasta vai mitä siellä on? Mä kuitenkin jotenkin henkilökohtaisesti vähän vierastan tota. Et pitäis automaattisesti ottaa, hypätä tämän kovia kokeneen tai kärsineen kelkkaan. (h6)

Siinä saattaa nostaa sen uhrin, joka on kuitenkin ryhtynyt täysin epäeettisiin metodeihin omista toimissaan, tulee nostaneeksi tämän uhrin ikään kuin semmoiseen asemaan, että tulee oikeutetuksi kaikki mahdolliset rikokset mitä se uhri tekee. (h5)

Sitoutuneen journalismin kritiikissä nousi selvästi esille hyvät vastaan pahat -vastakkainajattelu, nimenomaan liian yksinkertaisena polarismina sota- tai kriisitilanteessa:

Kuulostaa hiukan mustavalkoiselta, se että me tullaan ulkopuolelta, kaukaa jostain, me ei olla osa sitä konfliktia, meillä ei ole pienestä pitäen kasvatettu siihen, että ”nää on pahoja ja me ollaan hyviä, ja kaikki mitä täällä on tapahtunu on näiden syytä”. [] Meidän on hirveen vaikea ryhtyä arvottamaan sitä, monimutkaisia konflikteja. (h6)

Mut se on monta kertaa vaan vaikeeta just siinä sotatilanteessa, kun on niin paljon monia eri totuuksia ja monia eri näkökulmia, ja kuinka totuus on kaikkien osapuolten muokattavissa, niin siitä on sillä hetkellä ehkä mahdotonta tehdä sellaista johtopäätöstä, että ketkä ovat hyviä ja ketkä ovat pahoja. (h1)

³⁶ Tämä johtuu varmasti osittain siitä, että haastatteluisissa oli aiemmin puhuttu tunteista uhreja kohtaan ja uhrin asemasta.

Tällaista dualismiahan kritisoi esimerkiksi rauhanjournalismin puolesta puhunut Galtung (ks. kappale 4.2.1.). Hyvät vastaan pahat -narratiivi juontaa juurensa yhdysvaltalaisiin western-elokuviin ja on sittemmin siirtynyt journalismiin. On tärkeää huomioida, että kun uutiset kehystetään dramaattisiksi tarinoiksi, ne samalla implisiittisesti asettuvat tukemaan yhteiskunnassa vallitsevia normeja ja arvoja (Pedelty 1995, 181–182; Soloski [1989]1999, 312). Suomalaistoimittajien vastentahtoinen suhtautuminen metaforaan johtunee nimenomaan (amerikkalaistyypisistä) asioita yksinkertaistavasta ja leimaavasta retoriikasta.

Mielenkiintoista kyllä, tätä hyvät vastaan pahat -retoriikkaa käytettiin myös puolustamaan sitoutunutta journalismia:

Jos me kerrotaan, millaista jälkeä Israelin pommitus on saanut aikaan Gazassa tai millasta jälkeä itsemurhapommittaja Tel Avivissa tai Jerusalemissa, ja millasta tuskaa on aiheuttanut – totta kai se kääntyy näitä pahoja vastaan sitten. (h7)

Eräs haastateltavista vei hyvät vs. pahat -vertailun kauemmas ottamalla mukaan raamatullisia kielikuvia:

Jossain jos syttyy joku uus sota, ja siellä on moniakkin eri taistelevia osapuolia, niin tsemppiä vaan sille toimittajalle, joka siitä tekee kolmen minuutin teeveejuttuunsa jonkun niinkun syväanalyysin, että ”koettakaa hyvät suomalaiskatsojat ymmärtää, että nämä ovat roistoja ja nämä ovat enkeleitä”. Se on aika vaarallista. Se on aika vaarallista toimittajalle. Tai sit joku Ruanda, niin toki toinen osapuoli kärsi paljon enemmän kuin toinen, mutta voiko joku toimittaja nyt sitten niinkun – joka on tehnyt sellaisen jutun, että toiset olivat enkeleitä ja toiset paholaisia, tyystin näin – niin voiko hän mielellään liittää sen juttunsa cv:hen ja hakea uutta työpaikkaa, epäilen. (h1)

Tällaisia vertauksia on käytetty journalismissa paljon erityisen julmista konflikteista puhuttaessa. Esimerkiksi YK-komentaja Roméo Dallaire käytti raamatullista kielikuvaa nimetessään Ruandasta kertovan kirjansa otsakkeella ”*Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda*”. Kun normaalit tapahtumia kuvailevat adjektiivit eivät enää riitä, siirrytään metaforien puolelle. Tilanteen poikkeuksellinen julmuus voi sallia myös puolueettomuuden venyttämisen.

6.4.2. Poikkeuksellisen tilanteen ehdot

Moeller (1999, 137–138) argumentoi, että koska toimittajatkin ovat vain ihmisiä – kuten aiemmin esitettiin – he saattavat asettua uhrin puolelle parantaakseen heidän asemaansa (mikä on sitoutuneen journalismin perusidea). Poikkeukselliset olosuhteet ja tapahtumat vaikuttavat ihmisiin vääjäämättä:

They are the ones choking on the smell of death, gagging at the sight of toddlers who “lay sliced in half”. They can try and disassociate themselves from what they are witnessing – if only to get through the day – but the horrors pursue them. So they become activists. As with famine reporting, objectivity in the face of rape, torture and mass murder is not possible (Moeller 1999, 137–138).

Tarpeeksi poikkeukselliset tapahtumat voivat saada toimittajan siis asettumaan uhrien puolelle ja ajamaan heidän asiaansa, kuten BBC:n toimittaja Fergal Keane kirjoitti Ruandan kansanmurhan jälkeen: “Kaikki meistä olivat nähneet tappamista aiemminkin, mutta Ruandassa astuimme paikkaan, jossa kaikki aiemmat kokemukset kuolemasta ja konflikteista kalpenivat merkityksettömiksi. Objektiiviseen arviointiin ja rationaaliseen vertailuun perustuva objektiivisuus ei merkinnyt mitään” (Keane 1994, T4)³⁷. Osa haastateltavista ymmärsi – tosin varauksella – kiintymyksen uhreja kohtaan ja halun tehdä jotain asian hyväksi poikkeuksellisessa tilanteessa, Bellin tapauksessa Bosnian sodassa:

Se kiintymys siihen ympäristöön oli ihan toista luokkaa kun se oikeastaan oli missään muualla, ainakaan näissä nykyisissä sodissa. Ymmärrän toltta pohjalta sen niinku Martin Bellin ajatuksen. Siellähän monilla heräs tarve auttaa, tarve auttaa lapsia pois ja täntyyppistä. Mut ei siitä voi tehdä mitään kiintymyksen journalismia, jota pystys soveltamaan joka paikkaan, tai jota kaikkien pitäis jotenkin soveltaa. Totta kai jos munkin juttuja lukee, niin ne on sodanvastaisia, mut ei mul mitään tendenssiä siinä takana ole. (h4)

Se on ihan ymmärrettävää, jos ajatellaan sitä, että on täysin vastustuskyvyttömiä siviilejä, vaikka oli Srebrenicassa ja Ruandassa, jotka joutuu aivan mielettömän aggression kohteeksi, joukkomurhan kohteeksi. Siis tavallisia siviileitä. (h5)

³⁷ Myöhemmin Keane arvioi journalistisia arvojaan uudelleen ja hylkäsi uhrin puolelle asettumisen: “I don’t believe journalists should be attached to anyone or anything. – – I’m weary of heart on the sleeve journalism” (teoksessa Lloyd 2004, 20).

Raportointi Bosniasta pyrki juuri uhrien aseman parantamiseen ja poliittiseen vaikuttamiseen. Tämä vie meidät CNN-vaikutuksen pohdintaan.

6.4.3. CNN-vaikutus ja sitoutuminen

Kuten aiemmin on todettu, sitoutunut journalismi edellyttää uskoa CNN-vaikutukseen. Osa haastatelluista ymmärsi halun vaikuttaa asioihin Bosnian sodan aikana. Yksi käytti jopa Bosnian sodan ajalta tuttua ”*something must be done*” -fraasia:

[Bell] oli siellä mun mielestä hyvä toimittaja. Sama kun toi Christiane Amanpour, koska eihän jenkit ois loppujen lopuksi alkaneet pommittaa serbien asemia, ellei nää Amanpourin jutut CNN:llä näistä kranaatti-iskuista Sarajevon torille, jossa kuoli hirveästi ihmisiä, ellei ne olisi Clintonin Valkoisessa talossa havahduttaneet. Paine oli niin kova, ”nyt pitää tehdä jotain”, et tuolla media vihdoinkin aiheutti, varmasti liian myöhään. Varmasti Martin Bellin jutut osaltaan BBC:lle. (h7)

Siis se on kyllä ymmärrettävää, että siinä tapauksessa just uhrin näkökulman korostaminen vois johtaa sellaseen paikalliseen puuttumiseen, et saatais se tilanne niinku poikki. Ja tää Bellin näkemys on tässä suhteessa täysin ymmärrettävä. (h5)

Bellin näkemyksiä siis ymmärrettiin kontekstiin sidottuna, silti suurin osa haastatelluista suhtautui ajatukseen skeptisesti. Uusia keinoja yleisön mielenkiinnon ylläpitämiseen kuitenkin tarvitaan, kuten keskustelu myötätuntoväsymyksestä (jota käsiteltiin kappaleessa 2.3.3) osoittaa. Kaksi haastateltavista päätyi pohtimaan sitä, kuinka sotien ja kärsimysten jatkuva vyöry saa yleisön turtumaan, ja toimittajan velvollisuus välittää tietoa vaikeutuu:

Sehän on ikuinen debatti, et kuinka paljon väkivaltaa voidaan näyttää uutisissa, kuolleita ihmisiä, kuolleita lapsia, mihin aikaan, ja missä vaiheessa sit turtuu ja vaihtaa kanavaa. Liittyy enemmän tohon katastrofiapuun, et miten saadaan ihmiset hereille, et ihmisiä kuolee hirveesti, että tehkää jotain, auttakaa. (h7)

Eihän ihmiset oikeasti halua lukea inhottavista asioista. – – Pitää tehdä ihan hirvesti duunia, että saa ne kiinnostuun siitä sodasta vielä jotenkin. Tai et se koskettaa niitä. (h4)

Yleisöön halutaan siis vaikuttaa, tai ainakin heitä halutaan koskettaa. Motiivit voivat olla kaupallisia tai puhtaasti toimittajan vastuusta kumpuavia. Juttuja ei tehdä vain jonnekin ”etteriin” tai kalankääreeksi, vaan yleisö on toimittajien mielessä jatkuvasti.

Tilanteen poikkeuksellisuudesta huolimatta osa haastateltavista jättäisi lopullisen päätöksenteon katsojille, kuulijoille tai lukijoille, ikään kuin vastuun siirtona. Yleisö saisi siten punnita tapahtumien merkitystä ja uhrien kohtaloa, ja päättää kuinka suhtautua niihin: ryhtyäkö painostamaan päättäjiä tekoihin, vai kääntäkö vain kanavaa tai sivua.

Mun mielestä me voidaan kertoa siitä tota, epäkohdista ja mitä on tapahtunut, kuitenkin tota sillä tavalla, että aina pyrkii objektiivisuuteen. Ja kuitenkin niin, että sen lopputuloksen määrittely itselleen täytyy jättää katsojalle tai kuulijalle. Ne saa itse päättää, et mikä tässä nyt on. (h6)

Katsoja saa sitten, tai kuuntelija, lukija, itse päättää, mikä on oma johtopäätös, sitä ei tuputeta. Vaikka esitetäänkin analyttisiä johtopäätöksiä, ni ei kuitenkaan tuputeta sitä, et mikä on oikea maailmankuva ja mikä väärä. Semmosta ihmiset ei tuu missään nimessä hyväksymäänkään. (h5)

Lukijan valistuneisuus nousi esille yhtenä nojapuuna. Yksi Bellin ajatuksen kritisoijista luotti yleisön kykyyn lukea uutisia. Asiat puhuvat puolestaan:

Lukijan pitäis tehdä se päätös. Kyllä lukija, väitän, että ainakin keskiverto [lehden] lukija erottaa tosi hyvin oikean väärästä ja mustan valkoisesta. Ja kun sille tarjoaa siivun siitä, että sotaa jossakin Afganistanissa ja Irakissa, jos se nyt on semmonen juttu, jossa käsitellään siviilejä, niin kyllä se tuntee ne oikeenlaiset tunteet. Sillä herää ehkä halu auttaa ja sellanen fiilis, että toi on kauhee toi sota. Ei siinä mulla tartte olla mitään agendaa, kun mä sitä juttua teen. (h4)

”Oikeenlaiset tunteet” -sanapari herättää ajatuksen siitä, että vaikka kirjoittaja ei itse ajaisi tiettyä agendaa, hänellä on ajatus siitä, miten uutista pitäisi tulkita. Sotaa ajatellessa ”oikeenlaisia tunteita” ovat – kuten lainauksesta käy ilmi – halu auttaa, ja sodan kauheuden ymmärtäminen. Voisiko tällaista siis kutsua sodanvastaiseksi piiloagendaksi? Sodanvastaisuuden tematiikka nousi toistuvasti esille aineistosta, kuten esimerkeistä käy ilmi. Tämä heijastelee suomalaisten toimittajien

yleistä mentaliteettia. Sotien toivotaan loppuvan mahdollisimman nopeasti, koska suomalaisilla ei ole sotaikäville maille ominaisia intressejä menestyä ja voittaa.

Yksi haastateltavista ilmoitti tuovansa oman sodanvastaisen agendansa näkyvästi julki. Hän tuki Bellin ajatusta, ja luotti siihen, että yleisö tietää, mihin uskoo ja mihin ei, ja siksi oman mielipiteen esilletuomista ei pitäisi välttää:

Tietysti jotain pitää jättää sitten meidän yleisölle niinku mietittäväks tai ratkaistavaks. Valistunut kansalainen seuraa tietysti montaa mediaa ja tekee sitten omat johtopäätöksensä niiden perusteella ja löytää sieltä ne luottolähteet ja luottotoimittajansa, joita sitten niinkun uskoo enemmän tai vähemmän. (h7)

6.4.4. Epäilyttävä humanitarismi

Uuden humanitarismin tunnusmerkit nousivat esille keskusteluissa. Uudessa humanitarismissahan länsimaisen ulkopolitiikan keskiössä ovat eettiset kysymykset, ihmisoikeudet ja demokratian levittäminen (Hammond 2000). Osa haastateltavista päätyi – ehkä tietämättään – toisintamaan humanitarismin periaatteita:

Jos toimittajalla joku missio pitää olla, kyllä ihmisoikeudet on se oikea missio. Mut sitäkin pitää ajaa sitten sillä tavalla fiksusti, eikä jääräpäisesti ja valikoimattomasti. Koska ihmisoikeuksien ajamisen varjollakin joku voi ajaa jonkin poliittisen ryhmän etuja tai jotain vastaavaa. Pitää aina olla tarkkana. Mun mielestä paras lähtökohta on aika sellainen viileä etäisyys, oli kysymys uhreista tai hyökkääjistä. (h5)

Merkillepantavaa tässä humanitarismin retoriikassa on se, että Bellin ajatuksen kannattajat puhuivat siitä omakohtaisesti, kun taas muut viittasivat siihen etäännyttynä, *toisten* toimittajien tapana toimia. Omaan työhön sitä ei sovelleta varauksetta:

Varmasti on tiettyjä yleisiä periaatteita, joiden takana tulee toimittajan seistä, joita pitää olla valmis puolustamaan, niinku ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia. Meillä länsimaissa demokratiaa ja sananvapautta ja tällaisia asioita. Jos ne ovat uhattuna, sitten kai toimittajan pitää tuntea vastuunsa ja olla niitä puolustamassa. Mutta tavallaan mun mielestä toimittajan pitää pitää erillään uutistyö, ja sitten toinen työ, joka sisältää kommentoivia kirjoituksia ja mielipiteitä. Sen uutistyön pitää mun

mielestä olla puhdasta ja vapaata tällaisista ennakkopäätöksistä, joissa valitaan selkeästi puoli ja lähdetään sen asiaa ajamaan. (h2)

Jälleen kerran nämä haastateltavat tiedostavat oman agendan ajamisen mahdollisuuden, mutta eivät hyväksyisi sitä omalle kohdalleen.

6.5. Sijoittaminen ja puolueettomuus

Halusin myös tutkia, millaisia vaikutuksia joukkoihin sijoittamisella oli toimittajien näkemyksiin objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta.

Viisi haastatelluista oli matkustanut raportoimaan Irakin sodasta paikan päältä kerran (joista kaksi suunnitteli uutta juttumatkaa lähitulevaisuudessa), ja kaksi oli ollut komennuksella Irakissa kolme kertaa maaliskuun 2003 ja huhtikuun 2008 välisenä aikana. Matkat kestivät muutamasta päivästä kuukauteen. Kolme haastateltavaa oli ollut sijoitettuna amerikkalaisiin joukkoihin, muut toimivat itsenäisesti. Sijoitetuista toimittajista yksi oli ollut Kuwaitissa ja Irakissa amerikkalaissotilaiden kanssa maaliskuussa 2003. Toinen saman välineen toimittaja seurasi häntä Irakiin huhtikuussa 2003 ottaen ensimmäisen toimittajan sijoituspaikan. Samainen toimittaja palasi Irakiin kahdesti, joista kerran sijoitettuna huhtikuussa 2008. Kolmas sijoitettu raportoi yhdysvaltalaisesta sotilassairaalaista Bagdadissa huhtikuussa 2007.

Aikaisempi pro gradu -tutkimus suomalaisten toimittajien asenteista sijoitusjärjestelmää kohtaan on osoittanut, että suhtautuminen siihen on kaksijakoista. Osa näkee embedding-järjestelmän positiivisena mahdollisuutena, osa epäilee systeemin toimivuutta (Niinivaara 2004). Myös tämän tutkimuksen haastateltavien mielipiteet noudattivat tätä jakoa. Niin kutsutuista itsenäisistä toimittajista kaksi ilmaisi kritiikkiä embedding-järjestelmää kohtaan sanoen, ettei sen avulla tavoita siviilejä:

Eri asia jos ois ollu amerikkalaisten joukkojen mukana, sit ois nähny vaan sen yhden puolen. En mä ois missään tapauksessa saanu niin paljon tietoa ja haastatteluja ja muuta, kun nyt kun mä olin tavallaan kuitenkin siellä kansan keskuudessa. Päästiin liikkumaan ja tapaamaan pakolaisia ja tuota kaikkia tavallisia ihmisiä. Ja katsomaan, miten se elämä muuten siellä sujuu. (h7)

Esimerkiksi Basrassa, kun mentiin yhtä imaamia moskeijaan haastattelemaan ja kuvaamaan sinne, niin hän sanoi, [] että hän ei olis ottanut meitä vastaan, jos me ois

tultu miehitysjoukkojen mukana. Toki mä en mitenkään vähättele sitä, jos lähetään embedded, siis sehän on taas sitten toinen näkökuma, haastavaa ja tärkeätä journalismia sekin. Mutta kyl mun mielestä niinku paikallisissa tunnoissa pääsee paremmin tavallaan sisään kun menee ilman sitä järjestelyä. (h5)

Tosin molemmat myönsivät, että joukkoihin sijoittaminen saattaa joskus olla ainoa vaihtoehto turvallisuusuhan vuoksi. Itse asiassa suurin osa haastatelluista mainitsi, että toimittajien turvallisuus – tai pikemminkin sen puute – oli suurin ero Irakin sodan kohdalla verrattuna aikaisempiin sotiin.

6.5.1. Rajoittava tekijä

Sodan alkuaikoina Irakiin sijoitetut kaksi toimittajaa kertoivat tiedostaneensa sijoitusjärjestelmän rajoitukset ja tehneensä ne selviksi myös lukijoille. Molempien toimittajien juttumatkoilta tehtyjen artikkeleiden yhteyteen sijoitettiin erilliset, kommentoivat artikkelit (joita pitäisin enemmänkin vastuuvapauslausekkeina), joissa sijoitetut toimittajat tekivät selväksi sen, että raportoivat vain yhdeltä puolelta. Siten prosessi tehtiin näkyväksi lukijalle – mutta samalla vastuu tapahtumien tulkinnasta siirrettiin yleisölle.

Tehtiin jo alussa se päätös, että tää embedded-järjestelmä ei ole ainoa tapa raportoida sota-alueelta. Meillähän oli niinku, sodan aikana raportoitiin, minä olin järjestelmässä mukana, ja oli toimittaja, joka oli yksikseen Irakissa siltä puolelta raportoimassa asioita. Meillä oli kaikissa mahdollisissa naapurimaissa toimittajat myös raportoimassa. Tällä pyrittiin siihen, että... Kaikissa tavoissa oli omat rajoituksensa ja ongelmansa, mikään niistä ei olisi voinut sinänsä toimia ainoana raportointitapana. Pyrittiin siihen, että mahdollisimman monipuolisilla keinoilla saadaan vakuuttava kuva konfliktista. (h2)

Tällainen näkemys on linjassa esimerkiksi Seibin mielipiteisiin (2006, 58). Hän esittää, että sijoitusjärjestelmä edellyttää itsenäisyyden vaihtamista hyvään sijoituspaikkaan ja lähteiden pariin. Hänen mukaansa paras tulos saavutetaan – kuten haastateltava yllä mainitsee – silloin kun viestimet käyttävät sekä sijoitettuja että itsenäisiä toimittajia.

6.5.2. Vaikutus puolueettomuuteen

Toimittajat eivät omien sanojensa mukaan antaneet embedding-järjestelmän vaikuttaa puolueettomuuteensa:

Mä pyrin siihen, että se ei vaikuttanut mun objektiivisuuteen. Kyl mä itse olen aika luottavainen, että pystyin pysymään kuitenkin ulkopuolisena ja suhtautumaan asioihin kriittisesti, enkä asettunut raportoinnissani Yhdysvaltain puolelle. Tietysti se, että koska mä olin siellä joukkojen sisällä, ne mun jutut pääasiassa kertoivat siitä, mitä nämä sotilaat tekevät ja mitä he ajattelevat. Näin ollen se näkökulma oli heidän näkökulmansa. (h2)

Mä kerroin, et mitä mä näin ja kuulin ja haistoin. En mä tavallaan yrittänyt sitten sillä tavalla asettua niiden puolelle, et mä oisin niitten, [yrittänyt] jollain tapaa puolustella niitä tai yrittänyt kauhistella asioita tai muuta. Mä kerroin heidän elämästään, ei se oo mun mielestä niitten puolelle asettautumista. (h1)

Mielenkiintoista kyllä, Luostarisen (2004, 157) mukaan tämä ei aivan pidä paikkaansa. Tutkittuaan sijoitettujen toimittajien kirjoittamia artikkeleita hän toteaa, että toinen toimittajista “ei kuitenkaan näytä täysin välttyneen siltä varsin luonnolliselta seuraukselta, että eläminen joukkojen mukana ja samojen kokemusten jakaminen vaikuttaa”. Kuten olen jo aiemmin todennut, tässä tutkimuksessa luotetaan haastateltavien puheeseen heidän toimiensa todistuksena, ja oman näkemyksensä perusteella toimittajat eivät asettuneet sotilaiden puolelle.

Oman puolueettomuuden tarkkailu johti lähes jatkuvaan oman toiminnan puolueettomuuden pohdintaan ja jopa itsesensuuriin. Sotilaiden puolelle asettumista yritettiin välttää siihen pisteeseen asti, että niin kutsuttuja ”hyviä stooreja” jäi kertomatta:

On asioita, jotka olis voinut olla hyvin jutun aiheita sinänsä ehkä. Ne olis voinut ehkä antaa semmosen vaikutelman, että toimittaja on asettunut Yhdysvaltain puolelle, siks tavallaan ne aiheet jäi tekemättä. Vain sen takia, että siinä tilanteessa tuntui, että se syntyvä vaikutelma ois voinut olla huono. Vaikka se tarina sinänsä olis voinut olla hyvä kerrottavaksi. (h2)

Koetko itse asettuneesi heidän puolellensa?

En. En. En todellakaan. Mut kyl mä mietin sitä tietenkkin, kaiken aikaa. Et sijoitettujen toimittajien klassinen kysymys, et onks sitten liian lempeä niitä kohtaan, kun he sitten tarjoo kumminkin suojan. Esimerkiks niinku suomalaiset, muutkaan toimittajat, eivät kannu siellä aseita vaan on tavallaan, oma turvallisuus on riippuvainen heidän tarjoamistaan palveluista. Et siinä on heille osittain henkensä velkaa. Et tulisko se sit jotenkin salakavalasti, jotenkin alitajuisesti, tulisko se mieleen. Kyl mä sitä mietin, mielestäni se ei vaikuttanu. Journalismiin. (h1)

Haastateltavan mainitsemat ”palvelut” viittaavat suoraan jo aiemmin kappaleessa 3.3.2. mainittuun sotilaiden toimittajille tarjoamaan suojeleukseen, josta toimittaja Chris Ayres kirjoitti samankaltaisin sanankääntein: ”Mahdollisuuteni välttää kuolema itsemurhapommituksessa oli suorassa yhteydessä merijalkaväen kykyyn tappa vihollisia” (teoksessa Mangan 2003, 7). Toimittajat olivat siis ”henkensä velkaa” sotilaille.

Sodan myöhempinä aikoina sijoitettu toimittaja ei pitänyt kokemustaan ”kovin erikoisena”. Hän mainitsikin, että koska koko juttumatkan tarkoituksena oli raportoida yhdysvaltalaisen sotilaiden näkökohdista, ei niinkään itse sodasta, puolueettomuudesta ei tullut ongelmaa.

Ei se sillä tavalla poikennut mun mielestä millään tavalla, miten täällä vois toimia. Samat eettiset säännöt. – – Eihän sinne mitään tuomitsevia juttuja lähdetä alun alkaenkaan tekemään. (h4)

6.5.3. Kansalliset intressit

Kansallisuuden vaikutus puolueettomuuteen nousi esiin haastatteluissa. Lindroosin (2008) mukaan suomalaisilla toimittajilla on harvoin ”omat intressit pelissä” ulkomaan asioista raportoitaessa muun muassa siirtomaahistorian puutteesta johtuen. Hän esittää, että kriisiuutisointi voisi tämän vuoksi olla objektiivisempää verrattuna muihin maihin. Toisaalta Lindroos pohtii, voisiko suomalaisen median ”uutisnälkä” esimerkiksi Irakista olla vähäisempi kuin niissä maissa, joilla on joukkoja mukana taisteluissa. Williams (1994, 155–156) pyörittelee samankaltaisia kysymyksiä: kun toimittajan oma valtio osallistuu sotaan, kuvaan ilmestyy ”uskollisuuden ristiriita” (*clash of allegiance*) toimittajan työn ja hänen kansalaisvelvollisuksiensa välillä. Williamsin mukaan kansalaisvelvollisuudet useimmiten voittavat – jos yhteiskunnan olemassaolo on uhattuna, journalismista tulee luontevasti sotatoimien jatke ja totuudenmukaisen raportoinnin ihanne murtuu.

Sijoitetut toimittajat pohtivat, olisivatko he suhtautuneet sotilaisiin puolueellisemmin, jos he olisivat olleet samaa kansallisuutta:

Kuinka läheiseksi tunsit itsesi näihin sotilaisiin?

En juuri ollenkaan, täytyy sanoa. Mä en oikein pitänyt heistä (naurua). – – En mä mielestäni tullut kenenkään kanssa läheiseksi. Enkä samastunut heidän toimiinsa millään tapaa.

Luuletko, että siihen vaikutti se, että olitte eri kansallisuutta?

No kyllä varmasti vaikutti, tuo onkin asia, jota en tullut miettineeksi. Oishan se varmasti ollut erilaista, jos olisin ollut Yhdysvaltain kansalainen, ja ollut samassa tilanteessa. Kyllähän tietysti toisesta maasta tulevan toimittajan on helpompi pysyä ulkopuolisena. (h2)

Mä aattelin, että mitä jos Suomessa syttyis sota ja Suomen hallitus päättäis samanlaisesta järjestelmästä ja siellä ois sijoitettuna, et kuinka se ois sitten toisenlaista. Mä yritin sitten taas ymmärtää myöskin niitä amerikkalaisia kollegoita, jotka sitten meni tavallaan siihen retkuun ja sit koko liiallista puolueellisuutta amerikkalaisten sotilaiden puolesta. Varmaan se ois sitten ihan toisenlainen juttu, jos ois tuolla Suomen armeijan mukana tuolla sotatilanteessa, en tiedä. Se on, se jää ainoastaan hypoteettiseksi pohdinnaksi. Toivottavasti.

Päädytkö jonkinlaiseen lopputulokseen, kun mietit, miten se vaikuttaisi nimenomaan itseesi?

Niin, että jos oisin suomalaisten mukana?

Niin.

No, kyl mä pitäisin varmaan ihan samalla tavalla mielessä, yrittäsin pitää tavallaan itseni skarppina siinä, että ei asettuis niitten, millään tapaa niitten puolelle, vaan yrittäis edelleenkin kertoa niistä mielenkiintoisista asioista, mitä näkee ja kokee siellä. Se on vaan journalistisia peruskriteerejä . Mmm. Mä luulen. Se on ammattitaitoa. Pysyy, pystyy pitämään tavallaan päänsä siinä koossa. (h1)

Puolueellisuus johtuu Boyd-Barretin (2004, 26, 29) mukaan juuri kansallisuudesta: länsimaisilla toimittajilla on taipumus raportoida asioista länsimaisesta näkökulmasta länsimainen yleisö mielessään. Toimittajat saattavat muovata uutisointiaan “konfliktin toisen osapuolen päämäärien, ideologian ja näkökulmien mukaan” tietoisesti tai huomaamattaan. Joidenkin arvioiden mukaan

sotautisointi on lähtökohtaisestikin vääristynyttä ja taipuvaista isänmaallisuuteen (Seib, 2006, 31–32).

Kiinnostavana sivulauseena voidaan mainita suhtautuminen rauhanturvaajiin. Eräs haastateltava nosti esille sen, kuinka kaukana kriisialueella suomalaisten keskuuteen tulee hakeuduttua helposti:

No tietysti jos oot kaukana Afganistanissa ja siellä on suomalaisia, joiden kanssa sä pystyt juttelemaan asiasta kuin asiasta, niin ollaankin kuitenkin samanlaisesta viitekehystä lähtöisin, niin on se tavallaan silloin helpompaa. Jos he kertovat ongelmistaan ja muusta. Ja yleensä kuitenkin tahtoo olla niin, että ollaan jossain kaukana ulkomailla, ne on kuitenkin lähimpiä suomalaisia. (h6)

On tärkeää muistaa, että suomalaissotilaat ulkomailla ovat useimmiten rauhanturvaajia, joita pidetään yleisesti puolueettomina kriisin osapuolina:

Rauhanturvaajat on ikään kuin puolueettomia. Sun ei niinkun tartte ruveta miettimään sitä, että pidätkö mä nyt liikaa jonkun toisen puolta tässä asiassa. Et sä katsot vaan liian yksilmäisesti tätä konfliktia. Et rauhanturvaajat, ne on sillä tavalla osassa, tai ovat osa konfliktia, mut he ovat tää puolueeton osa, et sen takia voi olla helpompi suhtautua myönteisemmin heidän tekemisiin. Ainakin näin alitajuntaisesti. (h6)

Yksi sijoitetuista toimittajista oli sitä mieltä, että sotilaiden kanssa ei pidä yrittää kaveerata, olivat he sitten mitä kansallisuutta tahansa (kuten suomalaisia rauhanturvaajia):

Hehän on vieraita ihmisiä, ei heihin halua tutustua. Ne on jutun kohteita. Niiltä haluaa jotain tiettyjä asioita, ei siihen kuulu tällöinen normaali tutustuminen tunteiden tasolla. – – Ei sitä voi hämärtää sillä tavalla, että mä meen yhtäkkiä istumaan iltaa niiden kanssa, jolloin he ei tavallisina ihmisinä välttämättä tiedä, et hankkiiks toimittaja tietoja vai ei. (h4)

Tämä vie meidät toimittajien tunteisiin sotilaita kohtaan. Ovatko ne sallittuja, ja saavatko ne vaikuttaa uutisointiin?

6.5.4. Tunteet sotilaita kohtaan

Kaikki kolme sijoitettua toimittajaa sanoivat, että he eivät tunteneet kiintymystä tai samastumista yksittäisiä amerikkalaisssotilaita kohtaan – ennemminkin tunteet kallistuivat kriittiselle puolelle.

Osa haastateltavista yritti ymmärtää heitä, silti pysytellä erillään heistä:

Mä yritin ymmärtää niitä sotilaita tavallaan ihmisinä, ihmisyksilöinä, ja kuinka ne oli sitten valintansa tehny. Ne ei sitä sota tietenkään alottanu. Et mä yritin ymmärtää niitä. Mua kiinnosti kauheesti, et miks ne oli sitten lähteny sotaan. (h1)

Joku voi ajatella, että sotilaat on sotilaita, sota on sota, ratsuväki raakaa ja miehiä haavoittuu ja muuta. Mutta usein kun katselee nuoria miehiä tuolla, haavoittuneita sairaalassa, niin en mä ainakaan ajattele, et se kuuluu työnkuvaan. Et jos on sotilas, niin näin saattaa käydä. Sitä yrittää aina asettua senkin henkilön asemaan ja miettiä, et silloin perhe ja miks se on on välttämättä halukkaasti mennyt sinne sotaan? (h7)

Haastateltavat kuitenkin tunsivat myötätuntoa sotilaita kohtaan *kokonaisuutena*. Heidät nähtiin joukkona, joiden on pakko lähteä sotaan omien olosuhteidensa ja yhteiskunnallisen asemansa vuoksi. Sijoitetut toimittajat – ja osa itsenäistä toimittajista – olivat sitä mieltä, että myös sotilaat voivat olla uhreja:

Kyllähän se nyt niin, nopeastihan tällaisissa tilanteissa kohtaa sen todellisuuden, et sotilaat joutuu kuitenkin paikkoihin, mistä poliitikot on tehny tyhmiä päätöksiä. Afganistan ja Irak on molemmat hyviä esimerkkejä siitä. Ne tekee sitä työtä, mistä niille maksetaan palkkaa, ja se on tosi paskaa hommaa. Irakissa ne on ollu tosi ikävissä tilanteissa, et on liian vähän miehiä ja liian huonot varusteet. Täysin mahdoton tehtävä. Kyllähän se, ehkä siitä syntyy jonkinlaista myötätuntoa. (h4)

Onhan ne sillä tavalla uhreja. Ne yrittää parantaa omaa sosioekonomista asemaansa kotona, ja sen takia antavat ajastaan tän, ja joutuvat alistumaan niille ehdoille, joilla siellä toimitaan. Eihän niillä useinkaan ole mitään ideologista motivaatiota. (h3)

Sotilaiden näkeminen uhreina tarjoaa mahdollisuuden ajatusleikkiin: Voidaanko sotilaita pitää uhreina Bellin määritelmän mukaan? Ja voisiko tämä toimittajien tuntema myötätunto johtaa

sitoutuneeseen journalismiin, joka pyrkii parantamaan sotilaiden asemaa? Yksi haastatelluista kritisoikin Bellin teoriaa rajoittuneisuudesta:

Miksei sotilaat muka ole sodan uhreja? Jos ajatellaan esimerkiksi keskiverto-amerikkalaissotilasta. – – Ne menee sinne armeijaan tavallaan amerikkalaisen järjestelmän uhrina, koska niillä ei ollu mitään muuta vaihtoehtoa. Se on tarttunut siihen oljenkortaan, joka sille on siinä värväystoimistossa tarjottu. Ja sit se heitetään sinne Irakiin täysin mahdottomaan sotaan, jossa se räjähtää kappaleiks tai menettää jalkansa tai kätensä. Mut tän Bellin teorian mukaan se ei olis uhri. Toi uhrin käsite on tosi kapea tossa. Sodassa voi olla muitakin uhreja kuin siviilit. Entäs rauhanturvaajat?
(h4)

Tässä yhteydessä on kuitenkin tärkeää huomioida, että tällainen tulkinta venyttää Bellin alkuperäistä ideaa. Bell muun muassa tukee interventioita, jotka auttavat ”heikkoja vahvoja vastaan, aseettomia aseellisia vastaan” (Bell 1996, 133). Sodassahan sotilaat ovat aseistettuja, joten Bellin alkuperäinen ajatus ei viittaa heihin. Bell (1996, 18) myös kirjoittaa, sangen mielenkiintoisesti, että sympatia sotilaita kohtaan voi auttaa toimittajia, koska ”oikeat” sotilaat tuntevat ”aitoa ja asiantuntevaa inhoa sotaa kohtaan”.

Siltikin, jos sotilas voidaan mieltää ”järjestelmän” uhriksi, minkä seurauksena heidän henkensä on vaarassa heistä itsestään riippumattomista syistä, voivatko toimittajat asettua heidän puolelleen uutisoinnissaan ja yrittää parantaa heidän tilannettaan? Näin teki jo esimerkiksi sotajournalistien ”isä” William Howard Russell Krimin sodan aikana huomattessaan, kuinka huonosti brittisotilaita kohdeltiin ja kuinka kömpelösti sotaa johdettiin (Knightley 2003, 5–6).³⁸

Suomalaisten toimittajien ja amerikkalaissotilaiden välillä tällaista puolelle asettumista ei tämän tutkimuksen perusteella tapahtunut; sanoivathan sijoitetut haastellut, että järjestelmä ei vaikuttanut heidän puolueettomuuteensa. On toki huomioitava, että suomalaistoimittajan mahdollisuus (ja sen vuoksi myös motivaatio) ylipäättään vaikuttaa toisen maan sotilaiden olosuhteisiin on olematon. Kiinnostavaa olisikin tietää – kuten yksi haastateltavista aiemmin pohti (ks. kappale 6.5.3) – kuinka suomalaistoimittajat uutisoisivat suomalaissotilaiden tilasta, jos kokisivat heidät sodan tai ”järjestelmän” uhreiksi.

³⁸ Russell pohti esimiehensä kanssa käymässään kirjeenvaihdossa, tulisiko hänen kertoa sotilaiden huonoista elinoloista lainkaan: ”Am I to tell these things, or hold my tongue?” Esimies kehotti häntä raportoimaan epäkohdista senkin uhalla, että kansan suosio sotaa kohtaan romahtaisi. Uutisointi johti lopulta brittihallituksen eroon (Knightley 2003, 6).

7. Yhteenvetoa ja pohdintaa

Kiehtovaa haastateltavien vastauksissa oli se, kuinka reaktiot sitoutuneeseen journalismiin heijastelivat osin toimittajien suhtautumista objektiivisuuteen. Osa niistä toimittajista, jotka olivat hylänneet objektiivisuuden, otti Bellin idean avosylin vastaan, kun taas ne, jotka olivat sitoutuneet objektiivisuuden ideaaliin, pitivät Bellin ajatuksia kyseenalaisena. Mutta suoranaisestä korrelaatiosta ei voida puhua, sillä joukossa oli myös haastateltavia, jotka pitivät molempia hieman epämääräisinä ja haastateltavia, jotka ymmärsivät molempia, vaikka eivät niitä omassa työssään käyttäisi. Yhteenvetona voidaan esittää, että haastateltavat arvottavat objektiivisuutta ja kiintymystä omien eettisten arvojensa ja journalististen tottumustensa mukaan.

Objektiivisuutta ja sitoutunutta journalismia ei pidä pitää toistensa vastakohtina, vaikka tällainen käsitys on yleinen. Toimittajien omille arvoilla ja asenteille ei tällaisessa tulkinnaassa jää tarpeeksi tilaa, eikä se tekisi oikeutta Bellin teorialle. Molemmat käsitteet kaipaavat siis kipeästi muokkaamista, jotta ne vastaisivat nykyajan toimittajien näkemyksiä ja työn vaatimuksia.

7.1. Tutkimustulosten tiivistystä

Cutter (1999, 1) jakaa sotatoimittajat kolmeen leiriin suhteessa objektiivisuuteen. Ensimmäisessä ryhmässä toimittajat ovat passiivisia ja neutraaleja tarkkailijoita, karpäsiä katossa. He eivät asetu kenenkään puolelle. Toinen ryhmä uskoo, että toimittajat voivat olla sekä objektiivisia että kannustaa toimintaan. Nämä toimittajat eivät näe ristiriitaa näiden kahden puolen välillä. Kolmas ryhmä on hylännyt koko objektiivisuuden ideaalin omassa raportoinnissaan. Tämä voi johtua väliaikaisista ”moraalisista pakotteista” – kuten tapahtui Bosnian sodan aikana – tai uskon loppumisesta objektiivisuuden mahdollisuuteen tykkänään. Haastateltavien lähestymistavat vaihtelivat näiden linjojen mukaan.

Objektiivisuuden määrittely ei ole yksinkertaista, ei tutkijoille eikä toimittajille. Tämän vuoksi suurin osa haastateltavista kieltäytyi määrittelemästä sitä. He olivat samaa mieltä vain yhdestä asiasta: täydellistä objektiivisuutta ei voi koskaan saavuttaa. Se, kuinka objektiivisuuteen tulee suhtautua, jakoi haastateltavien mielipiteet. Osa on hylännyt koko ihanteen: he pitävät journalistista prosessia subjektiivisena, tai objektiivisuutta liian epämääräisenä käsitteenä. Toiset nojaavat vielä objektiivisuuden oppikirjamääritelmään, joka ohjaa hyvää journalismia – vaikka sitä ei voikaan koskaan saavuttaa. Objektiivisuuteen voi kuitenkin pyrkiä, sillä se on edellytys hyvälle journalismille.

Journalismin ja totuuden suhde herätti mielenkiintoisia pohdintoja. Erästä dilemman ratkaisumallia on ehdottanut Partanen (2007, 28). Hän luonnostelee joustavaa journalistisen totuuden määritelmää: toimittajat työskentelevät ”parhaan tässä hetkessä saatavilla olevan totuuden mukaan”. Jos uusia asioita ilmenee, ”totuutta tarkistetaan”. Frost pohtii toimittajan objektiivisuutta samalla linjalla:

The instant a journalist decides he or she has enough information to file a story, objectivity is out of the window; the editing process has begun and subjectivity is in. But that should not mean that impartiality goes out of the window as well, for that would mean the journalist abandoning the search for truth. *There is a world of difference between looking for the truth and expecting to find it. Looking for the truth requires impartiality, reporting requires acknowledging you have failed to find it* (Frost 2000, 38–39, painotus lisätty).

Totuutta – ja objektiivisuutta – voi siis havitella, ja se on Frostin mukaan hyvän journalismin edellytys. Totuutta ei kuitenkaan pidä odottaa löytävänsä. Toimittajat myös tiedostivat oman roolinsa totuuden muokkaajina, sen, kuinka subjektiivisuus vaikuttaa journalistisiin päätöksiin.

Tunteista puhuttaessa haastateltavat listasivat samankaltaisia tunteita uhreja kohtaan: empatiaa, myötätuntoa, surua, vihaa ja sääliä. Suurin osa oli sitä mieltä, että toimittajan on inhimillistä reagoida kärsimykseen tunteenomaisesti, ovathan toimittajatkin vain ihmisiä. Mutta jälleen se, kuinka nämä tunteet tulee välittää uutisoinnissa, jakoi vastaajat. Osan mielestä hyvä toimittaja pysyy etäisenä tarkkailijana, piilottaa tunteensa ja raportoi aivan kuin tekisi työtään missä tahansa muualla. Vähemmistöksi jäänyt toinen puoli puolestaan pitää sallittuna ja tärkeänä tunteiden välittämistä raporteissa.

Samanlainen jakauma oli nähtävissä suhtautumisessa puolueettomuuteen. Itse asiassa samat kaksi toimittajaa, jotka sallivat toimittajan omien tunteiden näyttämisen, antaisivat toimittajien myös asettua uhrin puolelle ja näyttää sen uutisoinnissa. Etäinen tarkastelujournalismi on tämän näkökulman mukaan menneisyyden reliikki. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan asettuisi itse kenenkään puolelle. Käytännön toimitustyössä raja kuitenkin hämärtyy, sillä uhrin näkökulma sai haastateltavien mielestä luonnollisesti enemmän huomiota. Perusteluina mainittiin se, kuinka heidän tunteikkaat tarinansa ja kohtalonsa vetoavat katsojiin, ja kuinka heitä on helpompi päästä haastattelemaan kuin sodan hyökkäävää osapuolta. Uhrin myös *ovat* sodan uutisia, eikä heitä voi puolueellisuudenkaan uhalla sivuuttaa.

Tämä johtaa meidät sitoutuneeseen journalismiin, jonka viisi toimittajaa tyrmäsi, kaksi hyväksyi. Bellin idean kannattajat pitivät inhimillisenä käytöksenä sitä, että toimittajat haluavat vaikuttaa uhrin tilaan – toimittajat eivät voi suhtautua puolueettomasti kuolemaan ja kärsimykseen. Idean vastustajat perustelivat kantaansa sodan epämääräisyydellä. Ulkopuolisena tilanteeseen tai

tapahtumapaikalle saapuva toimittaja ei voi yksiselitteisesti nähdä ja määritellä, ketkä ovat uhreja ja ketkä hyökkääjiä, ja ovatko uhrin ylipäänsä viattomia. Nämä haastateltavat eivät antaisi toimittajalle tuomarin roolia, vaan jättäisivät ratkaisun katsojille. Osa kuitenkin ymmärsi, miksi poikkeukselliset olosuhteet saattavat johtaa toimittajan asettumiseen uhrin puolelle. Uuden humanitarismin tunnusmerkit nousivat esille haastateltavien puheissa: Jos toimittajan täytyy jotakin asiaa ajaa, juuri ihmisoikeudet ja demokratia nähtiin sen arvoisina. Tällainen ”hairahdus” sallittiin, mutta vain jos toimittaja yhä pitää mielipiteensä erossa faktoista.

Haastateltavat suhtautuivat vaihtelevasti sotilaisiin. Sijoitetut toimittajat kielsivät tunteneensa kiintymystä tai myötätuntoa yksittäisiä sotilaita kohtaan; sen sijaan osa heistä – ja osa itsenäisistä toimittajista – tunsivat myötätuntoa sotilaita kohtaan käsitteenä ja ihmisjoukkona, joka edustaa tiettyä sosiaalista luokkaa. Sotilaat nähtiin ”järjestelmän” uhreina. On kuitenkin tärkeää olla vetämättä liian suorita johtopäätöksiä näistä tuloksista. Kuten eräs haastateltava painotti, osa sotilaista on mielellään lähtenyt ”*ramboilemaan*” (h3). Tunteet sotilaita kohtaan eivät kuitenkaan johtaneet sitoutuneeseen journalismiin Bellin tulkinnan mukaan. Vaikka sijoitetut toimittajat sanoivatkin tietoisesti raportoineensa vain sotilaiden näkökulmasta, ja joidenkin mielestä myös sotilaat voivat olla uhreja, kukaan ei tietoisesti asettunut sotilaiden puolelle. Näkökulman rajallisuus – käytännössä raportointi vain sotilaiden puolelta – johtui järjestelmästä, ei toimittajien valinnasta. Mahdolliset tunteet eivät johtaneet tietoiseen puolueellisuuteen, joka olisi pyrkinyt parantamaan sotilaiden tilannetta, joten lopputuloksena ei ollut sitoutunutta journalismia. Tämä saattoi johtua kansallisuudesta, tai yksinkertaisesti siitä, että sotilaat ovat – olosuhteistaan huolimatta – vapaaehtoisesti sotatoimialueella, kun taas uhrin ei ole.

Tumber ja Prentoulis (2003, 228) esittävät että objektiivisuus, puolueettomuus ja journalistinen etäisyys tulisi arvioida uudelleen, koska alalla on tapahtunut ”paradigmaattinen muutos” etäisyydestä osallistumiseen, todentamisesta tunnustamiseen ja objektiivisuudesta subjektiivisuuteen. Tällaista uudenlaista lähestymistä edustaa muun muassa Wardin (1999) ehdottama pragmaattinen objektiivisuus.

7.2. *Uusia tulkintoja objektiivisuudesta ja sitoutumisesta*

Ward (1999, 3–4) esittää objektiivisuuden tulkintaa, joka sallii ”inhimilliset vajavaisuudet”. Hänen mukaansa perinteinen tulkinta objektiivisuudesta on puutteellinen, koska se edellyttää ”absoluuttisia standardeja ja tietoa, joka ei ole riippuvainen näkökannasta”. Hän ehdottaa perinteisen tulkinnan tilalle avoimempaa ”pragmaattisen objektiivisuuden” mallia, joka perustuu kaikkien asioiden tulkinnallisuuteen. Wardin malli ei edellytä irtaantumista omista arvoista ja näkökannoista eikä se

erota objektiivisuutta ja kiintymystä toisistaan. Sen sijaan Ward esittää, että sekä objektiivisuus että sitoutunut journalismi ovat sitoutuneet tiettyihin päämääriin – vaikkakin nuo päämäärät saattavat poiketa toisistaan:

The objective reporter values accurate informing through objectively tested reports. The attached reporter emphasizes reform of society and uses argument and persuasion to prompt action. I believe journalism needs objectivity and attachment. This means that analyses, investigative stories and background features should accompany objective news reports on major issues. Moreover, many stories can combine the techniques of objective and non-objective journalism, e.g., reports may combine the story-telling techniques of feature journalism with the hard facts of objective reporting (emt.).

Ward ehdottaa siis tunteikkaan sitoutumisen ja pidättyväisen objektiivisuuden yhdistelmää, joka tuottaisi ”jykevää, mukaansatempaavaa journalismia” – objektiivisuuden periaatteen kuitenkin ohjatessa uutisoinnin suuntaa. Näin objektiivisuus rajoittaisi halua ajaa tiettyä asiaa ja sitoutuminen nostaisi journalismin pinnallisen tapahtumien käsittelyn yläpuolelle (1999, 8). Myös Seaton (2006, 260) painottaa tunteen merkitystä hyvässä journalismissa: se ohjaa asioiden ymmärtämistä olemalla ”uskollinen tapahtumien erikoisuuteelle”. Seaton osoittaa tunteen ja etäisyyden välisen paradoksin: ”Toisaalta journalismi pyrkii vaikuttamaan tunteisiin, ja osittain onnistuu siinä; toisaalta, ’korkeatasoisempi’ journalismi ylpeilee kiihkottomalla asioiden tarkkailulla” (2006, 230).

Osa haastateltavista päätyi Wardin ja Seatonin kaltaiselle kannalle: toimittajan tunteenomainen reagointi ei ole ristiriidassa objektiivisuuden ideaalin kanssa:

Mun mielestä hyvä journalismi välittää paitsi tietoa myös tunteita. Ja siinä mielessä jonkinasteinen myötäeläminen on tavallaan välttämätöntä, jotta pystyy tekemään hyviä juttuja. Mutta se, että jos suhtautuu empaattisesti johonkin ihmiseen tai tilanteeseen mitä kuvaa, se ei tietysti tarkoita sitä, että luopuu niistä muista kriteereistä. – Jos pyrkii myötäelämällä välittämään jutussa myös tunteita, ei se tarkoita sitä, että faktoja käsiteltäisiin jotenkin löysemmin. Faktojen suhteen pitää olla yhtä tiukat standardit ja vaatimukset. (h2)

Objektiivisuuteen tähtäävään raamiin, siihen istuu oikein hyvin vähän semmonen empaattinenkin näkökulma. Kunhan sen pitää sellaisissa rajoissa, ettei se ole mitään semmoista pateettista kyynelehtimistä tai sitten jonkun osapuolen mieleöntä puffaamista. Kyl mä näkisin, et tää toimii tavallaan vähän samaa tarkoitusta, hyvän journalismin palveluksessa, [] objektiivisuus ja empaattinenkin ote. (h5)

Jälleen pintaan nousee hyvän journalismin ideaali. Hyvä journalismi välittää tietoa, mutta ei puffaa. Hyvä journalismi herättää tunteita, mutta ei tunteile.

Sitoutuneen journalismin tiedostavuus ja myötätuntoisuus voitaisiin siis yhdistää objektiiviseen faktajournalismiin. Käytännössä tämä voisi esimerkiksi Powerin (2004, 9–10) mukaan tarkoittaa kiehtovia kuvauksia ja mukaansatempaavaa kerrontaa osapuolten välisestä konfliktista. Jos tilanteen monimutkaisuus ja hämmentävyys saadaan välitettyä katsojille ja lukijoille, he voivat itse päättää, kuinka asiaan tulee suhtautua. Manoff (1998) painottaa, että journalismi ei saa jämähtää jäykäksi artefaktiksi, joka nojaa vain perinteisiin objektiivisuuden ja etäisen tarkkailun ihanteisiin. Sen sijaan journalismin tulisi kehittyä tavaksi ymmärtää eri osapuolia ja estää tulevia konflikteja. Tämän saavuttamiseksi sekä journalismin ”toimintatason” (kuinka toimitustyötä käytännössä tehdään) että ”paradigmaattisen tason” (miten työtä tulisi tehdä) on muutettava ja kehityttävä³⁹. Sitoutuneen journalismin ajatusta ei siis tulisi hylätä kokonaan, koska se tarjoaa mahdollisuuden täydentää perinteistä objektiivista journalismia.

8. Keskustelua

Tutkimuksen tulokset houkuttelevat useisiin jatkotutkimuksiin. Tämä työ on vain raapaissut ulkomaantoimittajien eettisten ratkaisujen ja ihanteiden pintaa. Kokonaiskuvan saamiseksi ulkomaantoimittajien toimintatavoista tarvittaisiin myös osallistuvaa havainnointia kentältä ja sisältöanalyysia journalistisista teksteistä. Jo useasti mainittu kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisi se, toimisivatko sijoitetut suomalaistoimittajat toisella tavalla, jos sotilaat olisivat suomalaisia. Koska Suomi ei ole (kaikeksi onneksi) aktiivisesti osallisena sodissa tai konflikteissa, tällaista tutkimusta ei päästä tekemään. Suomalaisten rauhanturvaajien kanssa työskennelleiden toimittajien haastatteleminen voisi avartaa kuvaa jonkin verran. On jälleen muistettava, että rauhanturvaajien asema sotatilanteessa on eri kuin sotilaiden: he ovat – tai ainakin heidän pitäisi olla – puolueettomia tarkkailijoita, joten heidän puolelleen asettumista ei todennäköisesti pidettäisi yhtä kyseenalaisena kuin sodan aktiivisen osapuolen sympatisoimista.

³⁹ Manoff (1998) listaa kaksitoista potentiaalista roolia, joiden avulla journalismi voi edesauttaa konfliktinratkaisua: olemalla kommunikaatioväylä osapuolten välillä, valaisemalla tilanteen monimutkaisuuden eri osapuolille, rakentamalla luottamusta osapuolten välille, poistamalla ennakkoluuloja, analysoimalla konfliktia sen ymmärtämiseksi, paljastamalla osapuolille niiden samankaltaisuuden ja inhimillisyyden, paljastamalla eri osapuolten intressit, antamalla mahdollisuuden tunteenpurkauksiin, kannustamalla vallan tasapainoista jakamista, kehystämällä ja määrittelemällä konfliktia sen käsiteltävyyden parantamiseksi, antamalla osapuolille mahdollisuuden päästä yhteisymmärrykseen kasvojaan menettämättä, ja lopulta, tarjoamalla ideoita ja neuvotteluväyliä.

Vertailututkimukset suomalaisten ja esimerkiksi brittiläisten ja amerikkalaisten toimittajien välillä avartaisivat näkemyksiä kansallisuuden ja objektiivisuuden merkityksestä journalismissa. Kuinka sotaa käyvien maiden toimittajat raportoivat konflikteista verrattuna suomalaisiin toimittajiin? Onko niin kutsutun puolueettoman maan edustajien helpompi – tai vaikeampi – saada haastatteluja ja lähestyä kohteita, olivat he sitten sotilaita tai siviilejä? Kuinka sijoittamisen kesto tai kokemusten vaarallisuus vaikuttavat puolueettomuuteen tai uutisoinnin sävyihin, entä toimittajan omat asenteet sodankäyntiä kohtaan ennen sota-alueelle lähtemistä? Kuten aiemmin jo mainittiin, suomalaiselle journalismille sodanvastaisuus on luontevaa, koska suomalaisilla ei ole nykysodissa kansallisia intressejä tai siirtomaavallan taakkaa.

Myös uuden humanitarismin ajatus askarruttaa. Sitä pidettiin tyypillisenä tendenssinä 1990-luvun kansainvälisessä politiikassa, mutta voidaanko sitä soveltaa nykypäivään? 2000-luvun journalismille ominaisiksi muutoksiksi mainitaan usein poliittisen painopisteen siirtymistä kylmän sodan kauhun tasapainosta WTC-iskujen ja sitä seuranneen terrorismidiskurssin aiheuttamaan pelkoon ja epävarmuuteen. Yhdysvalloissa modernismille tyypillinen kansallinen intressi siirtyi jälleen ulkopoliittikan keskiöön, ja monet muutkin valtiot nostivat kuvitteelliset suojamuurit – ainakin väliaikaisesti – ylös terrorismin pelossa. Kansainvälisen terrorismin diskurssi haastoi ihmisoikeuksien diskurssin. Tämä on nähtävissä monissa maissa – etupäässä Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa – terroristi-iskujen jälkeen säädettyjen pidätys- ja poikkeuslakien perusteella. Terrorismidiskurssin vaikutusta suomalaiseen journalismiin olisi mielenkiintoista tutkia – onko se ohittanut humanitarismin, vai elävätkö ne kenties rinta rinnan? Esimerkiksi suomalaisten viestinten uutisointia Guantánamon vankileireistä tai Abu Ghraibin vankilakidutuksista voisi tutkia tältä kannalta – molemmissa ”paha” terrorismi törmäsi ”hyvään” ihmisoikeuksien periaatteeseen.

Tutkimus onkin herättänyt monia kutkuttavia kysymyksiä, joihin tässä työssä ei voitu vastata. On tärkeää myös palata siihen, millaisia vastauksia haastattelut antoivat tutkimuskysymyksiini. Ensinnäkin objektiivisuutta on vaikea määritellä, eikä sitä voida koskaan täysin saavuttaa – tämä lienee sängen yllätyksetön tulos useimmille asiaan perehtyneille tutkijoille ja toimittajille. Kiinnostavaa oli huomata, kuinka eri mieltä ulkomaantoimittajat olivat objektiivisuuden tärkeydestä työssään. Tämä avarsi myös omaa ajattelutapaani: jos pitkän linjan ulkomaantoimittajat yhä pohtivat näitä kysymyksiä, minunkaan ei tarvitse jämähtää yhteen ajattelutapaan omassa työssäni.

Myötätunnon ja puolueellisuuden salliminen ja niiden ilmaiseminen jakoi haastateltavien mielipiteet. Kaksi toimittajaa hyväksyi Bellin ajatuksen sitoutuneesta journalismista varauksetta ja jopa iloisina siitä, että heidän ajattelutapansa voidaan lukea jonkin käsitteen alle. Suurin osa hylkäsi Bellin idean, mutta sen perusteita myös ymmärrettiin. Ajatuskokeeni perusteella sotilaisiin teoriaa

ei tämän tutkimuksen perusteella voi ulottaa, mutta jatkotutkimuksen aihetta asian pohdinta tarjoaa. Lopulta, vaikka suhtautuminen sekä objektiivisuuteen että sitoutuneeseen journalismiin oli ajoittain epämääräistä ja epäilevää, kumpaakaan ajatusta ei nähdäkseni tule hylätä, sillä molemmat antavat toimittajille keinon puntaroida ja perustella oman työnsä eettisiä päätöksiä. Kuten edellisessä kappaleessa esitettiin, molempia tulee kehittää, enemmän yhdessä kuin erikseen.

Pro gradun tekeminen antoi henkilökohtaisesti paljon ajattelemisen aihetta, niin teorian osalta kuin haastatteluiden tekemisen yhteydessä. Lukiessani aihetta käsittelevää kirjallisuutta löysin yhä uusia näkökulmia ja kiehtovia teorioita objektiivisuudesta, puolueettomuudesta ja tunteiden käsittelystä journalismissa – jopa siihen pisteeseen asti, että minun oli lähes pakottettava itseni laskemaan kirjat käsistäni ja siirtymään analyysivaiheeseen. Sota- ja kriisiuutisoinnin konkareiden kanssa keskusteleminen puolestaan oli antoisaa ja kiehtovaa, ja haastattelujen aikana keskustelu harhautuikin usein sivupoluille. Tämä onkin yksi työn suurimmista puutteista: punainen lanka tuntui joskus hukkuvan kiinnostavan materiaalin paljouteen. Näin jälkikäteen on helppo sanoa, että tiukempi tutkimuskysymysten rajaus olisi voinut tuottaa tiiviimpiä ja merkityksellisempiä tuloksia. Pohdin monta kertaa sitä, kannattiko esimerkiksi joukkoihin sijoittamista ottaa laisinkaan mukaan analyysiin. Sen sivuuttaminen kuitenkin sotatoimittajien puolueettomuudesta puhuttaessa olisi ollut suuri puute, joten päädyin pitämään keskustelun mukana työssäni. Samanlaisia ajatuskulkuja kävin CNN-vaikutuksen ja journalistisen totuuden pohdinnan kanssa.

Objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta keskusteleminen toimittajien kanssa on loputon suo, enkä lopulta päässyt kovinkaan kuivalle maalle. Ehkä tätä voidaan pitää hyvänäkin tuloksena, sillä lopullisten totuuksien julistaminen kuivettaa keskustelun kuin keskustelun. Useat haastateltavista – ja monet muut pro gradun aiheen kuullessaan – ovat kysyneet minulta, mitä mieltä itse olen: tulisiko toimittajien olla täysin objektiivisiä vai yrittää tietoisesti vaikuttaa tapahtumiin, jos pitävät sitä tarpeellisena? Usein olen maininnut jotakin kultaisesta keskitiestä ja siitä, etteivät vaihtoehdot sulje toisiaan pois. Akateemisen tutkimuksen turvallinen puoli on se, että minun ei tarvitse arvottaa vaihtoehtoja keskenään tai asettua kummankaan näkemyksen puolelle, vaan voin lähestyä niitä ennakkoluulottomasti ja – kaiken tämän jälkeen lienee rohkeata käyttää tätä sanaa – objektiivisesti. Journalistina minun on kuitenkin vielä etsittävä omaa tapaani suhtautua kysymyksiin objektiivisuudesta, puolueettomuudesta ja myötätunnosta journalismissa.

Lähteet

- Allan, S. & Zelizer, B. (2004) *Rules of Engagement: Journalism and War*. Teoksessa Allan, S. & Zelizer, B. (toim.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. Lontoo / New York: Routledge, 3–21.
- Allan, S. (1997) *News and the Public Sphere: Towards a History of Objectivity and Impartiality*. Teoksessa Bromley, M. & O'Malley, T. (toim.) (1997) *A Journalism Reader*. Lontoo: Routledge, 296–329.
- Allan, S. (2004) *News Culture*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Bell, M. (1996) *In Harm's Way. Reflections of a War-Zone Thug*. Lontoo: Penguin Books.
- Bell, M. (1998) *The Journalism of Attachment*. Teoksessa Kieran, M. (toim.) *Media Ethics*. Lontoo: Routledge, 15–22.
- Bell, M. (2003) *Through Gates of Fire: A Journey into World Disorder*. Lontoo: Weidenfeld&Nicolson.
- Belsey, A. & Chadwick, R. (1992) *Ethics and Politics of the Media: The Quest for Quality*. Teoksessa Belsey, A. & Chadwick, R. (toim.) *Ethical Issues in Journalism and the Media*. Lontoo/New York: Routledge, 1–14.
- Belsey, A. (1998) *Journalism and Ethics: Can They Co-exist?* Teoksessa Kieran, M. (toim.) *Media Ethics*. Lontoo: Routledge, 1–14.
- Boyd-Barrett, O. (2004) *Understanding: The Second Casualty*. Teoksessa Allan, S. & Zelizer, B. (toim.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. Lontoo / New York: Routledge, 25–42.
- Brough-Williams, I. (1996) *War Without End?: The Bloody Bosnia Season on Channel Four*. Teoksessa Gow, J., Paterson, R. & Preston, A. (toim.) *Bosnia by Television*. Lontoo: British Film Institute, 19–33.
- Bryman, A. (2004) *Social Research Methods*. Oxford / New York: Oxford University Press.
- Burns, J. (1996) *The Media as Impartial Observers or Protagonists – Conflict Reporting or Conflict Encouragement in Former Yugoslavia*. Teoksessa Gow, J., Paterson, R. & Preston, A. (toim.) *Bosnia by Television*. Lontoo: British Film Institute, 92–100.
- Cameron, J. (1967) *Point of Departure: Experiment in Biography*. Lontoo: Barker.
- Campbell, K. (2001). *Genocide and the Global Village*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cardiff School of Journalism (2003) *Too Close for Comfort? The role of embedded reporting during the 2003 Iraq war*. Media and Cultural Studies: Summary report.
- Carey, J. (2002) *American Journalism on, before, and after September 11*. Teoksessa Zelizer, B. & Allan, S. (toim.) *Journalism after September 11*. Lontoo / New York: Routledge, 71–90.

- Carruthers, S. (2004) Tribalism and Tribulation: Media Constructions of “African Savager” and “Western humanitarianism” in the 1990’s. Teoksessa Allan, S. & Zelizer, B. (toim.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. London / New York: Routledge, 155–173.
- Clausewitz, C. [1832] *On War*. Käännös: Howard, M. & Paret, S. (1993) Lontoo: Everyman’s Library.
- Collins, B. (2002) New Wars and Old Wars? The Lessons of Rwanda. Teoksessa Chandler, D. (toim.) *Rethinking Human Rights: Critical Approaches to International Politics*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 157–175.
- Edgar, A. (1992) Objectivity, Bias and Truth. Teoksessa Belsey, A. & Chadwick, R. (toim.) *Ethical Issues in Journalism and the Media*. Lontoo/New York: Routledge, 112–129.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- Fiske, J. (1989) *Reading the Popular*. Boston /Lontoo / Sydney / Wellington: Unwin Hyman.
- Fox, F. (2002) Conditioning the Right to Humanitarian Aid? Human Rights and the “New Humanitarianism”. Teoksessa Chandler, D. (toim.) *Rethinking Human Rights: Critical Approaches to International Politics*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 19–37.
- Frost, C. (2000) *Media Ethics and Self-Regulation*. Harlow: Pearson Education Ltd.
- Galtung, J. (2000) The Task of Peace Journalism. *Ethical Perspectives*, 7(2–3), 162–164.
- Gans, H. (2003) *Democracy and the News*. Oxford / New York: Oxford University Press.
- Gerbner, G. (1973) Cultural Indicators: The Third Voice. Teoksessa Gerbner, G., Gross, L. & Melody, W. (toim.) *Communications Technology and Social Policy: Understanding the New “Cultural Revolution”*. Lontoo/ New York: Wiley-Interscience, 555–573.
- Glasser, T. (1992) Objectivity and News Bias. Teoksessa Cohen, E. (toim.) *Philosophical Issues in Journalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Gow, J. & Tilsey, J. (1996) The Strategic Imperative for Media Management. Teoksessa Gow, J., Paterson, R. & Preston, A. (toim.) *Bosnia by Television*. Lontoo: British Film Institute, 103–111.
- Gowing, N. (1996) Real-Time TV Coverage from War: Does it Make or Break Government Policy. Teoksessa Gow, J., Paterson, R. & Preston, A. (toim.) *Bosnia by Television*. Lontoo: British Film Institute, 81–91.
- Habermas, J. (1989) *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: Polity Press.
- Hallin, D. (1986) *The “Uncensored War”: The Media and Vietnam*. New York / Oxford: Oxford University Press.
- Hamilton, J. & Jenner, E. (2004) Redefining Foreign Correspondence. *Journalism: Theory, Practise and Criticism*, 5 (3) 301–321.

- Hammond, P. (2000) Reporting “Humanitarian” Warfare: propaganda, moralism and NATO’s Kosovo war. *Journalism Studies*, 1(3), 365–386.
- Hammond, P. (2002) Moral Combat: Advocacy Journalists and the New Humanitarianism, Teoksessa Chandler, D. (toim.). *Rethinking Human Rights: Critical Approaches to International Politics*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 176–195.
- Hammond, P. (2004) Humanizing War: The Balkans and Beyond. Teoksessa Allan, s. & Zelizer, B. (toim.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. Lontoo / New York: Routledge, 174–189.
- Hara, J. (2002) *Journalistit maailman tulkkeina. Ulkomaantoimittajien katse omaan professioonsa*. Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitos.
- Harcup, T. (2004) *Journalism: Principles and Practice*. Lontoo / Thousand Oaks / New Delhi: Sage Publications.
- Hawkins, V. (2002) The Other Side of the CNN Factor: the Media and Conflict. *Journalism Studies*, 3(2), 225–240.
- Heinonen, A. (1996) Ihanteet ja arki – journalistien itsekritiikki. Teoksessa Luostarinen, H., Kivikuru, U. & Ukkola, M. (toim.) *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Helsingin Yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Jyväskylä: Gummerus, 87–104.
- Hemánus, P. & Tervonen, I. (1980) *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki: Otava.
- Herman, E. & Chomsky, N. (1994) *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*. Lontoo: Vintage.
- Herman, E. & Peterson, D. (2002) Morality’s Avenging Angels: the New Humanitarian Crusaders. Teoksessa Chandler, D. (toim.) *Rethinking Human Rights: Critical Approaches to International Politics*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 196–216.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hume, M. (1997) *Whose War is it Anyway? The Dangers of the Journalism of Attachment*. Lontoo: BM InformInc.
- Ignatieff, M. (1999) *The Warrior’s Honor. Ethnic War and the Modern Conscience*. Lontoo: Vintage.
- Kaldor, M. (1999) *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.
- Kaldor, M. (2005) Elaborating the “New War” Thesis. Teoksessa Duyvesten, I. & Ångstrom, J. (toim.) *Rethinking the Nature of War*. Lontoo / New York: Frank Cass, 210–224.

- Keeble, R. (1998) *The Myth of Saddam Hussein: New Militarism and the Propaganda Function of the Human Interest Story*. Teoksessa Kieran, M. (toim.) *Media Ethics*. Lontoo: Routledge, 66–81.
- Keeble, R. (2004) *Information Warfare in an Age of Hyper-Militarism*. Teoksessa Allan, S. & Zelizer, B. (toim.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. Lontoo / New York: Routledge, 43–58.
- Kieran, M. (1998) *Objectivity, Impartiality and Good Journalism*. Teoksessa Kieran, M. (toim.) *Media Ethics*. Lontoo: Routledge, 23–36.
- Knightley, P. (2003) *The First Casualty: The War Correspondent as Hero, Propagandist and Myth-maker from the Crimea to Iraq*. Lontoo: André Deutsch.
- Kunelius, R. (2000) *Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita*. *Tiedotustutkimus*, 23(3), 4–27.
- Lehto, K. (2004) *Millaiset aatteet, arvot ja periaatteet sanomalehtiä ohjaavat?* Teoksessa Pietiläinen, J. (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja*, Tiedotustutkimus, Vammalan kirjapaino oy, 94–101.
- Lippmann, W. (1922) *Public Opinion*. New York: The MacMillan Company.
- Lloyd, J. (2004). *Interview: Martin Bell*. *Prospect Magazine*, February, 18–21.
- Loyd, A. (2000) *My War Gone By, I Miss It So*. Lontoo: Transworld Publishers.
- Luostarinen, H. & Ottosen, R. (2001) *The Media Gulf War and its aftermath*. Teoksessa Nohrstedt, S. & Ottosen, R. (toim.) *Journalism and the New World Order. Gulf War, National News Discourses and Globalization*. Nordicom. Göteborgin yliopisto: Grafikerna Livrena i Kungälv AB, 35–56.
- Luostarinen, H. (2004) *Savuava ase: kaikkien aikojen vedätys*. Teoksessa Pietiläinen, J. (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja*, Tiedotustutkimus, Vammalan kirjapaino oy, 153–160.
- Lynch, J. & McGoldrick, A. (2005) *Peace Journalism*. Stroud: Hawthorn Press.
- Männistö, A. (2004) *Luottamus katosi savuna ilmaan*. Teoksessa Pietiläinen, J. (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja*, Tiedotustutkimus, Vammalan kirjapaino oy, 161–169.
- McLaughlin, G. (2002) *The War Correspondent*. Lontoo: Pluto.
- McNair, B. (1999) *News & Journalism in the U. K.: A Textbook*. Florence: Routledge.
- McQuail, D. (1992) *Media Performance*. Lontoo / Newbury Park / New Delhi: Sage Publications.
- McQuail, D. (2000) *McQuail's Mass Communication Theory*. Lontoo: Sage.
- Moeller, S. (1999) *Compassion Fatigue*. Lontoo / New York: Routledge.

- Morrison, D. & Tumber, H. (1988) *Journalists at War: The Dynamics of News Reporting during the Falklands Conflict*. Lontoo / Newbury Park / Beverly Hills / New Delhi: Sage Publications.
- Niinivaara, S. (2004) *Näkymättömät rintamat. Helsingin Sanomien ulkomaantoimitus ja Irakin sota*. Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitos.
- O'Neill, J. (1992) Journalism in the Market Place. Teoksessa Belsey, A. & Chadwick, R. (toim.) *Ethical Issues in Journalism and the Media*. Lontoo / New York: Routledge, 15–32.
- Oliver, I. (2005) *War and Peace in the Balkans: The Diplomacy of Conflict in the Former Yugoslavia*. Lontoo: I. B. Tauris & Company.
- Partanen, A. (2007) *Totuuden tulkitusajat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä*. Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitos.
- Pedelty, M. (1995) *War Stories. The Culture of Foreign Correspondents*. New York / Lontoo: Routledge.
- Power, S. (2004) Reporting Atrocity. War, Neutrality, and the Danger of Taking Sides. *Harvard International Journal of Press/ Politics*, 9(3), 3–11.
- Preston, A. (1996) Television News and the Bosnian Conflict: Distance, Proximity, Impact. Teoksessa Gow, J., Paterson, R. & Preston, A. (toim.) *Bosnia by Television*. Lontoo: British Film Institute, 112–116.
- Rieff, D. (1995) *Slaughterhouse: Bosnia and the Failure of the West*. New York: Simon and Schuster.
- Robinson, P. (1999) The CNN Effect: Can the News Media Drive Foreign Policy? *Review of International Studies*, 25, 301–309.
- Robinson, P. (2002) *The CNN Effect. The Myth of News, Foreign Policy and Intervention*. Lontoo / New York: Routledge.
- Rosen, J. (2000) Questions and Answers About Public Journalism. *Journalism Studies*, 1(4), 679–683.
- Rosen, J. (2002) September 11 in the Mind of American Journalism. Teoksessa Zelizer, B. & Allan, S. (toim.) *Journalism after September 11*. Lontoo / New York: Routledge, 27–35.
- Schlesinger, P. (1978) *Putting 'Reality' Together. BBC News*. Lontoo: Constable and Company Limited.
- Schudson, M. (1978) *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Schudson, M. (2001) The objectivity norm in American journalism. *Journalism: Theory, Practice and Criticism*, 2(2), 149–170.

- Seaton, J. (2003) Understanding Not Empathy. Teoksessa Thussu, D. & Freedman, D. (toim.) *War and the Media: Reporting Conflict 24/7*. Lontoo: Sage Publications, 45–54.
- Seaton, J. (2006) *Carnage and the Media: The Making and Breaking of News about Violence*. Lontoo: Allen Lane, Penguin Books.
- Seib, P. (2002) *The Global Journalist: News and Conscience in a World of Conflict*. Lanham / Oxford: Rowman & Littlefield Publisher
- Seib, P. (2006) *Beyond the Front Lines: How the News Media Cover a World Shaped by War*. Gordonsville: Palgrave Macmillan.
- Sirkkunen, E. (1996) Yksi uutinen – monta puntaria. Aivovoimistelua sanomalehtiutisen ympärillä Teoksessa Luostarinen, H., Kivikuru, U. & Ukkola, M. (toim.) *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Helsingin Yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Jyväskylän: Gummerus, 61–82.
- Smith, M. (2005) Strategy in an Age of “Low-intensity” Warfare: Why Clausewitz is Still More Relevant than His Critics. Teoksessa Duyvesten, I. & Ångstrom, J. (toim.) *Rethinking the Nature of War*. Lontoo / New York: Frank Cass, 28–64.
- Snow, D. (1997) *Distant Thunder: Patterns of Conflict in the developing World*. New York: M.E. Sharpe.
- Soloski, J. [1989] News reporting and Professionalism: Some Constraints in the reporting of the News. Teoksessa Tumber, H. (toim.) (1999) *News: A Reader*. Oxford: Oxford University Press, 308–319.
- Tuchman, G. (1972) Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen’s Notions of Objectivity. *The American Journal of Sociology*, 77 (4), 660–679.
- Tumber, H. & Palmer, J. (2004) *Media at War: The Iraq Crisis*. Lontoo: Sage Publications.
- Tumber, H. & Prentoulis, M. (2003) Journalists Under Fire: Subcultures, Objectivity and Emotional Literacy. Teoksessa Thussu, D. (toim.). *War and the Media: Reporting Conflict 24/7*. Lontoo: Sage Publications, 215–230.
- Tumber, H. (2002) Reporting Under Fire. Teoksessa Allan, S. & Zelizer, B. (toim.) *Journalism After September 11*, Routledge, 247–262.
- Tumber, H. (2004) Prisoners of News Values?: Journalists, Professionalism, and Identification in times of War. Teoksessa Allan, S. & Zelizer, B. (toim.) *Reporting War: Journalism in Wartime*. Lontoo / New York: Routledge, 190–205.
- Tumber, H. (2006) The Fear of Living Dangerously: Journalists who Report on Conflict. *International Relations*, 20(4), 439–451.

- Watson, J. (2003). *Media Communication. An Introduction to Theory and Process*. Basingstoke / New York: Palgrave MacMillan.
- Webster, F. (2003) Information Warfare in an Age of Globalization. Teoksessa Thussu, D. & Freedman, D. (toim.) *War and the Media: Reporting Conflict 24/7*. Lontoo: Sage Publications, 57–69.
- Westerstahl, J. (1983) Objective News Reporting. General Premises. *Communication Research*, 10(3), 403–424.
- Williams, K. (1992) Something More Important than Truth: Ethical Issues in War Reporting. Teoksessa Belsey, A. & Chadwick, R. (toim.) *Ethical Issues in Journalism and the Media*. Lontoo/New York: Routledge, 154–170.
- Zelizer, B. [1992] CNN, the Gulf War, and Journalistic Practise. Teoksessa Tumber, H. (toim.) (1999) *News: A Reader*. Oxford: Oxford University Press, 340–354.
- Ångström, J. (2005) Introduction: Debating the Nature of Modern War. Teoksessa Duyvesten, I. & Ångström, J. (toim.) *Rethinking the Nature of War*. Lontoo / New York: Frank Cass, 1–27.

Lehtiartikkelit:

- Aaltola, M. (2008) Hätäapu on politisoitunut. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä 17.5., A2.
- Luoma-aho, V. & Pylväs, J. (2008) Maailman kuva. *Journalisti*, 22.5, 18–19.
- Keane, F. (1995) Spiritual Damage. *The Guardian* (London), 27.10., T4.

Verkkolähteet:

BBC Editorial Guidelines [Online] [9.2.2008]

<http://www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/edguide/impariality/>

BBC On This Day: Martin Bell [Online] [9.2.2008]

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/correspondents/newsid_2625000/2625151.stm

Bratic, V. (2006). Media Effects During Violent Conflict: Evaluating Media Contributions to Peace Building. *Conflict and Communication Online*, 5(1) [Online] [23.03.2008]

<http://www.cco.regener-online.de>

CPJ (2008) *Journalist Deaths Highest Since 1994*. [Online] [1.4.2008]

http://www.cpj.org/Briefings/2007/killed_07/killed.html

- Cunningham, B. (2003) Rethinking Objective Journalism, *Colombia Journalism Review*, 9.7. [Online] [03.02.2008]
<http://www.alternet.org/story/16348/>
- Cutter, A. (1999) Journalists: Must They Remain Neutral in Conflict?, *United Nations Chronicle*, Online Edition, XXXVI (2). [Online] [03.02.2008]
<http://www.un.org/Pubs/chronicle/1999/issue2/0299p29.htm>
- Feinstein, A. (2001) *Risking More Than Their Lives: The Effects of Post-traumatic Stress Disorder on Journalists*, *Freedom Forum*, 12.4. [Online] [24.03.2008]
<http://www.freedomforum.org/publications/international/europe/ptsd/posttraumaticstrespdf>
- Foerstel, H. *The Balkan Wars: A Media-Driven Disaster*. Paper delivered to the First Hearing of the Independent Commission of Inquiry to Investigate U.S./NATO War Crimes Against the People of Yugoslavia, Jul. 31, 1999, New York. [Online] [9.4.2008]
<http://www.iacenter.org/warcrime/hfoerstl.htm>
- Ghaffar, O. & Feinstein, A. (2005) *Reporting Under Fire: Understanding Psychopathology of War Journalist* *Psychiatric Times* Vol. XXII, Issue 4. [Online] [24.03.2008]
<http://www.psychiatrytime.com/showArticle.jhtml?articleId=162100164>
- Gowing, N. (1994) *Real Time Television Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy Decisions*. The Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy. Working Paper Series 1994-1. [Online] [03.02.2008]
http://www.hks.harvard.edu/presspol/research_publications/papers/working_papers/94_1.pdf
- Gowing, N. (1997) *Media Coverage: Help or Hindrance in Conflict Prevention?*, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Carnegie Corporation, New York [Online] [03.02.2008]
<http://www.wicci.edu/subsites/ccpdc/pubs/media/media.htm>
- Höijer, B. (2003) The Discourse of Global Compassion and the Media. *Nordicom Review*, 2, 19–29. [Online] [03.02.2008]
http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/32_019-030.pdf
- Höijer, B., Norstedt, & Ottosen, R. (2002) The Kosovo War in the Media - Analysis of a Global Discursive Order. *Conflict and Communication Online*, 1(2). [Online] [03.02.2008]
<http://www.cco.regener-online.de/>
- Mangan, L. (2003) Them and Us: The Singular Language of the Embeds. *Media Guardian*, 7.4. [Online] [21.03.2008] <http://www.guardian.co.uk/media/2003/apr/07/mondaymediasection.iraq>
- Manoff, R. (1998) *Telling the Truth to Peoples at Risk: Some Introductory Thoughts on Media & Conflict*. Center for War, Peace, and the News Media, New York University. Prepared for “The Legitimacy of Intervention for Peace by Foreign Media in a Country in Conflict” July 3–4, 1998. [Online] [9.4.2008]
<http://www.bu.edu/globalbeat/pubs/manoff0798.html>

McGoldrick, A. (2006). War Journalism and “Objectivity”. *Conflict and Communication Online*, 5(2) [Online] [23.03.2008]
<http://www.cco.regener-online.de>

Ohjelmatoiminnan säännöstö [Online] [1.4.2008]
http://www.yle.fi/yleista/pelis_otshtml

PCC Code of Practise [Online] [9.2.2008]
<http://www.pcc.org.uk/cop/practice.html>

PCC History [Online] [9.2.2008]
<http://www.pcc.org.uk/about/history.html>

Ricchiardi, S. (2003). Close to the Action. *American Journalism Review*, May. [Online] [1.4.2008]
<http://www.ajr.org/article.asp?id=2991>

Ricchiardi, S. (2005) Gun-Toting Journalists. *American Journalism Review*, October/November. [Online] [1.4.2008]
<http://www.ajr.org/article.asp?id=3969>

Sambrook, Richard (2004) Tragedy in the Fog of War. *British Journalism Review*, 15(3), 7–13. [Online] [1.4.2008]
http://www.bjr.org.uk/data/2004/no3_sambrook.htm

Sharkey, J. (1993) When Pictures Drive Foreign Policy. *American Journalism Review*, December. [Online] [10.2.2008]
<http://www.ajr.org/Article.asp?id=1579>

Smolkin, R. (2006) Off the Sidelines. *American Journalism Review*, December/January. [Online] [1.4.2008]
<http://www.ajr.org/article.asp?id=3999>

Uudet journalistin ohjeet, 18.3.2008. [Online] [1.4.2008]
<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohjeet/uudet.htx>

Ward, S. (1999) *Pragmatic News Objectivity: Objectivity With a Human Face*. The Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy, May, D-37. [Online] [03.02.2008]
http://www.ksg.harvard.edu/presspol/research_publications/papers/discussion_papers/D37.pdf

Muut lähteet:

Aittokoski, H. (2008) Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksen esimies, sähköpostikirjeenvaihdossa kirjoittajan kanssa 3.6.2008.

Lindroos, R. (2008) Yleisradion ulkomaantoimituksen esimies, sähköpostikirjeenvaihdossa kirjoittajan kanssa 21.5.2008.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun kysymysrunko

1. Taustatiedot
 - ikä
 - sukupuoli
 - koulutus
 - nykyinen työnantaja
 - nykyinen työtehtävä
2. Työ ulkomaantoimittajana (tai vastaavana)
 - uran pituus
 - toimittajana
 - ulkomaantoimittajana
 - kuinka monesta sodasta/kriisistä olet raportoinut (summittainen arvio)
 - ensimmäinen ulkomaankomennus sota- tai kriisialueelle
 - mitä tapahtui
 - missä ja milloin
 - kuinka kuvailisit kokemusta
 - motivaatio ulkomaankirjeenvaihtajaksi ryhtymiselle
 - uran huippukohdat / mieleenpainuvimmat hetket
3. Irak
 - raportoitko Irakin sodasta maaliskuun 2003 aikana tai jälkeen
 - milloin ja mistä käsin raportoit
 - sijoitettuna sotilaiden joukkoon vai itsenäisesti
 - kuvaile kokemustasi sijoitettuna olemisesta tai itsenäisestä työskentelystä
 - (raportoitko Afganistanin sodasta lokakuun 2001 aikana tai jälkeen
 - milloin ja mistä käsin raportoit
 - sijoitettuna rauhanturvaajien/sotilaiden joukkoon vai itsenäisesti
 - kuvaile kokemustasi sijoitettuna olemisesta tai itsenäisestä työskentelystä
4. Objektiivisuus
 - kuinka määrittelisit objektiivisuuden journalismissa
 - ajatteletko objektiivisuutta uutisoidessasi sotia tai kriisejä
 - tähtäätkö objektiivisuuteen omassa uutisoinnissasi
 - tulisiko objektiivisuuden olla journalistinen arvo
 - onko täydellinen objektiivisuus mahdollista
 - asetutko jnkn puolelle / kenen puolelle / näkyykö se uutisoinnissasi
 - tulisiko toimittajien asettua eri puolille sodista tai kriiseistä uutisoidessaan
 - jos kohtaa selvästi uhrin, tulisiko toimittajan asettua uutisoinnissaan uhrin puolelle
 - vaikuttiko sijoittaminen joukkoihin / its. työskentely objektiivisuuteesi
5. Kiintymys ja empatia
 - millaisia tunteita sinulla oli sodan uhreja kohtaan, joita tapasit uutisoidessasi (esimerkkejä)
 - oletko tuntenut myötätuntoa/kiintymystä/empatiaa/sympatiaa
 - *voiko* toimittaja kiintyä tai tuntea empatiaa/sympatiaa uutisointinsa subjekteja kohtaan

- *pitäisikö* toimittajan kiintyä tai tuntea empatiaa/sympatiaa uutisointinsa subjekteja kohtaan
- tulisiko sitä välttää vai suosia
- vaikuttiko / voiko se vaikuttaa uutisoinnin näkökulmaan tai sävyyn
- millaisia tunteita sinulla oli sotilaita(/rauhanturvaajia kohtaan), joiden joukkoon sinut oli sijoitettu
 - oletko tuntenut myötätuntoa/kiintymystä/empatiaa/sympatiaa
 - *voiko* toimittaja kiintyä tai tuntea empatiaa/sympatiaa uutisointinsa subjekteja kohtaan tai niitä kohtaan, joiden kanssa työskentelee
 - *pitäisikö* toimittajan kiintyä tai tuntea empatiaa/sympatiaa uutisointinsa subjekteja kohtaan tai niitä kohtaan, joiden kanssa työskentelee
 - tulisiko sitä välttää vai suosia
 - vaikuttiko / voiko se vaikuttaa uutisoinnin näkökulmaan tai sävyyn
 - esim. Irak (/Afganistan)
- “kiintymyksen/myötätunnon journalismi” (journalism of attachment by Martin Bell)
 - onko ajatus tuttu
 - toimittajan asetettava selvästi uhrin puolelle ja vaikutettava yleiseen mielipiteeseen: “välittää yhtä lailla kuin tietää; – – on tietoinen vastuustaan; – – ei suhtaudu puolueettomasti hyvään ja pahaan, oikeaan ja väärään, uhriin ja alistajaan” (“cares as well as knows; – – is aware of its responsibilities; – – will not stand neutrally between good and evil, right and wrong, the victim and oppressor”)
 - ajatuksia
 - mahdollista/suosittavaa/vältettävää

6. Muita aiheita, kommentteja aiheesta

- nimettömyys

Liite 2: Haastateltavat

(aakkosjärjestyksessä)

- Kari Ahlberg, 48, Yleisradio
- Tapani Hannikainen, 50, Yleisradio
- Jari Lindholm, 47, Suomen Kuvalehti
- Merja Sundström, 53, MTV3
- Sami Sillanpää, 33, Helsingin Sanomat
- Petteri Tuohinen, 35, Helsingin Sanomat
- Rauli Virtanen, 59, freelancer

Järjestys ei vastaa pro gradussa esiintyvää numerointia. Litteroidut haastattelut saatavissa kirjoittajalta.